

ISSN 1829-1155

Հիմնադիր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ
ԳԱՏՎՈՒՄ

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

Խմբագրական
խորհուրդ

Գագիկ Նալբանդյան
Կանն Արևիսյան
Արտուրո Տախանձիզյան
Կարեն Դուրապան
Անդրան Նալբանդյան

Խմբագրության հասցեն
Երևան, Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

3(69)
2013

© ԷԼԵԿՏՐՈՆԻԿԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

* ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԱՐԴՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԳԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՄ և. ՔՈՉԱՐՅԱՆ	5
--	---

II. ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ (1077-1090)

* ՍԳՈ-1077. ՀՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ ԲԱՖՅԻ Կ. ՈՒՉԱՐԳԻ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ ԵՎ ԱՆԴՐԻԱՍ ԴՈՒԿԱՍՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ 2013 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 25-Ի՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ԹԻՎ 62-Ա ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՎԻՃԱՐԿԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	15
* ՍԳՈ-1078. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 30-ԻՆ ԱՇԳԱԲԱՏՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԵՏԻԿ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ԶՈՒԳԱՀԵՌ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» 1998 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 25-Ի ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ /ԿԻՑ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՄԲ/ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	51
* ՍԳՈ-1079. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 17-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	57
* ՍԳՈ-1080. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 23-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ «ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ՄԻՋԱՆՅՔԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՅՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ» ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	61
* ՍԳՈ-1081. ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 44-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 4-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	67
* ՍԳՈ-1082. ՀՀ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԶՐԵԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 51-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 4-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՎ 54-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 5-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	81

* ՍԳՈ-1083. 2012 թվականի Օգոստոսի 7-ին ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐՈՒՄԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ «ՋՐԱՅԻՆ ՈՒՈՐՏԻ ԾՐԱԳԻՐ» /ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՋՐԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐ/ /ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ/ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՊԵՏԱՆԱԳՐՈՒՄ ԵՎ ԳՐԱՆ ԿԻՑ 2013 թվականի ՀՈՒՆՎԱՐԻ 10-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԹԻՎ 1 ՆԱՄԱԿ-ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	96
* ՍԳՈ-1084. 2012 թվականի ԱՅՅԻՄԻ 30-ԻՆ ԱՇԳԱԲԱՏՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ԱՆՏԱՌԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԵՎ ԱՆՏԱՌԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳՎԱԿԱՌՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» 1998 թվականի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 11-Ի ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	103
* ՍԳՈ-1085. 2010 թվականի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 2-ԻՆ ՎԻԵՆԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՄԻՋԱՋԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱԿՈՈՒՊՅՈՒՆ ԱԿՏԻՍՏԻՍՅՈՒՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՄԻՋԱՋԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ, ՀԻՄՆԱԳՐՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	106
* ՍԳՈ-1086. 2012 թվականի ԱՅՅԻՄԻ 30-ԻՆ ԱՇԳԱԲԱՏՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԱԿՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՋԻՆՎԱԾ ՈՒԺԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ԻՆՏԵՆՏԵՐԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԿԱՆ ՈՒՈՐՏՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	109
* ՍԳՈ-1087. 2012 թվականի ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 29-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԹՈՒՐԶՄԵՆՍԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԹՈՒՐԶՄԵՆՍԱՆՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԵՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԹՈՒՐԶՄԵՆՍԱՆԻ ԳԵՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԱԿԱՅՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀՈՂԱՏԱՐԱԾՔՆԵՐԻ ՓՈԽԱԳԱՐՁԱԲԱՐ ՏՐԱՄԱԳՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	113
* ՍԳՈ-1088. 2012 թվականի ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 29-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԹՈՒՐԶՄԵՆՍԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՍԵՅՍՄԻԿ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒՈՐՏՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	117
* ՍԳՈ-1089. 2012 թվականի ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 29-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԹՈՒՐԶՄԵՆՍԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԳԻՏԱՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	120

* ՍԳՈ-1090. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 29-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԹՈՒՐՔՄԵՆՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՕԳԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	125
--	-----

III. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

* ՀՅՈՒՐԵՐ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ	133
* ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՄԱՅՆԿԱՆԸ	134
* ՀՀ ՍԳ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՅՑԸ	137
* ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԱՅՑԸ	137

Նարեկ ՔՈՉԱՐՅԱՆ

*«Գլաշոր» համալսարանի
ընդհանուր իրավագիտության ամբիոնի հայցորդ*

**ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ
ԵՎ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ
ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԱՐԳՈՒ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԳԱՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՀԱՐՅԵՐՈՒՄ**

Կարևորելով մարդու սահմանադրական արդարադատության իրավունքի դերը իրավական պետականության կայացման, քաղաքացիական հասարակության ձևավորման, ժողովրդավարական արժեքների արմատավորման և իրավունքի գերակայության երաշխավորման հարցերում, հարկ է միաժամանակ նշել, որ մարդու սահմանադրական արդարադատության իրավունքը կարող է երաշխավորված լինել, եթե յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ինչպես ուղղակի (անհատական դիմումների համակարգի միջոցով), այնպես էլ անուղղակի (համապատասխան պետական մարմինների միջոցով) դիմելու սահմանադրական դատարան և վիճարկելու իր նկատմամբ կիրառված բոլոր նորմատիվ և անհատական իրավական ակտերի, այդ թվում նաև դատարանների որոշումների սահմանադրականությունը, որոնք խախտել են Սահմանադրությամբ ամրագրված իր հիմնարար իրավունքներն ու ազատությունները: Չնայած այն հանգամանքին, որ սահմանադրական դատարանում մարդու իրավունքների պաշտպանությունն իրականացնելիս այդ ձևերի մեջ առաջնային է համարվում մարդու իրավունքների պաշտպանության ուղղակի ձևը, սակայն չպետք է միաժամանակ անտեսել նաև անուղղակի ձևերի իրացման հնարավորությունը, որոնք կոչված են լրացնելու և առավել ամբողջական դարձնելու մարդու իրավունքների

դատական պաշտպանության իրավունքը: Այն երկրներում, որտեղ խելամտորեն համադրված են մարդու իրավունքների սահմանադրական պաշտպանության ուղղակի և անուղղակի ձևերը, առկա են միմյանց փոխլրացման և լիարժեք իրացման իրական հնարավորություններ, այդ երկրներում գործում են մարդու իրավունքների սահմանադրական պաշտպանության կատարյալ մեխանիզմներ¹:

Խոսելով մարդու սահմանադրական արդարադատության իրավունքի իրացման ուղղակի և անուղղակի ձևերի մասին, հարկ է միաժամանակ նշել, որ այդ ձևերի տարբերակման հիմքը ոչ միայն անձի իրավունքների պաշտպանությունն անմիջականորեն կամ միջնորդավորված իրացնելու հանգամանքն է, այլև այն, որ անուղղակի ձևերի դեպքում՝

- պետական իշխանության համապատասխան մարմինների միջոցով հնարավոր է վիճարկել նաև այն նորմատիվ իրավական ակտերի սահմանադրականությունը, որոնք անհատական դիմումների գործերով չեն հանդիսանում սահմանադրական վերահսկողության օբյեկտ (այն առանձնահատուկ կարևորվում է այն երկրներում, որտեղ գործում է անհատական դիմումների ոչ լիարժեք (սահմանափակ) համակարգը)
- անձը կարող է առանց անհատական դիմումների ներկայացման համար օրենքով սահմանված ձևական պահանջները պահպանելու (դատական պաշտպանության բոլոր հնարավորությունները սպառելու, այդ պահից սկսած վեցամսյա ժամկետում դիմում ներկայացնելու, պետական տուրք վճարելու և այլն), համապատասխան պետական մարմինների միջոցով իրականացնել իր խախտված իրավունքների պաշտպանությունը սահմանադրական դատարանում,
- անուղղակի ձևերի լիարժեք իրականացմամբ հնարավոր է խուսափել սահմանադրական դատարանին՝ չհիմնավորված կամ նույնաբովանդակ դիմումներով ծանրաբեռնելուց, ինչը սահմանադրական դատարանի արդյունավետ գործունեության առաջնային գրավականն է,
- առավել մեծանում են մարդու իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության հնարավորություններն այն հանգամանքով պայմանավորված, որ այն դեպքերում, երբ օրենքով չի սահմանվում

¹ Տե՛ս CDL-AD(2010) 039 rev. Study on individual access to constitutional justice, Adopted by the Venice Commission at its 85th Plenary Session (Venice 17-18 December 2010) էջեր 17-20:

իրավաբանի պարտադիր մասնակցությունն անհատական դիմումների գործերով, պետական իշխանության մարմիններն օժտված լինելով բարձր իրավագիտակցությամբ, կարող են սահմանադրական դատարան ներկայացնել օրենքի պահանջներին համապատասխանող առավել հիմնավորված դիմումներ:

Թվարկված իրողություններով էլ պայմանավորված ներկայումս առավել կարևորվում են մարդու սահմանադրական արդարադատության իրավունքի իրացման ոչ միայն ուղղակի, այլև անուղղակի ձևերը, որոնք իրենց համակցության մեջ կոչված են առավել ամբողջական և լիարժեք դարձնելու մարդու սահմանադրական արդարադատության իրավունքի իրացման հնարավորությունները: Այստեղ առաջին հերթին հարկ է հատուկ ուշադրություն դարձնել ընդհանուր իրավասության դատարանների՝ նախնական հարցումներով սահմանադրական դատարան դիմելու ընթացակարգին, դրա իրացման հնարավորություններին, սահմանադրական դատարանի և ընդհանուր իրավասության դատարանների իրավասությունների հստակ տարանջատման և վերջիններիս ակտիվ փոխգործակցության ապահովման հիմնահարցերին, որոնք ելակետային են համարվում սահմանադրական դատարանում մարդու իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունն իրականացնելիս:

Բացի վերը թվարկված հանգամանքներից, ընդհանուր իրավասության դատարանների միջոցով մարդու սահմանադրական արդարադատության իրավունքի իրականացումն առանձնանում է նաև նրանով, որ կոնկրետ գործի քննության ընթացքում սահմանադրական դատարանում վիճարկելով կիրառման ենթակա նորմատիվ ակտի կամ դրա որևէ դրույթի սահմանադրականությունը, ընդհանուր իրավասության դատարանները գործի ելքը վճռելիս ղեկավարվում են նաև սահմանադրական դատարանի ընդունած որոշումով՝ դրանով իսկ կանխելով Սահմանադրությանը հակասող նորմատիվ ակտի կիրառումը և դրանից բխող հնարավոր անբարենպաստ հետևանքների առաջացումը դատավարության կողմերում ներգրավված սուբյեկտների համար: Այս հանգամանքով էլ պայմանավորված, որ եվրոպական առաջադիմական գրեթե բոլոր երկրներում առանձնակի կարևորվում են սահմանադրական դատարանների և ընդհանուր իրավասության դատարանների ակտիվ փոխգործակցության և իրավասությունների հստակ տարանջատման հիմնահարցերը, քանզի այն երկրներում, որտեղ ընդհանուր իրավասության դատարանները հասարակության մեջ առկա սոցիալական վեճերը լու-

ծելիս և արդարադատություն իրականացնելիս ղեկավարվում են Սահմանադրությամբ և Սահմանադրությանը համապատասխանող օրենքներով և նորմատիվ իրավական այլ ակտերով, այդ երկրներում առավել իրական են դառնում սահմանադրականության հաստատման և իրավունքի գերակայության երաշխավորման հրամայականները²: Որոշակի վերապահումներով կարելի է ասել, որ այդ երկրներում գործում է սահմանադրական վերահսկողության առավել ամբողջական համակարգ, քանզի այն ոչ միայն իր մեջ ներառում է սահմանադրական վերահսկողության «եվրոպական» և «ամերիկյան» համակարգերին բնորոշ դրական հատկանիշները, այլև դրանց լիարժեք կենսունակության ապահովմամբ ստեղծվում են Սահմանադրության գերակայության և անմիջական գործողության ապահովման անհրաժեշտ և բավարար նախադրյալներ:

ՀՀ 1995թ. Սահմանադրությամբ ընդհանուր իրավասության դատարանները գրկված էին անմիջականորեն սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքից և կարող էին այդ իրավունքից օգտվել միայն միջնորդավորված ձևով՝ դիմելով դատարանների նախագահների խորհրդին, որն էլ համապատասխան միջնորդությամբ դիմում էր Հանրապետության Նախագահին և նոր միայն վերջինիս կողմից համապատասխան դիմում էր ներկայացվում սահմանադրական դատարան: Ընդ որում, դատարանների նախագահների խորհուրդը կարող էր մերժել Հանրապետության Նախագահին միջնորդությամբ դիմելու խնդրանքը, կամ Հանրապետության Նախագահը կարող էր օրենքով սահմանված մեկամսյա ժամկետում չդիմել սահմանադրական դատարան, որպիսի հանգամանքներն էլ դատարանների կողմից կասեցված գործի վերսկսման հիմք էին հանդիսանում: Նման բարդ և խելամիտ հիմնավորումներից զուրկ ընթացակարգի առկայության պայմաններում կարելի է հասկանալ ընդհանուր իրավասության դատարանների՝ նորմատիվ ակտերի սահմանադրականության վիճարկման հարցերով սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքի իրացման շատ ցածր մակարդակը, քանզի այս պայմաններում ընդհանուր իրավասության դատարանների համար սահմանադրական դատարան դիմելը գրեթե մնում էր անհասանելի: Սակայն 2005թ. կատարվեցին սահմանադրական փոփոխություններ և այս հարցը ստացավ նորովի լուծում,

2 Այստեղ տեղին է հիշատակել Վ. Շևցովի այն դիտարկումը, ըստ որի «Բավարար չէ, որպեսզի կիրառվող օրենքը լինի իրավական: Անհրաժեշտ է, որ իրավական բնույթով օժտված լինեն նաև իրավակիրառ դատական: մարմինները և հենց իրավակիրառ գործընթացը»:

մասնավորապես ընդհանուր իրավասության բոլոր դատարաններն իրավունք ստացան **անմիջականորեն** դիմելու սահմանադրական դատարան³:

ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 7-րդ մասով սահմանվեց, որ դատարաններն իրավունք ունեն իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործին առնչվող նորմատիվ ակտերի դրույթների սահմանադրականության հարցերով դիմել սահմանադրական դատարան: Հիմք ընդունելով ՀՀ Սահմանադրության 91 և 92 հոդվածները, ինչպես նաև «Դատական օրենսգրքի» 1-ին և 3-րդ հոդվածները, ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 7-րդ կետով սահմանված «դատարաններ» եզրույթի ներքո պետք է հասկանալ ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի, վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանները, ինչպես նաև մասնագիտացված դատարանները:

Վերլուծելով ՀՀ գործող վարչական, քաղաքացիական և քրեական դատավարության օրենսգրքերը, կարող ենք փաստել, որ հիշատակված օրենսգրքերում բացակայում են հստակ իրավակարգավորումներն այդ հարցի վերաբերյալ: Մասնավորապես, վարչական դատավարության օրենսգրքի 89-րդ հոդվածով ընդամենը հղում է կատարվում գործի վարույթը կասեցնելու հիմքերի, ինչպես նաև կասեցումն առաջացրած հանգամանքները վերանալուց հետո գործի վարույթը վերսկսելու վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան նորմերին: Իսկ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 106-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանվում է, որ եթե դատարանը գտնում է, որ կիրառման ենթակա օրենքը կամ այլ նորմատիվ իրավական ակտը հակասում է ՀՀ Սահմանադրությանը, ապա դատարանն իրավունք ունի կասեցնելու գործի վարույթը և դիմելու ՀՀ սահմանադրական դատարան: Առավել անորոշ է գործող քրեադատավարական օրենսգրքով այս հարցի վերաբերյալ առկա իրավակարգավորումը, որտեղ դեռևս պահպանված է նախկին Սահմանադրությամբ ամրագրված՝ սահմանադրական դատարան դիմելու ընթացակարգը: Ասվածից հետևում է, որ 2005թ. սահմանադրական փոփոխություններով ընդհանուր իրավասության դատարաններին վերապահված՝ անմիջականո-

3 Վենետիկի հանձնաժողովը նույնպես համակարծիք է այն դիրքորոշմանը, որ մարդու իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության տեսանկյունից դատական համակարգի բոլոր ատյանները օժտված լինեն կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ անմիջականորեն նախնական հարցմամբ սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասությամբ: Այս մասին տե՛ս CDL-AD(2010) 039 rev. Study on individual access to constitutional justice, Adopted by the Venice Commission at its 85th Plenary Session (Venice 17-18 December 2010) էջ 24:

րեն սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքը համարժեք խորությամբ չի ընկալվել և առավել հանգամանորեն ամրագրվել գործող դատավարական օրենսգրքերում, ինչն ուղղակիորեն վկայում է այն մասին, որ այդ փոփոխությունը ոչ թե հասարակության զարգացման օրինաչափ պահանջն էր, այլ եվրոպական զարգացած երկրների ձեռքբերումներին սահմանադրական մակարդակով հաղորդակից լինելու ցանկության արգասիքը: Հակառակ պարագայում անհնար է բացատրել այդ փոփոխության իմաստը, եթե դրանից ութ տարի հետո մենք ևս ստիպված ենք արձանագրել, որ չեն ստեղծվել այդ իրավունքի լիարժեք իրացման համարժեք օրենսդրական մեխանիզմներ, առավել ևս հաղթահարված չեն նախկին խոչընդոտները⁴:

Նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ վարչական դատարաններին ընդդատյա են պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու դրանց պաշտոնատար անձանց նորմատիվ իրավական ակտերի՝ ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող նորմատիվ ակտերին (բացի ՀՀ Սահմանադրությունից) համապատասխանությունը պարզելու հետ կապված գործերը, կարծում ենք, որ վարչական դատավարության օրենսգիրքը հիշատակված հարցի վերաբերյալ պետք է առանձնահատուկ մոտեցում ցուցաբերեր և ոչ թե սահմանափակվեր ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքին հղում անելով, որն իր հերթին նույնպես թերի է կարգավորում այդ հարցը: Դատավարական օրենսգրքերով պետք է նախատեսվեն այնպիսի իրավակարգավորումներ, որոնց իրացումը հնարավորություն կտա ապահովելու ակտիվ փոխգործակցությունը սահմանադրական դատարանի և ընդհանուր իրավասության դատարանների միջև և կնպաստի երկրում սահմանադրականության հաստատմանը և իրավակարգի ամրապնդմանը: Մասնավորապես, դատավարական օրենսգրքերով պետք է նախատեսվի այնպիսի ընթացակարգ, որը կապահովի հիմնավոր կասկածների կամ նորմի անորոշության պայմաններում ընդհանուր իրավասության կամ մասնագիտացված դատարանների կողմից գործի քննության կասեցումը և իրենց կողմից կոնկրետ գործով կիրառվելիք նորմի սահմանադրականությունը գնահատելու համար անմիջականորեն սահմանադրական դատարան դիմումների ներկայացումը:

4 Յանկացած սահմանադրական փոփոխության հիմքում պետք է ընկած լինի հանրային կյանքի զարգացման օբյեկտիվ պահանջը: Եթե բացակայում է ներդաշնակությունը սահմանադրական փոփոխությունների և հասարակական հարաբերությունների զարգացման օրինաչափությունների միջև, ապա այդ փոփոխությունները կամ ժամանակավրեպ են, կամ՝ վաղաժամ:

Անհատական դիմումների համակարգը ներդնելուց ի վեր 100-ից ավելի քաղաքացիների դիմումների հիման վրա նրանց նկատմամբ կիրառված օրենքների դրույթները ճանաչվել են հակասահմանադրական այն դեպքում, երբ ընդհանուր իրավասության դատարանները նախապես հնարավորություն ունեին տվյալ հարցով դիմելու սահմանադրական դատարան: Պրակտիկայում հանդիպել են նաև այնպիսի դեպքեր, երբ քաղաքացին ընդհանուր իրավասության դատարանում գործի քննության ընթացքում ներկայացրել է միջնորդություն՝ կասեցնելու գործի վարույթը և իր նկատմամբ կիրառվելիք նորմատիվ ակտի դրույթի սահմանադրականության հարցով դիմելու սահմանադրական դատարան, սակայն միջնորդությունը մերժվել է այն հիմնավորմամբ, որ տվյալ դրույթը համապատասխանում է Սահմանադրությանը: Հետագայում քաղաքացու սահմանադրական զանգատի հիման վրա քննության ընդունված գործի շրջանակներում տվյալ դրույթը սահմանադրական դատարանի կողմից ճանաչվել է Սահմանադրությանը հակասող: Չխոսելով անգամ նման եզրահանգման իրավաչափության մասին, կարող ենք ասել, որ նշված փաստերը խոսում են ընդհանուր իրավասության դատարանների հայեցողության շրջանակների ոչ համաչափ ընկալման մասին, ինչը շատ հաճախ ուղեկցվում է մարդու իրավունքների խախտումներով և չարաշահումներով: Այստեղ, իհարկե, իր մեծ դերակատարումն ունի նաև դատավարական օրենսգրքերով նմանատիպ իրավահարաբերությունների կարգավորման բացն այն առումով, որ թե՛ քաղաքացիական, թե՛ վարչական և թե՛ քրեական դատավարության օրենսգրքերում ամրագրված չեն դատավարության կողմերի՝ ինչպես գործը կասեցնելու և կիրառվող նորմատիվ ակտի սահմանադրականությունը պարզելու հարցով ընդհանուր իրավասության դատարանին համապատասխան միջնորդություն ներկայացնելու իրավունքը, այնպես էլ դատարանների կողմից նշված միջնորդությունները քննարկելու և բավարարելու կամ մերժելու հիմքերի և ժամկետների մասին իրավակարգավորումները, որն էլ դատարաններին իրավունք է վերապահում հիշատակված հարցերը քննարկելիս դրսևորել լայն հայեցողական մոտեցումներ:

Միջազգային դատական պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է այն մասին, որ ընդհանուր իրավասության դատարանների համար դատական հայեցողության երկու սահմանափակում գոյություն ունի՝

1. **իրավակարգավորումը**, որը ենթադրում է, որ դատարանը որքան էլ իրավասու է իր իրավական դիրքորոշումներով նպաստել իրավունքի

զարգացմանը, մինևույն է, չի կարող մտել իրավակարգավորման դաշտ այն աստիճան, որը կփոխի կամ կաղավաղի օրենքի դրույթի իրավական բովանդակությունը⁵,

2. **սահմանադրականությունը**, համաձայն որի ընդհանուր իրավասության դատարանը չի կարող սահմանադրական արդարադատության գործառույթ ստանձնել: Իրավանորմի սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտումը սահմանադրական արդարադատության գերագույն առաքելությունն է, որը դատավարական այլ ընթացակարգեր է պարունակում: Նորմի սահմանադրականության խնդրին առնչվելիս ընդհանուր իրավասության դատարանը պարտավոր է կասեցնել գործի քննությունը և դիմել սահմանադրական դատարան (եթե օժտված է նման իրավասությամբ)⁶:

Հիշատակված երկու դեպքերում էլ դատական հայեցողության սահմանների խախտումն իշխանությունների տարանջատման սահմանադրական սկզբունքի խախտում է և անհամատեղելի իրավական պետության չափորոշիչներին:

Հիշատակված խնդիրներից խուսափելու լավագույն ուղին, մեր կարծիքով, վարչական, քաղաքացիական և քրեական դատավարական օրենսգրքերով այնպիսի իրավակարգավորումներ նախատեսելն է, որոնք հնարավորություն կընձեռեն դատավարության մասնակիցներին դատավարության ցանկացած փուլում կոնկրետ գործով կիրառվող նորմի սահմանադրականությունը գնահատելու համար համապատասխան միջնորդություն ներկայացնել դատարաններին: Ընդ որում, **անհրաժեշտ է նաև հստակ կանոնակարգել այդ միջնորդությունների քննարկման կարգը և ժամկետները:** Իսկ ինչ վերաբերում է դատարանների կողմից այդ միջնորդությունները մերժելու հիմքերին, ապա այստեղ, կարծում ենք, որ ճիշտ կլինի հղում կատարել «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին, 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ մասերով սահմանված հիմքերին, որոնց առկայության պայմաններում միայն դատարանները կարող են մերժել կողմերի միջնորդությունները:

Իսկ ընդհանուր իրավասության դատարանների՝ սեփական նախա-

5 St' u G. F. Arutyunyan Sistemnost' podkhodov pri rassmotrenii del v KS otnositel'no realizatsii konstitutsionno-pravovogo printsiipa ravenstva (Doklad na regional'nom seminare v Batumi ot 06.07.2012r.) էջ 8.

6 Այստեղ տեղին է հիշել Իսրայելի Գերագույն դատարանի նախկին նախագահ Սհարոն Բարաքի դիպուկ ձևակերպումը դատական հայեցողության վերաբերյալ, երբ նա շեշտում է, որ տվյալ հասկացությունը ենթադրում է երկու և ավելի այլընտրանքներից ընտրություն կատարելու իրավասություն, սակայն այսպիսի այլընտրանքներից, որոնք բոլորն էլ օրինական են: St' u Aaron Barak Sudeyskoe usmatrenie - M. 1999 էջեր 13-19:

ձեռնությամբ սահմանադրական դատարան դիմելու և կոնկրետ գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ ակտի սահմանադրականությունը վիճարկելու հնարավորությունները ընդլայնելու համար կարծում ենք, որ հարկ է բոլոր այն դեպքերի համար, երբ ընդհանուր իրավասության որևէ ատյանի դատարանի կողմից կիրառվել է այնպիսի նորմատիվ իրավական ակտ կամ դրա որևէ դրույթ, որի սահմանադրականությունը հետագայում նույն գործի շրջանակներում վիճարկվել է սահմանադրական դատարանում և ճանաչվել Սահմանադրության պահանջներին հակասող և անվավեր, տվյալ նորմը կիրառած, ինչպես նաև այդ գործով կայացված վերջնական դատական ակտի՝ վերադատության կարգով բողոքարկման արդյունքում այդ նորմի կիրառումն իրավաչափ համարող բոլոր դատավորների նկատմամբ օրենքով նախատեսված կարգով հարուցվի կարգապահական վարույթ և կիրառվի համարժեք կարգապահական տույժեր⁷:

Կարծում ենք, որ նման իրավակարգավորման նախատեսումն իրավաչափ է և բխում է Սահմանադրության այն հիմնարար պահանջից, որ ՀՀ-ում արդարադատությունն իրականացնում են միայն դատարանները՝ Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան, ինչը ենթադրում է, որ **դատարաններն արդարադատություն իրականացնելիս պարտավոր են ղեկավարվել միայն Սահմանադրությամբ և Սահմանադրությանը համապատասխանող օրենքներով ու այլ իրավական ակտերով: Իսկ այն դեպքերում, երբ առաջանում է հիմնավոր կասկած կոնկրետ գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի՝ Սահմանադրության պահանջներին համապատասխանության վերաբերյալ, ապա պարտավոր են կասեցնել գործի վարույթը և կիրառման ենթակա նորմատիվ ակտի սահմանադրականությունը վիճարկել սահ-**

7 Ընդ որում, հարկ է, որ կարգապահական վարույթ հարուցվի անկախ այն հանգամանքից, թե տվյալ գործով կողմերից որևէ մեկը՝ գործը կասեցնելու և կիրառման ենթակա նորմատիվ ակտի սահմանադրականությունը սահմանադրական դատարանում վիճարկելու միջնորդություն ներկայացրել է, թե՛ ոչ, քանզի ընդհանուր իրավասության բոլոր դատարաններն օժտված են սեփական նախաձեռնությամբ սահմանադրական դատարան համապատասխան դիմում ներկայացնելու իրավունքով:

8 Արդարադատության իրականացման պահանջներից մեկ էլ այն է, որ դատարանի կողմից ընդունված վեճը լուծող վերջնական դատական ակտը լինի **օրինական**: Դա ենթադրում է, որ դատական ակտը պետք է համապատասխանի և՛ Սահմանադրության, և՛ օրենքների պահանջներին: Իսկ այն դեպքում, երբ դատական ակտը համապատասխանում է օրենքի պահանջներին, սակայն չի համապատասխանում Սահմանադրության պահանջներին, այն չի կարող համարվել օրինական, քանզի բացի այն հանգամանքից, որ Սահմանադրությամբ սահմանվում է դատական ակտի՝ և՛ Սահմանադրությանը, և՛ օրենքներին համապատասխանելու պահանջ, միաժամանակ սահմանվում է նաև բոլոր օրենքների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանելու հիմնարար պահանջ:

մանադրական դատարանում⁸: Միայն նման իրավակարգավորումների առկայության պայմաններում հնարավոր կլինի երաշխավորել ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից արդարադատություն իրականացնելիս՝ Սահմանադրության և օրենքների տառին և ոգուն համապատասխան գործելու պահանջը՝ սահմանափակելով դատավորների հայեցողական վարքագիծ դրսևորելու իրավական շրջանակը: Նման իրավակարգավորումները նաև լրացուցիչ խթան կհանդիսանան, որպեսզի ընդհանուր իրավասության դատարանները առավել հաճախակի դիմումներ ներկայացնեն սահմանադրական դատարան՝ պարտավորված լինելով գործելու Սահմանադրության գերակայության և կենսունակության երաշխավորման հրամայականներով⁹:

Մարդու սահմանադրական արդարադատության իրավունքի իրացման տեսանկյունից չափազանց կարևոր է նաև ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից սահմանադրական դատարանի որոշումների լիարժեք և ամբողջական կատարման երաշխավորումը: Նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ այս հիմնահարցի վերաբերյալ գործող օրենսդրությամբ բացակայում են հստակ իրավակարգավորումները, առաջարկում ենք ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 5-րդ մասով սահմանել հետևյալ իրավակարգավորումը. «**Յուրաքանչյուր գործով ներկայացված փաստական հանգամանքների վերաբերյալ նորմատիվ իրավական ակտի համապատասխան նորմը կիրառելիս, ինչպես նաև նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքի ի հայտ գալու հիմքով դատական ակտը վերանայելիս դատարանը պարտավոր է ղեկավարվել տվյալ նորմի՝ Սահմանադրության համապատասխանության վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումներով**»:

Միայն վերը նշված իրավակարգավորումների համալիր օրենսդրական ամրագրման և լիարժեք իրացման միջոցով է հնարավոր երաշխավորել ընդհանուր իրավասության դատարանների միջոցով մարդու սահմանադրական արդարադատության իրավունքի լիարժեք իրացումը և արդյունավետ պաշտպանությունը:

⁹ Մեր կարծիքով, յուրաքանչյուր պետական մարմնի գործունեության արդյունավետության հիմնարար չափանիշ պետք է համարվի հենց այն հանգամանքը, թե որքանով է տվյալ պետական մարմինն իր գործունեությամբ նպաստել Սահմանադրության գերակայության երաշխավորմանը և սահմանադրականության հաստատմանը:

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ
ՐԱՖՖԻ Կ. ՌԻՉԱՐԴԻ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ
ԵՎ ԱՆԴՐԻԱՍ ՂՈՒԿԱՍՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ 2013 ԹՎԱԿԱՆԻ
ՓԵՏՐՎԱՐԻ 25-Ի՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ԹԻՎ 62-Ա ՈՐՈՇՈՒՄԸ
ՎԻՃԱՐԿԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

14 մարտի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (զեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի, մասնակցությամբ՝

դիմող կողմի՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Բաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանի ներկայացուցիչներ Կ. Մեծլումյանի եւ Չ. Փոստանջյանի, դիմող կողմի՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ա. Ղուկասյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նախագահ Տ. Մուկուչյանի, նույն հանձնաժողովի քարտուղար Ա. Սմբատյանի եւ աշխատակազմի իրավաբանական վարչության պետ Ն. Հովհաննիսյանի,

որպես հարակից պատասխանողներ ներգրավված՝ ՀՀ դատախազության ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալ

Ա. Թամազյանի, ՀՀ գլխավոր դատախազության կոռուպցիոն եւ կազմակերպված հանցագործությունների գործերով վարչության պետ Կ. Փիլոյանի, ՀՀ գլխավոր դատախազության ավագ դատախազ Հ. Հարությունյանի,

ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանության ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ոստիկանության իրավաբանական վարչության պետ Թ. Պետրոսյանի,

«Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածի 5-րդ մասի հիմքով դատավարությանը որպես երրորդ անձ ներգրավված՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ս. Սարգսյանի ներկայացուցիչներ Գ. Հարությունյանի եւ Հ. Թովմասյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 51-րդ հոդվածի 5-րդ մասի, 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 9-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25 եւ 74-րդ հոդվածների.

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ Նախագահի թեկնածուներ Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանի եւ Անդրիաս Գուկասյանի դիմումների հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2013 թվականի փետրվարի 25-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության Նախագահ ընտրվելու մասին» թիվ 62-Ա որոշումը վիճարկելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ են հանդիսացել 2013թ. փետրվարի 18-ի ընտրություններում ՀՀ Նախագահի թեկնածուներ Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանի եւ Ա. Գուկասյանի՝ 04.03.2013թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումները:

Սահմանադրական դատարանը 2013 թվականի մարտի 5-ի ՍԳԱՈ-13 աշխատակարգային որոշմամբ քննության է ընդունել «ՀՀ Նախագահի թեկնածու Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2013 թվականի փետրվարի 25-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության Նախագահ ընտրվելու մասին» թիվ 62-Ա որոշումը վիճարկելու վերաբերյալ» գործը: Միաժամանակ, նույն աշխատակարգային որոշմամբ, ղեկավարվելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 74-րդ հոդվածի 4-րդ մասով, որպես պատասխանող կողմ դատավարությանը ներգրավվել է ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը, որպես հարակից պատասխանողներ են ներգրավվել ՀՀ դատախազությունը, ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանությունը:

Սահմանադրական դատարանի 2013թ. մարտի 5-ի ՍԳԱՈ-14 աշխատակարգային որոշմամբ քննության է ընդունվել «ՀՀ Նախագահի թեկնածու Անդրիաս Գուկասյանի դիմումի հիման վրա՝ «Հայաստանի Հանրապետության Նախագահ ընտրվելու մասին» ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 25.02.2013թ. թիվ 62-Ա որոշումը վիճարկելու վերաբերյալ» գործը:

ՀՀ Նախագահի թեկնածուներ Ռաֆֆի Կ. Ռեչարդի Հովհաննիսյանի եւ Անդրիաս Գուկասյանի դիմումների հիման վրա քննության ընդունված գործերը, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդվածին համապատասխան, 2013թ. մարտի 5-ի ՍԳԱՈ-14 աշխատակարգային որոշմամբ միավորվել են՝ դատարանի նույն նիստում քննելու համար: Միաժամանակ, 05.03.2013թ. ՍԳԱՈ-13 աշխատակարգային որոշմամբ գործի դատաքննության նախապատրաստման անհրաժեշտությունից ելնելով պահանջվել են.

ա) ՀՀ վարչական դատարանից՝ 2013թ. ՀՀ Նախագահի ընտրության հարցերով ներկայացված դիմում-բողոքների կապակցությամբ ընդունված դատական ակտերը.

բ) ՀՀ ԿԸՀ-ից՝

- քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ օրենքով սահմանված կարգով կազմված արձանագրությունը,
- ընտրական հանձնաժողովներում ստացված դիմումների (բողոքների) քննարկման արդյունքներով ընդունված որոշումները,
- տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրն արձանագրված խախտումների վերաբերյալ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների որոշումները,
- ըստ կոնկրետ ընտրական տեղամասերի՝ տեղեկանք ներկայացնել 18.02.2013թ. անցկացված ՀՀ Նախագահի ընտրության հետ կապված Նախագահի թեկնածուների դիմում-բողոքների հիման վրա կատարված վերահաշվարկների արդյունքների վերաբերյալ,
- քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ ընդունված որոշումները,
- տեղեկանք տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներում տարբեր քաղաքական ուժերի կողմից ներկայացված անդամների, հանձնաժողովների նախագահների եւ քարտուղարների թվաքանակի, ինչպես նաեւ Նախագահի թեկնածուների վստահված անձանց թվաքանակի վերաբերյալ.

զ) ՀՀ դատախազությունից՝ 18.02.2013թ. անցկացված ՀՀ Նախագահի ընտրության հետ կապված ընտրախախտումների կանխման եւ տեղ գտած դեպքերի առնչությամբ ձեռնարկված միջոցառումների վերաբերյալ ամփոփ տեղեկատվություն.

դ) ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանությունից՝ 18.02.2013թ. անցկացված ՀՀ Նախագահի ընտրության հետ կապված իրավախախտումների կանխման եւ տեղ գտած դեպքերի առնչությամբ ոստիկանության մարմինների կողմից ձեռնարկված միջոցների վերաբերյալ ամփոփ տեղեկատվություն:

Բոլոր նյութերն օրենքով սահմանված կարգով տրամադրվել են նաեւ դատավարության կողմերին:

Սահմանադրական դատարանի 2013թ. մարտի 11-ի ՍԴԱՈ-18 աշխատակարգային որոշմամբ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածի 5-րդ մասի հիմքով, իր դիմումի հիման վրա դատավարությանը որպես երրորդ անձ է ներգրավվել 2013թ. փետրվարի 18-ի Հանրապետության Նախագահի ընտրություններում ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ս. Սարգսյանը:

Լսելով գործով զեկուցողների զեկույցը, կողմերի, հարակից պատասխանողների եւ երրորդ անձի ներկայացուցիչների բացատրությունները, ուսումնասիրելով ու համադրելով նրանց կողմից ներկայացված փաստարկները, ինչպես նաեւ հետազոտելով դիմումները եւ գործում առկա նյութերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց .**

1. Հանրապետության Նախագահի ընտրությունն անցկացվել է 2013 թվականի փետրվարի 18-ին՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 51-րդ հոդվածում նախատեսված ժամկետում: Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 14-րդ հոդվածին համապատասխան քվեարկությունը կազմակերպելու եւ արդյունքներն ամփոփելու նպատակով հանրապետության տարածքում կազմավորվել է թվով 1988 ընտրական տեղամաս: Ընտրությունների կազմակերպման եւ անցկացման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով հանրապետության տարածքում կազմավորվել է 41 ընտրատարածք: Նույն օրենսգրքի 34-րդ հոդվածին համապատասխան կազմավորվել է ընտրական հանձնաժողովների եռաստիճան համակարգ՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով, ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժո-

ղովներ եւ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներ: Օրենքով նախատեսված լիազորությունների շրջանակներում ընտրությունների ողջ գործընթացը կազմակերպել եւ վերահսկել է ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը:

2013թ. փետրվարի 18-ի ՀՀ Նախագահի ընտրություններում դիտորդական առաքելություն են իրականացրել թվով 12 միջազգային կազմակերպություններ /թվով 632 դիտորդ/, ինչպես նաեւ թվով 26 տեղական հասարակական կազմակերպություններ /թվով 6251 դիտորդ/:

ՀՀ ընտրական օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան 2013 թվականի ՀՀ Նախագահի ընտրություններում որպես թեկնածուներ են գրանցվել եւ քվեաթերթիկներում ընդգրկվել՝ Հրանտ Արարատի Բագրատյանը, Պարույր Արշավիրի Հայրիկյանը, Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանը, Անդրիաս Մարատի Դուկասյանը, Արման Վարդանի Մելիքյանը, Սերժ Ազատի Սարգսյանը, Վարդան Ժորժիկի Սեդրակյանը:

2. ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը 2013 թվականի փետրվարի 25-ին ամփոփել է ՀՀ Նախագահի 2013 թվականի փետրվարի 18-ի ընտրության արդյունքները: Համաձայն ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից սահմանադրական դատարան ներկայացված՝ Հանրապետության Նախագահի ընտրությունների քվեարկության արդյունքների արձանագրության՝ քվեաթերթիկներում ընդգրկված 7 թեկնածուներին կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների ընդհանուր թիվը կազմել է 1.468.864, որը ՀՀ Նախագահի թեկնածուների միջեւ բաշխվել է հետևյալ համամասնությամբ. Հրանտ Բագրատյան՝ 31.643 ձայն, Պարույր Հայրիկյան՝ 18.096 ձայն, Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյան՝ 539.693 ձայն, Անդրիաս Դուկասյան՝ 8.329 ձայն, Արման Մելիքյան՝ 3.520 ձայն, Սերժ Սարգսյան՝ 861.373 ձայն, Վարդան Սեդրակյան՝ 6.210 ձայն:

Վերոհիշյալ արդյունքների հիման վրա եւ ղեկավարվելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով եւ 92-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն ընդունել է իր՝ 2013թ. փետրվարի 25-ի թիվ 62-Ա որոշումը, համաձայն որի՝ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահ է ընտրվել Սերժ Ազատի Սարգսյանը:

3. Դիմելով սահմանադրական դատարան՝ դիմողները գտնում են, որ անհրաժեշտ է անվավեր ճանաչել ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 25.02.2013թ. թիվ 62-Ա որոշումը: Դիմողներից ՀՀ Նախագահի թեկնածու Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանը գտնում է նաեւ, որ անհրաժեշտ է ընտրված ճանաչել իրեն կամ անվավեր ճանաչել Հանրապետության Նախագահի 2013թ. փետրվարի 18-ին անցկացված ընտրության արդյունքները:

Դիմող՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանը, վկայակոչելով ՀՀ Նախագահի՝ սփյուռքահայ երաժիշտ Սերժ Թանգյանին ուղղված պատասխան նամակը, 2013 թվականի փետրվարի 18-ին կայացած ՀՀ Նախագահի ընտրությունների վերաբերյալ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի 19.02.2013թ. նախնական, ինչպես նաեւ միջանկյալ զեկույցները, մի շարք մարզպետների եւ քաղաքապետների հարցազրույցներն ու նրանցից մի քանիսի հրաժարականների մասին տեղեկատվությունը, գտնում է, որ իշխանության բաժանման եւ հավասարակշռման՝ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածով նախատեսված համակարգը կամ փաստացի գոյություն չունի, կամ այն նույնանում է ՀՀ Նախագահի ինստիտուտի հետ: Ըստ դիմողի՝ բազմաթիվ դեպքերում ՀՀ Նախագահի թեկնածու՝ ՀՀ գործող Նախագահի 1600 ընտրական շտաբները գործել են պետական կառավարման կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում, իսկ պետական կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման համակարգերը ՀՀ Նախագահի ընտրության ժամանակ վերածվել էին ընտրական մեխանիզմների:

Առանձին վերլուծություններ եւ 2013թ. փետրվարի 18-ին կայացած ՀՀ Նախագահի ընտրությունների վերաբերյալ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի 02.03.2013թ. միջանկյալ արտահերթ զեկույցը դիտարկելով, իր կարծիքով, տեղի ունեցած մի շարք իրավախախտումների եւ տարբեր այլ հանգամանքների ազդեցության համատեքստում, ինչպիսիք են՝ անձնագրի վրա դրվող թանաքանյութի արագ անհետանալը եւ սովորական թղթով մաքրվելու հանգամանքը, այլ անձի, ներառյալ՝ հանրապետությունից բացակայող, փոխարեն քվեարկելու եւ լցոնումների դեպքերը, անվավեր քվեաթերթիկների մեծ թիվը, մի տեղամասում անվավեր քվեաթերթիկների բացակայությունը, մյուսում՝ թվով 337 անվավեր քվեաթերթիկի առկայությունը, դիմող Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանն իր կասկածն է արտահայտում որոշ տեղամասերում ընտրողների մասնակցության՝ իր կարծիքով չափազանց մեծ թվի վերաբերյալ եւ արձանագրում է, որ բոլոր այն տեղամասերում, որոնցում ընտրողների մասնակցության թի-

վը գերազանցել է հանրապետությունում գրանցված միջին ցուցանիշը, ըստ պաշտոնական արդյունքների՝ մեծ առավելությամբ շահել է գործող Նախագահը, ինչի պատճառը, ըստ դիմողի, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված դրույթն է, որն արգելում է հրապարակել ընտրողների ստորագրած ցուցակները, ինչպես նաև սուբյեկտիվ միջամտությունը:

Ի հիմնավորումն իր դիմումի՝ դիմողը, մասնավորապես, ներկայացրել է նաև հետևյալ փաստարկները.

- ՀՀ Նախագահի թեկնածու՝ ՀՀ գործող Նախագահը քարոզչական նպատակով հայտարարագրման ենթակա ծախսերն արել է ոչ նախընտրական հիմնադրամի միջոցներից,
- ՀՀ Նախագահի թեկնածու՝ ՀՀ գործող Նախագահի՝ քարոզչական նպատակով կատարած հայտարարագրման ենթակա ծախսերի գումարը գերազանցել է թույլատրելի առավելագույն սահմանը, - ՀՀ Նախագահի թեկնածու՝ ՀՀ գործող Նախագահի նախընտրական քարոզչական պատասխաններն ընդհանուր թվով գերազանցել են 1600-ը, քանի որ դրանք փակցված են եղել ընտրական շտաբների ոչ միայն դրսի, այլև ներսի կողմից,
- ՀՀ Նախագահի թեկնածու՝ ՀՀ գործող Նախագահի ընտրական շտաբների՝ որպես քարոզչական տարածքների վարձակալության վարձավճարները պետք է ներառվեին քարոզչական ծախսերի մեջ, սակայն ՀՀ ԿԸՀ-ի որոշմամբ դրանք հանվել են ծախսերի ցուցակից, մինչդեռ դրանց վերաբերյալ առկա են 2013թ. փետրվարի 18-ին կայացած ՀՀ Նախագահի ընտրությունների վերաբերյալ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի՝ 19.02.2013թ. միջանկյալ, ինչպես նաև 02.03.2013թ. միջանկյալ արտահերթ գեկույցները,
- ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը, ըստ դիմողի, ցուցաբերել է անգործություն. չի ուսումնասիրել վերը նշված փաստերը եւ չի դիմել դատարան՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածուի գրանցումն ուժը կորցրած ճանաչելու համար, փոխարենը 25.02.2013թ. ընդունել է թիվ 60-Ա որոշումը, որով, ըստ դիմողի, փորձել է արդարացնել իր անգործությունը,
- ընտրական հանձնաժողովները ցուցաբերել են անգործություն, իրենց նախաձեռնությամբ որեւէ տեղամասում չեն կատարել վերահաշվարկ, տեղամասերում ընտրության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու մասին դիմողի՝ շուրջ 125 դիմումներ մերժվել են:

ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ռաֆֆի Կ. Ռ-իչարդի Հովհաննիսյանի կողմից ՀՀ սահմանադրական դատարան ներկայացված դիմումը կազմված է 16 էջից: Առաջին 5 էջերում, որոնք բովանդակում են «Ընտրությունների ամփոփ գնահատականը»՝ կից նյութերին կատարված թվով 11 հղումներով, ներկայացվում են ենթադրյալ ընտրախախտումների վերաբերյալ վերլուծական դիտարկումներ: Երկրորդ մասը՝ «Դիմումի փաստարկները եւ իրավական հիմնավորումները» վերտառությամբ, 3.5 էջերի շրջանակներում, պարունակում է մեջբերումներ համապատասխան իրավական ակտերից: Հաջորդող 6 էջերում շարադրված են այն փաստարկները, որոնք ներկայացված են եղել ՀՀ վարչական դատարան եւ վերջինիս իրավասության շրջանակներում քննության են առնվել ու 04.03.2013թ. ընդունվել է թիվ ՎԴ/1423/05/13 վերջնական որոշումը, որով հայցը ճանաչվել է անհիմն ու մերժման ենթակա: Վերոհիշյալ դիմումի վերջին էջում ներկայացված է դիմողի խնդրանքը եւ կից նյութերի ցանկը (պետական տուրքի վճարման անդորրագիր, լիազորագիր, դիմողի եւ ներկայացուցչի անձնագրերի պատճենները, արտոնագրի պատճենը, մամուլի հրապարակումներ, տեսագրություններ, լուսանկարներ եւ այլ նյութեր էլեկտրոնային կրիչների վրա՝ թվով 24):

Դիմումին կից ներկայացված նյութերի շուրջ 40 տոկոսը տարբեր ընտրական հանձնաժողովների որոշումներ են, 18 տոկոսն ընտրական հանձնաժողովներին հասցեագրված դիմումներ են, շուրջ 24 տոկոսը համացանցային տարբեր կայքերից վերցված տեղեկատվություն է, շուրջ 7 տոկոսն ընտրությունների ընթացքի նկատմամբ դիտորդական առաքելություն իրականացրած կազմակերպությունների զեկույցներ են, մնացած 11 տոկոսը՝ տարաբնույթ այլ նյութեր: ՀՀ Նախագահի ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշման հետ կապված վեճի դատաքննության փուլում, բացառությամբ լուսանկարների երկու պատճենների, այլ լրացուցիչ նյութեր դիմողը սահմանադրական դատարան չի ներկայացրել:

4. Դիմող՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ա. Ղուկասյանը, վկայակոչելով ՀՀ Նախագահի թեկնածու՝ ՀՀ գործող Նախագահ Ս. Սարգսյանի երկու հայտարարությունները, մեկը՝ կապված սփյուռքահայ երաժիշտ Մերժ Թանգյանին ուղղված պատասխան նամակի, մյուսը՝ Գ-յումրի քաղաքում լրագրողի հարցին տրված պատասխանի հետ, գտնում է, որ իր կարծիքով ՀՀ Նախագահի ընտրության ժամանակ ՀՀ ընտրական հանձնաժողովների եռաստիճան համակարգը ղեկավարվել է ՀՀ գոր-

ծող Նախագահի կողմից, եւ վերջինս՝ որպէս ՀՀ Նախագահի թեկնածու, ի սկզբանէ ունեցել է լծակներ քվեարկության ցանկացած արդյունք ապահովելու համար:

Դիմողն իր կասկածն է արտահայտում թվով 576 ընտրատեղամասերում քվեարկության մասնակցության՝ իր կարծիքով բարձր ցուցանիշի առնչությամբ, եւ գտնում է, որ նշված փաստն էապէս ազդել է ընտրությունների ընդհանուր արդյունքների վրա:

Ի հիմնավորումն իր դիմումի՝ դիմողը, մասնավորապէս, ներկայացրել է նաեւ հետեւյալ փաստարկները.

- թվով 414 ընտրատեղամասերում ընտրությունների մասնակիցների թիվը գերազանցել է քվեատուփում առկա սահմանված նմուշի ծրարների թիվը 1729-ով,
- թվով 469 ընտրատեղամասերում քվեատուփերից պակաս է հանվել ընդհանուր թվով 1883 քվեաթերթիկ,
- վերը նշված անհամապատասխանությունները չեն ներառվել ընտրատեղամասերում քվեարկության արդյունքների ամփոփիչ արձանագրություններում,
- ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը ցուցաբերել է անգործություն, քանի որ անտեսել է վերը նշված փաստերը:

ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ա. Ղուկասյանի դիմումը կազմված է 7 էջից, որում, իր մոտեցումները եւ մտահոգությունները ներկայացնելով ընտրական համակարգի անկախ ու օբյեկտիվ գործունեության առնչությամբ, դիմողը հիմնականում ներկայացնում է ըստ ընտրական տեղամասերի քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ իր կողմից կատարված վերլուծություններ ու դրանցից բխող եզրահանգումներ:

Գործի քննության ընթացքում ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ա. Ղուկասյանը նշեց նաեւ, որ իր փաստարկների հիմքում գլխավորապէս դրվում են ոչ թե իր սուբյեկտիվ ընտրական իրավունքի պաշտպանության հարցերը, այլ՝ սահմանադրաիրավական համակարգային բարեփոխումների խնդիրը, ինչը կարելու է երաշխիք կարող է հանդիսանալ ընտրական գործընթացների նկատմամբ հանրային վստահությունը բարձրացնելու համար:

Դիմողներն իրենց բացատրություններում բարձրացրեցին նաեւ պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց՝ ընտրական գործընթացներին մասնակցելու օրինականության, ընտրողների ցուցակների կազմման կարգի եւ ստորագրված ընտրացուցակների հրապարակայնության, հանրապետությունից ժամանակավոր բացակայող քաղաքացիների

տվյալները դիմող կողմին ներկայացնելու, ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ս. Սարգսյանի գրանցումը դատական կարգով ուժը կորցրած ճանաչելու հետ կապված հարցեր: Դիմողներն անդրադարձան նաև ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի անկախության, այդ հանձնաժողովի եւ ՀՀ Նախագահի միջեւ կառուցակարգային փոխհարաբերունքայինների իրավական բովանդակության, ինչպես նաև ընտրական ողջ գործընթացում օրինականության ապահովման ուղղությամբ իրավապահ մարմինների գործունեության արդյունավետության գնահատման հարցերին:

5. Պատասխանող կողմը, չընդունելով դիմողների փաստարկները դիմումներում ներկայացված պահանջների բավարարման վերաբերյալ, գտնում է, որ ՀՀ ԿԸՀ 25.02.2013թ. թիվ 62-Ա որոշումն իրավաչափ է, այն կայացվել է Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի պահանջների լիակատար պահպանմամբ, իսկ եռաստիճան ընտրական հանձնաժողովները կազմավորվել ու գործել են ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված կարգով ու լիազորությունների շրջանակներում:

Անդրադառնալով դիմող՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Բաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանի կողմից բարձրացված՝ պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց՝ ընտրական գործընթացներին մասնակցելու հարցին, պատասխանող կողմը, հիմք ընդունելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 6-րդ մասը, 22-րդ հոդվածը, նշում է, որ պաշտոնատար անձինք, ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված սահմանափակումների հաշվառմամբ, ազատ են իրականացնել նախընտրական քարոզչություն:

Պատասխանող կողմը նշեց նաև, որ 2013թ. հունվարի 21-ից մինչև փետրվարի 18-ն ընկած ժամանակահատվածում ՀՌԱՀ-ը Հանրապետության Նախագահի թեկնածուներից, ինչպես նաև պետական մարմիններից, հասարակական եւ միջազգային կազմակերպություններից, լրատվամիջոցներից, քաղաքացիներից նախընտրական քարոզչությանը վերաբերող որևէ դիմում-բողոք չի ստացել: 2013թ. փետրվարի 18-ի Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի ընտրությունների քարոզարշավի (21.01.13- 16.02.13թթ.), ինչպես նաև «լռության» եւ քվեարկության օրերին մինչև ժամը 20:00-ն Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի եւ «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի պահանջների խախտումներ չեն արձանագրվել:

Անդրադառնալով դիմողի կողմից բարձրացված՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու՝ գործող Նախագահի շտաբների տեղակայման վերաբերյալ հարցադրմանը, պատասխանող կողմը, հղում կատարելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 5-րդ մասին, դիմողի կողմից վկայակոչված՝ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի՝ Ընտրությունների նախնական հանգամանքների եւ եզրակացությունների վերաբերյալ 19.02.2013թ. նախնական զեկույցին, արձանագրում է, որ անգամ այդ պարագայում ներկայացված դատողությունները համահունչ չեն այն աղբյուրին, որը վկայակոչվել է դիմողի կողմից, քանզի ներկայացված եզրակացությունում նշված է. պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից **գբաղեցված շենքերում** նախընտրական շտաբների տեղակայման **մի քանի դեպքեր**: Պատասխանող կողմն արձանագրելով, որ նշված դեպքերի մասին որեւէ դիմում-բողոք ներկայացված չի եղել, այդուհանդերձ, փաստում է, որ ՀՀ ԿԸՀ-ն 07.02.2013թ. թիվ 42-Ա որոշմամբ սեփական նախաձեռնությամբ հարուցել է վարչական վարույթ, անցկացրել վարչական վարույթով լսումներ, որին հրավիրվել է նաեւ դիմողի լիազոր ներկայացուցիչը, եւ արդյունքում՝ 11.02.2013թ. կայացրել է թիվ 49-Ա որոշումը:

Ընտրողների ցուցակների կազմման հարցի առնչությամբ պատասխանող կողմը, հղում կատարելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 2-րդ հոդվածին, 7-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 8-րդ հոդվածի 1-ին մասին, արձանագրում է, որ ընտրողների ցուցակի կազմման սկզբունքները, կազմման ու վարման ամբողջ կարգը մանրամասն կանոնակարգված է ՀՀ ընտրական օրենսգրքով, իսկ ինչ վերաբերում է դիմողի հայեցակարգային առաջարկություններին՝ կապված այլ սկզբունքով ընտրողների ցուցակ կազմելու հետ, ապա պատասխանող կողմը գտնում է, որ սույն գործի քննության առարկայի շրջանակներում չէ օրենսդրական փոփոխությունների վերաբերյալ առաջարկությունների քննարկումը:

Դիմողի կողմից բարձրացված՝ ընտրողների ցուցակների հրապարակման սահմանափակումների արդյունքում ընտրակեղծիքների դեմ պայքարի բացարձակ անհնարինության եւ անարդյունավետության հարցի առնչությամբ, հղում կատարելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 31, 33, 48-րդ հոդվածներին, Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի (Վենետիկի հանձնաժողով) եւ ԵԱՀԿ Մարդու իրավունքների եւ ժողովրդավարական հաստատությունների գրասենյակի կողմից մշակված չափորոշիչներին, Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի «Ընտրական

հարցերում բարենպաստ գործունեության կանոնագիրք. ցուցումներ եւ բացատրական զեկույց» 30.10.2002թ. (CDL-AD (2002) 23) փաստաթղթի 4-րդ կետի (գաղտնի ընտրական իրավունք (c)-րդ ենթակետին, ԵԱՀԿ Մարդու իրավունքների եւ ժողովրդավարական հաստատությունների գրասենյակի եւ Վենետիկի հանձնաժողովի CDL-EL (2010) 003, 2010թ. փետրվարի 3-ի համատեղ դիտողություններին, 2010թ. դեկտեմբերի 22-ի CDL-AD (2010) 043 զեկույցին, Ընտրողների գրանցման գործընթացի նկատմամբ սոցիալական իրավունքի ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ CDL-EL (2009) 015 փաստաթղթին, ՀՀ սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումներին, պատասխանող կողմը գտնում է, որ դիմողն ընտրողների ստորագրած ցուցակներին ծանոթանալու եւ դրանցից քաղվածքներ կատարելու որեւէ խոչընդոտ չի ունեցել:

Անդրադառնալով դիմող կողմի բարձրացրած՝ 25.02.2013թ. ԿԸՀ ներկայացված այն դիմումի հետ կապված հարցին, որով պահանջվում էր, որպեսզի կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը դիմեր դատարան՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի գրանցումն ուժը կորցրած ճանաչելու պահանջով, պատասխանող կողմն արձանագրում է նաեւ, որ նշված դիմումի քննության արդյունքում ԿԸՀ-ն 25.02.2013թ. կայացրել է թիվ 60-Ա որոշումը, որը վիճարկվել է վարչական դատարանում, եւ առկա է դատարանի վերջնական դատական ակտ, որով ԿԸՀ-ի թիվ 60-Ա որոշումը ճանաչվել է իրավաչափ:

Ընտրական իրավունքների պաշտպանության ինստիտուտների առնչությամբ, ինչպիսիք են ընտրական տեղամասի քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկը, ընտրական տեղամասի քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելը, պատասխանող կողմն արձանագրում է, որ ներկայացված բոլոր դիմումները Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 45-րդ, 46-րդ եւ 47-րդ հոդվածների պահանջներին համապատասխան քննարկվել են Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից եւ կայացվել են համապատասխան որոշումներ, տրվել գրավոր պատասխաններ: Դիմումների քննարկման օրվա եւ ժամի մասին դիմողները եղել են պատշաճ ծանուցված, իսկ դիմումների քննության արդյունքում կայացված որոշումները սահմանված կարգով ուղարկվել են դիմողներին եւ հրապարակվել Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի պաշտոնական կայքում:

Ըստ պատասխանող կողմի՝

- ընտրությունների կազմակերպման ընթացքում, մինչեւ քվեարկու-

- թյան օրն ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներին չի ներկայացվել որեւէ դիմում կամ բողոք,
- քվեարկության օրը 41 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներից միայն մեկում՝ թիվ 28 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովում է ստացվել մեկ դիմում՝ ընտրողների ցուցակում անճշտության վերաբերյալ, որին պատասխանվել է հանձնաժողովի նախագահի գրությամբ, եւ մեկ հաղորդում՝ թիվ 29 ԸԸՀ-ում, որով կայացվել է համապատասխան որոշում,
 - Հանրապետության Նախագահի ընտրության քվեարկության օրվանից հետո քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու եւ վերահաշվարկի վերաբերյալ արդեն իսկ ներկայացված դիմումներից զատ միայն թիվ 17 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովում են ստացվել թվով 7 դիմումներ, որոնք սահմանված կարգով քննվել են ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի կողմից: Թիվ 17 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովը կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովից վերահասցեագրման կարգով ստացել է քննել է տեղական դատարանական առաքելություն իրականացնող հասարակական կազմակերպության կողմից ներկայացված մեկ դիմում,
 - Իրավիճակային վերլուծությունների կենտրոնի կողմից հատկապես քվեարկության օրն ուսումնասիրվել են էլեկտրոնային կայքերում (panorama.am, news.am, hra.am, lurer.com, asparez.am, ilur.am, haynews.am, aravot.am, lin.am, tert.am, slaq.am, galatv.am եւ այլն) եւ զանգվածային լրատվության միջոցներում ներկայացվող տեղեկությունները, պարզվել է տեղեկությունների հավաստիությունը, 65 հրապարակումներով ներկայացվել են պարզաբանումներ կամ տրամադրվել են տեղեկություններ, իսկ խախտումներին վերաբերող փաստերի հաստատման դեպքում հանձնաժողովի կողմից անմիջապես ձեռնարկվել են համապատասխան միջոցառումներ խախտումները կանխելու, հետեւանքները վերացնելու համար,
 - 1988 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներից միայն թվով 40 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում են Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված կարգի համաձայն կատարվել գրառումներ,
 - Հանրապետության Նախագահի 2013 թվականի փետրվարի 18-ի ընտրության նախապատրաստման եւ անցկացման ընթացքում

մինչև ընտրության արդյունքի ամփոփումն ընտրական հանձնաժողովների որոշումների, գործողությունների (անգործության) բողոքարկման վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատարան է ներկայացվել երեք հայցադիմում, որոնց կապակցությամբ առկա են Վարչական դատարանի թիվ ՎԴ/0094/05/13, ՎԴ/0359/05/13 եւ ՎԴ/0377/05/13 դատական ակտերը՝ հայցերը մերժելու մասին,

- Հանրապետության Նախագահի ընտրության արդյունքների ամփոփումից հետո ՀՀ վարչական դատարան է ներկայացվել եւս երկու հայցադիմում, որոնց վերաբերյալ առկա են Վարչական դատարանի թիվ ՎԴ/1423/05/13 եւ ՎԴ/1606/05/13 դատական ակտերը՝ հայցերը մերժելու մասին:

Անդրադառնալով սահմանադրական դատարան ներկայացված նյութերին՝ պատասխանող կողմն արձանագրում է, որ դրանք իրենցից ներկայացնում են թղթակցություններ, տարբեր էլեկտրոնային կայքերից վերցված նյութեր, որոնք որեւէ ապացուցողական նշանակություն չունեն եւ չեն կարող ընդհանրապես հանդիսանալ քննարկման առարկա սահմանադրական դատարանում:

Անդրադառնալով դիմող՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ա. Դուկասյանի կողմից բարձրացված՝ որոշ տեղամասերում մասնակցության բարձր տոկոսի եւ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի ստացած բարձր ձայների հարցին՝ պատասխանող կողմը գտնում է, որ այդ տեղամասերն առանձնացնել մնացած տեղամասերից զուտ այն բանի համար, որ թեկնածուներից մեկն այդ տեղամասերում ստացել է 64 տոկոսից ավելի ձայներ, անտրամաբանական է: Ըստ պատասխանող կողմի՝ միայն թվային ցուցանիշի հիման վրա առանձնացնել տեղամասեր եւ առաջ բերել վարկած, որ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն այդ տեղամասերի արդյունքների կեղծված չլինելու հարցում պետք է առանձնահատուկ վստահ լինի, անընկալելի է: Ըստ պատասխանողի՝ դիմողը թվային դատողություններն իրականացրել է սուբյեկտիվ մոտեցմամբ, ինչը չի արտացոլում ամբողջ պատկերը, ինչպես նաեւ դիմումում առկա չէ գեթ մեկ փաստ, որի հիման վրա ներկայացված տեղամասերի քվեարկության արդյունքները պետք է կասկածի տակ առնել:

Այն տեղամասերի առնչությամբ, որտեղ քվեարկությանը մասնակցել են բոլոր ընտրողները, պատասխանող կողմը փաստում է, որ բոլոր 6 տեղամասային կենտրոնները, որտեղ մասնակցությունը եղել է 100 տո-

կոս, հանդիսանում են քրեակատարողական հիմնարկներում ձեւավորված տեղամասային կենտրոններ, որտեղ, որպես կանոն, մասնակցում են բոլոր ընտրողները, եւ այս տեղամասային կենտրոնների ընտրողների ընդհանուր թիվը 248 է, միջինը՝ 40 ընտրող: 95 տոկոսից բարձր մասնակցությամբ թվով ընդամենը 5 տեղամասային կենտրոններից մեկը, որտեղ գրանցվել է ամենաբարձր՝ 98,44 տոկոս մասնակցություն, եւս եղել է քրեակատարողական հիմնարկում ձեւավորված տեղամասային կենտրոն, իսկ մնացած տեղամասերն իրենցից ներկայացնում են փոքր գյուղական համայնքներ:

Ըստ պատասխանողի՝ դիմումում առանձնացվել են 63 եւ ավելի տոկոս մասնակցություն ունեցած տեղամասերը, եւ եթե այս տրամաբանությամբ առանձնացվեն բոլոր այդպիսի տեղամասերը, ապա այդ տեղամասերի քվեարկության արդյունքներով 61 տեղամասում հաղթել է երկրորդ տեղը գրաված թեկնածուն, եւ ըստ դիմողի տրամաբանության՝ տվյալ տեղամասերի քվեարկության արդյունքները պետք է կասկածի տակ դնել, անկախ այն փաստից, թե որ թեկնածուն է ավելի շատ ձայներ ստացել, ինչն ըստ պատասխանող կողմի՝ անբացատրելի մոտեցում է:

Պատասխանող կողմը նաեւ արձանագրում է, որ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ա. Դուկասյանի կողմից տեղամասերի քվեարկության արդյունքները վիճարկելու փորձ չի արվել, եւ դիմումում առկա չէ որեւէ փաստ կամ ապացույց որեւէ տեղամասի արդյունքների ոչ հավաստի լինելու մասին, սակայն դիմումում հնչեցվել են մտքեր, որ ընտրատեղամասերի զգալի մասում քվեարկության արդյունքները հակասում են իրողությանը, եւ որ ընտրական հանձնաժողովների եռաստիճան համակարգն ամբողջությամբ անգործություն է ցուցաբերել, ինչը, ըստ պատասխանող կողմի կարծիքի՝ անհիմն է:

6. Հարակից պատասխանող՝ ՀՀ դատախազության ներկայացուցիչներն արձանագրում են, որ նախընտրական քարոզարշավի ընթացքում ընտրական գործընթացի հետ առնչվող հանցագործության դեպքեր, բացի ՀՀ Նախագահի թեկնածու Պ. Հայրիկյանի նկատմամբ կատարված մահափորձի դեպքի, չեն եղել: Նախընտրական քարոզարշավի ընթացքում ընտրական խախտումների վերաբերյալ դատախազության մարմինների կողմից ընթացք է տրվել 88 հաղորդումների, հայտարարությունների եւ հրապարակումների, որոնք, սակայն, չեն պարունակել որեւէ հանցագործության հատկանիշներ: Նախընտրա-

կան քարոզչության ընթացքում թույլ տրված ընտրախախտումների մասին ստացված հաղորդումների, հայտարարությունների, հրապարակումների վերաբերյալ նախաքննական մարմինների կողմից կայացված որոշումների օրինակներն ուղարկվել են դրանց հեղինակներին, եւ նշված որոշումներից որեւէ մեկը չի բողոքարկվել:

Ընտրական գործընթացի մյուս փուլի՝ քվեարկության առնչությամբ դատախազության կողմից ընթացք է տրվել 159 հաղորդումների, հայտարարությունների եւ հրապարակումների, հարուցվել է 12 քրեական գործ, 4 քրեական գործեր մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել են դատարաններ:

Գնահատելով ընտրական գործընթացում իրավախախտումների ամբողջական պատկերը՝ ՀՀ դատախազության ներկայացուցիչներն արձանագրում են, որ ըստ էության ողջ ընտրական գործընթացի ընթացքում արձանագրված խախտումները զանգվածային ու տարածված բնույթ չեն կրել, իսկ տեղ գտած հանցագործության փաստերն առանձին եւ միմյանցով չպայմանավորված դեպքեր են:

7. Հարակից պատասխանող] ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանության կողմից ներկայացված եզրակացության մեջ դիմումին կից նյութերի առնչությամբ արձանագրվում է, որ դիմումներում ներկայացված տեղեկությունները «... բովանդակային առումով առավելապես ունեն ընդհանրական բնույթ, ընտրությունների հետ կապված տարբեր հանգամանքներ առանց որեւէ հստակ փաստարկման ներկայացվում են կասկածելի, վերլուծությունները կրում են սուբյեկտիվ բնույթ, իսկ ընտրությունների ընթացքի առանձին իրավիճակները որպես իրավախախտում մեկնաբանվում են սեփական ընկալման տեսանկյունից չունենալով որեւէ հստակ հիմնավորումներ»: Փաստվում է նաեւ, որ ընտրախախտումների վերաբերյալ ահազանգերը եւ դրանց ուսումնասիրումը վկայում են, որ դրանք չեն կրել համատարած ու համակարգված բնույթ, միաժամանակ դրանց գերակշիռ մասը եղել է չհիմնավորված ու չփաստարկված:

Անդրադառնալով ՀՀ Նախագահի թեկնածուների դիմումներում ներկայացված տեղեկություններին, այդ թվում՝ տեսաձայնագրություններով ներկայացված, ՀՀ ոստիկանության ներկայացուցիչը գտնում է, որ դրանց մի մասը բովանդակային առումով առավելապես ունեն ընդհանրական բնույթ, ներկայացված են առանց որեւէ հստակ փաստարկման, վերլուծությունները կրում են սուբյեկտիվ բնույթ եւ դրանք մեկնաբան-

վում են սեփական ընկալման տեսանկյունից: Ներկայացված տեղեկությունների մյուս մասի առնչությամբ 19 իրավախախտումներից 13-ով ոստիկանությունն արդեն իսկ իրականացրել է շարունակում է իրականացնել քննություն: Նշված 13 դեպքերից 8-ով կայացվել են որոշումներ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին, 2-ով հարուցված քրեական գործերը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել են դատարաններ, 2-ով նախապատրաստված նյութերն ուղարկվել են ՀՀ հատուկ քննչական ծառայություն, իսկ 1 դեպքով շարունակվում է նախապատրաստվել նյութեր: Մնացած 6 դեպքերի վերաբերյալ ՀՀ ոստիկանության ստորաբաժանումներում որեւէ ահազանգ չի ստացվել: Այդուհանդերձ, նշված 6 դեպքերի առնչությամբ ոստիկանության համապատասխան ստորաբաժանումներին հանձնարարություններ են տրվել ստուգումներ կատարելու եւ օրենքով սահմանված կարգով հետագա ընթացքը լուծելու վերաբերյալ:

8. Գործով որպես երրորդ անձ ներգրավված՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ս. Սարգսյանի ներկայացուցիչները, անդրադառնալով դիմող կողմերի փաստարկներին, նախ արձանագրեցին, որ 1988 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներից 1884-ում (95 տոկոս) «Ժառանգություն» կուսակցությունն ունեցել է առաջադրած անդամներ, որոնցից 38-ը քվեարկության օրը չեն ներկայացել, 108-ում ունեցել է տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահ, 104-ում՝ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի քարտուղար: Միայն 79 տեղամասում (3.9 տոկոս) չեն եղել միաժամանակ «Ժառանգություն» կուսակցության կողմից առաջադրված հանձնաժողովի անդամ եւ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Բ. Հովհաննիսյանի վստահված անձ:

Ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ ներկայացված է եղել 120 դիմում, որոնք, ըստ երրորդ անձի ներկայացուցիչների գնահատման, չեն հանդիսանում պատշաճ դիմումներ: Այդուհանդերձ, արձանագրվում է, որ եթե անգամ հիպոթետիկ ընդունվի, որ ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ ներկայացված բոլոր 120 դիմումներն էլ հիմնավոր են, ապա այդ ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու դեպքում անգամ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Բ. Հովհաննիսյանի ձայները կդառնային 37.85 տոկոս, իսկ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ս. Սարգսյանի ձայները՝ 57.46 տոկոս, այսինքն՝ քվեարկության արդյունքները փաստացի չէին փոխվի:

Միաժամանակ, գործով որպես երրորդ անձ ներգրավված՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ս. Սարգսյանի ներկայացուցիչներն ի հակադրություն դիմողների կողմից ներկայացված՝ ըստ ընտրական տեղամասերի քվեարկությունների արդյունքների տարբեր չափանիշներով աղյուսակավորման ու դրանից բխող հետետությունների, ներկայացրեցին իրենց կողմից նույնպես իրականացված համանման ու տարբեր չափանիշներով կատարված վերլուծություններ: Մասնավորապես, առանձնացնելով բոլոր այն տեղամասերը, որտեղ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներում նախագահներ կամ քարտուղարներ են եղել «Ժառանգություն» կամ «ՀՅԴ» կուսակցությունների կողմից առաջադրված անձինք, եւ համադրելով դրանցում քվեարկության արդյունքները՝ ակնհայտ համարեցին, որ դրանք էապես չեն շեղվում ընտրությունների ամբողջական ու վերջնական պաշտոնական արդյունքներից:

9. ՀՀ սահմանադրական դատարանը սույն գործի քննության շրջանակներում անհրաժեշտ է համարում, մասնավորապես, հաշվի առնել.

- ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի պահանջը, համաձայն որի՝ «Պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով»:

- Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետով ամրագրված լիազորության իրավական շրջանակները, համաձայն որի՝ **սահմանադրական դատարանն օրենքով սահմանված կարգով լուծում է Հանրապետության Նախագահի ընտրության արդյունքներով ընդունված որոշման հետ կապված վեճը:**

- Նման վեճերի քննության եւ լուծման դատավարական կարգի վերաբերյալ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածով նախատեսված առանձնահատկությունները:

Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետով ամրագրված լիազորության սահմանադրաիրավական բովանդակության եւ շրջանակների վերաբերյալ իր հստակ իրավական դիրքորոշումները ՀՀ սահմանադրական դատարանն արտահայտել է 2008թ. մարտի 8-ի ՍԴՈ-736 որոշման 12-րդ եւ 13-րդ կետերում, ինչպես նաեւ 2012թ. մայիսի 31-ի ՍԴՈ-1028 որոշման 6-րդ եւ 7-րդ կետերում:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը, մասնավորապես, 2008թ. մարտի 8-ի ՍԴՈ-736 որոշման մեջ արձանագրել է. «2005թ. նոյեմբերի 27-ի

հանրաքվեի արդյունքներով կատարված սահմանադրական փոփոխությունների հիման վրա ՀՀ Սահմանադրության 100 հոդվածի 3.1. կետի համաձայն սահմանադրական դատարանը լուծում է ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշման հետ կապված վեճ: Հանրապետության Նախագահի ընտրությունների արդյունքներով ՀՀ ԿԸՀ-ի որոշման իրավական հիմնավորվածությունը սահմանադրական դատարանում կարող է վիճարկվել երկու տեսանկյունից. ինչպես դրա ընդունման սահմանված կարգի (ընթացակարգի)՝ օրենքով պահանջվող ձևի պահպանվածության (ձեւական հիմքեր), այնպես էլ նյութական իրավունքի նորմերի կիրառման ենթադրյալ սխալների հիմքով, որով ընտրությունների արդյունքներն ամփոփող կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը սխալ հետետության է հանգել թեկնածուների ընտրվելու կամ չընտրվելու փաստի վերաբերյալ (նյութական հիմքեր)»:

2012թ. մայիսի 31-ի ՍԳՈ-1028 որոշման մեջ ՀՀ սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրեց, որ «ընտրական գործընթացների իրավակարգավորման վերջին տարիների փոփոխությունները Հայաստանում կարելուք անդրադարձ ունեցան ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության ոլորտում, ինչը, սակայն, դեռևս պատշաճ ձևով չի ընկալվել ընտրական գործընթացին մասնակից իրավասուբյեկտների կողմից»: Այնուհետև կարելուք, որ «ընտրական իրավունքի արդյունավետ դատական պաշտպանության համար անհրաժեշտ է.

ա/ նկատի ունենալ ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի պահանջը, համաձայն որի՝ յուրաքանչյուր մարմին իրավասու է կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված է Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով,

բ/ հստակ պատկերացնել դատական յուրաքանչյուր ատյանի իրավագործության շրջանակները,

գ/ օրենքով սահմանված ժամկետներում եւ կարգով իրականացնել ընտրական իրավունքի պաշտպանությանն ուղղված միջոցներն՝ այն դատարանում, որն ունի համապատասխան իրավագործություն,

դ/ հաշվի առնել, որ ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության հարցերով ՀՀ սահմանադրական դատարանը ոչ թե այլ դատարանների նկատմամբ վերադաս դատարան է, այլ իրականացնում է Սահմանադրությամբ իրեն վերապահված կոնկրետ իրավասություն,

ե/ ընտրության արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը չեն կարող դիտարկվել որպես իրավական նորմի սահմանադրականության վեճեր, քանի որ վերջիններիս լուծման համար

սահմանադրաիրավական այլ պահանջներ ու ընթացակարգեր են նախատեսված»:

Սահմանադրական դատարանը նաեւ արձանագրեց, որ «ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանադրական դատարանն իրավասու չէ քննության առարկա դարձնել բոլոր այն հարցերը, որոնք նախապես քննության պետք է առնվեն եւ իրավական լուծում ստանան ՀՀ վարչական դատարանում, որի որոշումներն այդ հարցերում ... վերջնական են եւ վերանայման ենթակա չեն»:

Ընտրական իրավահարաբերությունների հետ կապված սահմանադրական դատարանի լիազորության փոփոխությամբ էր պայմանավորված նաեւ այն հանգամանքը, որ եթե մինչեւ 2005 թվականը ՀՀ Սահմանադրությամբ նման հարցերի քննության ժամկետային սահմանափակումներ չէին նախատեսվում, ապա, սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում, Սահմանադրության 51-րդ հոդվածի 5-րդ մասով խիստ սահմանափակվեց 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետի հիմքով վեճերի քննության համար նախատեսված ժամկետը, եւ ելնելով վերոհիշյալ իրավասության բնույթից՝ նախատեսվեց 10-օրյա ժամկետ: Այսինքն՝ այդ ժամկետի սահմանափակումը պայմանավորվեց ընտրական վեճերով սահմանադրական դատարանի իրավասության փոփոխությամբ, ինչին համապատասխան նախատեսվեց պարզման ենթակա իրավական նշանակություն ունեցող հարցերի առավել սեղմ շրջանակ:

Սույն գործով դիմողները ողջ ընտրական գործընթացում ու նաեւ ՀՀ սահմանադրական դատարանի դիմելիս ոչ միայն պետք է հաշվի առնեին տվյալ հարցի վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի վերոնշյալ որոշումներում, ինչպես նաեւ 2012թ. մայիսի 5-ի ՍԴ-Ո-1027 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, այլեւ համակարգային ամբողջականության մեջ նկատի ունենային ու հիմք ընդունեին.

1. ՀՀ Սահմանադրության 5 (մաս 2), 51 (մաս 5), 94 (մաս 3), 100 (կետ 3.1.) եւ 101 (մաս 1, կետ 9)-րդ հոդվածների պահանջները,

2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածի պահանջները՝ օրենքի այլ դրույթների հետ համակարգային ամբողջականության եւ փոխկապակցվածության մեջ,

3. ՀՀ ընտրական օրենսգրքի, մասնավորապես, 37-րդ հոդվածի 12-րդ մասի, 46-րդ հոդվածի 1, 3, 5, 7, 8 եւ 9-րդ մասերի, 48-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 66-րդ հոդվածի 6-րդ մասի, 91-րդ հոդվածի, ինչպես նաեւ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի ամբողջ 25-րդ գլխի պահանջները:

Գործի քննությունը վկայեց, որ դիմողների կողմից դրանք հիմնականում անտեսվել են կամ իրավաչափ ձևով ու օրենքով սահմանված կարգին ու ժամկետներին համահունչ չեն իրացվել: Ակնհայտ դարձավ նաև, որ դիմողները պատշաճ չեն պատկերացնում 2005թ. սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության նոր կարգն ու սահմանադրական դատարանին՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետով վերապահված լիազորությունը՝ չտարբերակելով «**ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշման վիճարկում**» եւ «**ընտրությունների արդյունքների վիճարկում**» իրավադրույթներին համապատասխան լիազորությունների իրականացման կարգն ու առանձնահատկությունները:

Ընդ որում, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածով հստակ սահմանված է նաև, թե ինչ կարգով են ամփոփվում ընտրությունների արդյունքները եւ **ինչ որոշում է ընդունվում, որը կարող է ՀՀ սահմանադրական դատարանում դառնալ վիճարկման առարկա:** Հաշվի առնելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածով եւ 75-րդ հոդվածի 6-րդ մասով ամրագրված դրույթները, ինչպես նաև ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածի պահանջները՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշման հետ կապված վեճերով սահմանադրական դատարանը պարզում է՝ արդյո՞ք տվյալ որոշման ընդունման ժամանակ օրենքով սահմանված ընթացակարգին համապատասխան առկա են եղել ու հաշվի են առնվել.

ա/ քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ օրենքով սահմանված կարգով կազմված արձանագրությունը,

բ/ վարչական դատարանի իրավասության շրջանակներում ընտրական գործընթացներին առնչվող վճիռները,

գ/ ընտրական հանձնաժողովներում ստացված դիմումների (բողոքների) քննարկման արդյունքներով ընդունված որոշումները,

դ/ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրն արձանագրված խախտումների վերաբերյալ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների որոշումները,

ե/ քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ ընդունված որոշումները:

Բացի դրանից, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածի 13-րդ մասի պահանջներից ելնելով՝ սահմանադրա-

կան դատարանը պարզում է նաեւ իրավասու ընտրական հանձնաժողովի կողմից ընտրությունների վերաբերյալ օրենքով սահմանված կարգով ներկայացված բողոքների քննարկումը (քննությունը) անհիմն մերժելու, նման բողոքները սահմանված ժամկետներում չքննարկելու (չքննելու) եւ քննարկումից (քննությունից) հրաժարվելու կամ խուսափելու հանգամանքները:

Այսպիսով, սահմանադրական դատարանի՝ օրենսդրությամբ կանխորոշված խնդիրն է՝ որպէս իրավունքի (եւ ոչ՝ փաստի) դատարան, գնահատել, թե իրավական նշանակություն ունեցող վերոթվարկյալ հանգամանքները հաշվի առնելու արդյունքում որքանո՞վ է իրավաչափ ընտրության արդյունքների վերաբերյալ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կայացրած վերջնական որոշումը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն իրավասու չէ ու չի կարող ստանձնել օրենքով նախատեսված կարգով ու համապատասխան լիազորությամբ ընտրական գործընթացին մասնակից քաղաքական ուժերի ու նրանց ներկայացնող կամ նրանց կողմից առաջադրված տասնյակ հազարավոր իրավասութեւնների, ընտրական հանձնաժողովների, այլ դատարանների լիազորությունների ու պարտականությունների վերակատարումը 10-օրյա ժամկետում, որոնք ի պաշտոնէ պարտավորված են եղել ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված կարգով ու հստակ ժամկետներում կատարել համապատասխան գործողություններ: Ժամանակին իրենց առնչվող մասով այդ գործողությունները չկատարելը կամ ոչ պատշաճ կատարելը դիմողի ներկայացուցիչները ձգտում էին լրացնել ոչ իրավաչափ կամ գործնականում անիրագործելի միջնորդություններով՝ հանրային տպավորություն ստեղծելով, որ սահմանադրական դատարանն իբր կարող էր, սակայն չցանկացավ իրականացնել այն, ինչն իրենք էին պարտավոր ժամանակին ու օրենքով իրենց վերապահված լիազորությունների շրջանակներում իրականացնել եւ ապացուցողական նշանակություն ունեցող իրավական փաստարկներով հիմնավորված դիմում ներկայացնել սահմանադրական դատարան:

Սահմանադրական դատարանի որոշման իրավական հիմք կարող է հանդիսանալ բացառապէս նշված սուբյեկտների իրավաչափ գործողության արդյունքում ձեւավորված ապացուցողական նշանակության իրավական փաստերի համակցության համադրված գնահատումը: Սա է ՀՀ Սահմանադրության եւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջը:

10. Սահմանադրական դատարանը գտնում է նաեւ, որ սահմանադրաիրավական տեսանկյունից երկրում ստեղծված նախընտրական ու հետընտրական իրավիճակը չի կարող քննության առարկա լինել միայն ապացուցողական նշանակություն ունեցող իրավական փաստերի անմիջական համադրման շրջանակներում: Կան նաեւ իրողություններ, որոնք, առնչվելով սահմանադրական հիմնարար սկզբունքներին, Սահմանադրության գերակայության ու անմիջական գործողության երաշխավորմանը, համարժեք իրավական դիրքորոշումների անհրաժեշտություն ունեն:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է այն փաստը, որ հատկապես համապետական ընտրությունների արդյունքներով դատարանի նախորդ որոշումները, որքան էլ իրավական առումով հիմնավոր ու փաստարկված են եղել, բովանդակել են իրավական հիմնարար դիրքորոշումներ, այսուամենայնիվ, հանրության որոշ շերտերի կողմից միանշանակ չեն ընդունվել: Դրա պատճառը ոչ միայն իրավագիտակցության, իրավական ու քաղաքական մշակույթի առկա մակարդակն է, այլեւ այն օբյեկտիվ իրողությունը, որ տվյալ ընկալումն առաջին հերթին երկրի քաղաքական համակարգի ու իշխանության նկատմամբ անվստահության արտացոլանքն է, ինչը դեռեւս չի հաղթահարվում: Խնդիրը պահանջում է այնպիսի իրավաքաղաքական լուծումներ, որոնք սահմանադրական հիմնարար սկզբունքների արդյունավետ իրացման ճանապարհով կայուն զարգացման երաշխիքներն ու հանրային վստահության աստիճանն էապես կամրապնդեն:

Իրողություն է նաեւ այն, որ ներկա ընտրությունների ցանկացած արդյունքների դեպքում արդեն իսկ խորհրդարանական քաղաքական ուժերի կեսից ավելիի կողմից, որոնք նաեւ ընտրական գործընթացի կազմակերպմանն ու իրականացմանը մասնակից լինելու իրավունք ու պարտականություն ունեն, դրանց նկատմամբ անվստահության մթնոլորտ էր ձեւավորվել: Փաստ է նաեւ, որ թեկնածուների 2/3-ը միասին վերցրած չեն հավաքել ընտրողների ձայների 5 տոկոսից ավելին: Տարաբնույթ գրառումներով անվավեր ճանաչված քվեաթերթիկների թիվն էապես գերազանցում է թեկնածուների կեսից ավելիի ստացած ձայները: Սրանք իրողություններ են, որոնք նաեւ սոցիալական համարժեք սպասելիքների արտացոլանք են ու իրավական գործընթացների նկատմամբ համապատասխան վերաբերմունք են սերմանում:

Ուստի սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ խնդիրը ոչ միայն վեճի առարկայի շրջանակներում փաստական հանգամանքների

գնահատումն է, այլև սահմանադրական արժեքանության տեսանկյունից ստեղծված իրավիճակի ու դրա սահմանադրաիրավական պատճառների հնարավոր բացահայտումը եւ դրան համարժեք իրավական դիրքորոշումների արտահայտումը, ինչին անդրադարձ եղավ նաեւ սույն գործով դատաքննության ընթացքում:

Ընտրական գործընթացներով պայմանավորված հանրային դժգոհության մման արտահայտման խորքային պատճառները սահմանադրաիրավական գնահատումների տեսանկյունից շատ ավելի խորն են: Դրանք զգալի չափով պայմանավորված են տասնամյակների ընթացքում երկրում քաղաքական, տնտեսական ու վարչական ներուժի սերտաճման այն միտումներով, երբ սահմանադրական հիմնարար արժեքների ու սկզբունքների, մասնավորապես՝ իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման սկզբունքի, ձեւախեղման վտանգ է առաջանում: ՀՀ սահմանադրական դատարանը դեռեւս 10.06.2007թ. ՍԳՈ-703 եւ 08.03.2008թ. ՍԳՈ-736 որոշումներում արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ ՀՀ Սահմանադրության 2-րդ եւ 4-րդ հոդվածներում ամրագրված հիմնարար սկզբունքների համաձայն՝ իրավական պետության համար ելակետայինն ընտրական գործընթացներում հասարակության քաղաքական շահերի գերակայության օրենսդրական ու կառուցակարգային այնպիսի երաշխիքների ապահովումն է, որը կբացառի առաջնային մանդատով օժտված իշխանության ներկայացուցչական մարմինների ձեւավորման գործում քաղաքական եւ գործարար շահերի անմիջական միահյուսման որեւէ հնարավորություն: Այս իրավական դիրքորոշումը, որը նախորդ ընտրություններում արտահայտվել էր նաեւ միջազգային դիտորդների կողմից, դեռեւս բավարար չափով ուշադրության չի արժանացել ՀՀ ընտրական օրենսգրքի եւ ողջ իրավական համակարգի բարեփոխման ընթացքում, մասնավորապես, նաեւ՝ ՀՀ Սահմանադրության 65 եւ 67-րդ հոդվածների պահանջների ամբողջական կատարումը երաշխավորելու առումով: Դա էապես կարող էր նպաստել երկրում քաղաքական կառուցակարգերի բնականոն զարգացմանը, պետական իշխանության ինստիտուտների սահմանադրական գործառույթների արդյունավետ իրականացմանը, ինչպես նաեւ ընտրական համակարգի ու կոնկրետ ընտրական գործընթացի նկատմամբ հանրային վստահության ամրապնդմանը:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ միայն ընտրական տեխնոլոգիաների բարելավման ու դրանց անգամ հնարավոր անթերի կիրառման պայմաններում դժվար կլինի իրավիճակի արմատական փո-

փոխություն ակնկալել: Այս հանգամանքը նկատի ունենալով դեռևս 2008թ. մարտի 8-ի ՍԳՈ-736 որոշման մեջ ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է. «ՀՀ Սահմանադրության սահմանադրական կարգի հիմունքների հիմնարար սկզբունքներից բխում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում ընտրությունները պետք է դառնան քաղաքական հակամարտությունների հաղթահարման եւ պետական կարգի հիմքերն ամրապնդող գործոն: Իրականում հետընտրական գործընթացներն ավելի են սրում թե՛ քաղաքական եւ թե՛ հասարակական հակամարտությունը՝ վտանգելով ժողովրդավարական այնպիսի արժեքներ, ինչպիսիք են հանդուրժողականությունը, բազմակարծությունը, համագործակցությունը, հանրային վստահությունը, քաղաքակիրթ երկխոսությունը: Նման իրավիճակը նաեւ սահմանադրաիրավական լուծումներ պահանջող հիմնախնդիր է, որին բազմիցս անդրադարձել է ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր որոշումներում, ինչպես նաեւ 2006 եւ 2007 թվականների տարեկան հաղորդումներում»:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այս իրողության պատշաճ արժեվորումն ու դրանից բխող գործնական հետեւությունները միայն կարող են նպաստել օբյեկտիվ իրավիճակին համարժեք իրավաքաղաքական օրակարգի ձեւավորմանը, երկրի բնականոն զարգացմանը, մարդկանց ու հանրության այնպիսի սոցիալական վարքագծի դրսեւորմանը, որի արժեքանական առանցքն իրավունքի գերակայության երաշխավորումն է:

Վերջին տարիներին այս խնդիրը Հայաստանում բարձրացվել է պետական քաղաքականության մակարդակի: Սակայն ընտրական ու հետընտրական գործընթացները վկայեցին, որ արվածը դեռևս համարժեք չէ իրական մարտահրավերներին եւ սահմանադրաիրավական նոր մոտեցումներ ու համարժեք ակտիվ լուծումներ է պահանջում:

11. Գործի փաստական նյութերի քննության շրջանակներում եւ դատաքննության արդյունքներով ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ 2013թ. փետրվարի 18-ի ՀՀ Նախագահի ընտրության ողջ գործընթացում, ՀՀ Նախագահի առանձին թեկնածուների գրանցման հետ կապված վեճերից բացի, հիմնական բողոքները վերաբերել են քվեարկության եւ ընտրությունների արդյունքների ամփոփման փուլերին:

Հայաստանի Հանրապետությունում 2013թ. փետրվարի 18-ի ՀՀ Նախագահի ընտրությունների անցկացման նպատակով, ինչպես նշվեց, կազմավորվել է 1988 ընտրական տեղամաս:

«Ժառանգություն» կուսակցությունը ՀՀ Նախագահի ընտրության ընթացքում պաշտպանել է Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանի թեկնածությունը: Խորհրդարանական երկու կուսակցություն՝ «ՀՅԴ» եւ «ԲՀԿ», ինչպես նաեւ կուսակցությունների «ՀԱԿ» դաշինքը պաշտոնապես հայտարարել են, որ ընտրական գործընթացում չեն պաշտպանելու ՀՀ Նախագահի որեւէ թեկնածուի: Նշված բոլոր քաղաքական ուժերն օրենքով սահմանված կարգով մասնակցել են տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների կազմավորմանը եւ դրանցում քվեարկության օրը փաստացի մասնակցություն են ունեցել նրանց կողմից առաջադրված ու նախապես համապատասխան ուսուցում անցած հետեւյալ թվով անդամներ. ԲՀԿ-ի կողմից՝ 1950, «Ժառանգություն» կուսակցության կողմից՝ 1884, ՀՅԴ-ի կողմից՝ 1909, ՀԱԿ-ի կողմից՝ 1481: Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների անդամների ընդհանուր թիվը կազմել է 15652, որից 7224-ը կամ հանձնաժողովների անդամների փաստացի թվի 46,03 տոկոսն առաջադրվել է նշված քաղաքական ուժերի կողմից: Նրանց կողմից առաջադրվածներից հանձնաժողովների նախագահներ կամ քարտուղարներ են եղել. ԲՀԿ-ից՝ 1225, ՀՅԴ-ից՝ 211, «Ժառանգություն» կուսակցության առաջադրածներից՝ 212, ՀԱԿ-ից՝ թվով 265 անձինք: Այդ անձանց ընդհանուր թիվը կազմել է 1913: Ընդ որում, հիշյալ քաղաքական ուժերի կողմից առաջադրվածներն են ներկայացրել տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների նախագահների 48.8 տոկոսը, քարտուղարների՝ 47.4 տոկոսը: **Նրանցից 1912-ն իրենց ստորագրությամբ վավերացրել են քվեարկության արդյունքներով կազմված արձանագրությունները՝ առանց որեւէ վերապահման:**

Քվեարկության օրը տեղամասային կենտրոններում ներկա են գտնվել թվով 5038 վստահված անձինք, որոնցից՝ Նախագահի թեկնածուներ Հ. Բագրատյանի կողմից՝ 299, Պ. Հայրիկյանի կողմից՝ 141, Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանի կողմից՝ 1009 անձ, Ս. Սարգսյանի կողմից՝ 3589 անձ: Դիմող՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ա. Գուկասյանը տեղամասային կենտրոններում ներկայացված վստահված անձինք չի ունեցել:

Քվեարկության օրը, ըստ ԿԸՀ տվյալների, միջազգային դիտորդներն այցելել են թվով 1208 տեղամասային կենտրոններ: Թվով 1426 տեղամասային կենտրոններում ներկա են գտնվել 4469 տեղական դիտորդներ: Թվով 1321 տեղամասային կենտրոններում ընտրությունների ընթացքին հետեւել են զանգվածային լրատվության միջոցների թվով 1993 ներկայացուցիչներ, ովքեր ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 31-րդ

հողվածով սահմանված կարգով ունեցել են նաեւ վերահսկողական բնույթի լայն լիազորություններ:

Սահմանադրական դատարանը կարելու է համարում արձանագրել, որ ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը, մասնավորապես, ընտրական հանձնաժողովների կազմավորման կառուցակարգային նոր լուծումների արդյունքում ամրագրել է գործառույթների ու դրանց իրացման այնպիսի համակարգ, ինչը ՀՀ Ազգային ժողովում ներկայացված քաղաքական ուժերի կողմից, օրենքով սահմանված իրավունքների ու պարտականությունների պատշաճ կատարման պայմաններում, կարող է երաշխավորել ընտրական գործընթացի անհրաժեշտ ու բավարար վերահսկողություն եւ ընտրական իրավունքի արդյունավետ իրացում: Հետեւաբար, սույն գործով ներկայացված ընտրական վեճի շրջանակներում, ինչպես նաեւ ընտրական համակարգի նկատմամբ վստահության տեսանկյունից իրավագնահատման կարելու չափանիշ է նաեւ այն հանգամանքը, թե ընտրական գործընթացներում ներգրավված քաղաքական ուժերը որքանով են վերոհիշյալ նպատակով լիարժեք իրացրել ՀՀ ընտրական օրենսգրքով իրենց վերապահված գործառույթները:

Հետընտրական գործընթացների իրավական ընթացքը նույնպես պետք է խարսխված լինի այդ համակարգի իրավաչափ գործունեության արդյունքների վրա: Մա է գործող ընտրական համակարգի իրավակարգավորման առանցքը եւ ժողովրդավարական պետության իրավական ու քաղաքական մշակույթի անհրաժեշտ ու օբյեկտիվ պահանջը:

12. 2013թ. փետրվարի 18-ին **ընտրական իրավահարաբերություններին մասնակից ու օրենքով նախատեսված իրավասություն ունեցող ընդհանուր թվով 20690 անձինք միայն տեղամասային ընտրական կենտրոններում (այդ թվում՝ 8233-ը ՀՀ Ազգային ժողովի վերոնշյալ չորս քաղաքական ուժերի կողմից ներկայացված)**՝ իրենց իսկ իրավունքով ու պատասխանատվությամբ ընտրական գործընթացներին ներգրավված մյուս իրավասուբյեկտների հետ մեկտեղ, կոչված են եղել երաշխավորելու քվեարկության պատշաճ ընթացքը, ապահովելու վերահսկողական գործառույթների լիարժեք իրականացումը, նպաստելու ՀՀ քաղաքացիների ընտրական իրավունքի արդյունավետ իրացմանը: Իսկ դա կարող էր իրականացվել, մասնավորապես, օրենքով նախատեսված հետեւյալ իրավասությունների իրավաչափ, հետետողական ու ժամանակին կատարման արդյունքում:

Նախ՝ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 37-րդ հոդվածի 12-րդ մասին համապատասխան.

«Ընտրական հանձնաժողովի յուրաքանչյուր անդամ հանձնաժողովի իր մասնակցած առաջին նիստում հրապարակայնորեն ընթերցում է ստորագրում է պարտավորություն «Ընտրական հանձնաժողովների անդամի պարտականությունները Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության եւ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության պահանջներին համապատասխան իրականացնելու մասին», որը կցվում է ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանին ...»:

Այս պարտականությունը հանձնաժողովի անդամն ստանձնում է որպես քաղաքական վստահության արդյունքում նշանակված ու նաեւ գործառնական անկախությամբ օժտված անձ: Բազմակուսակցական հիմունքներով տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների ձեւավորումը վերահսկողական հակակշիռների ապահովման արդյունավետ միջոցներից է միջազգային պրակտիկայում: Երկար տարիներ դրան էին ձգտում նաեւ ՀՀ քաղաքական ուժերը: ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը այդ հնարավորությունն ապահովեց որպես ընտրական գործընթացի նկատմամբ վստահության ամրապնդման երաշխիք: Այս ընտրություններում ընտրական ողջ գործընթացի նկատմամբ համարժեք պարտականություն է ստանձնել ՀՀ Ազգային ժողովը ներկայացնող քաղաքական ուժերի կողմից առաջադրված տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամ հանդիսացող եւ հիմնականում բարձր որակավորում ունեցող՝ Հայաստանի Հանրապետության 15652 քաղաքացի:

Միաժամանակ, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված է. «Եթե հանձնաժողովի անդամը կամ վստահված անձը գտնում է, որ քվեարկության ընթացքում տեղի է ունեցել սույն օրենսգրքով նախատեսված քվեարկության կարգի խախտում, ապա իրավունք ունի պահանջելու, որ իր գնահատականը արձանագրվի գրանցամատյանում»:

Անկախ փաստացի արձանագրված նյութի բովանդակությունից ու իրավական հիմնավորվածությունից, օրենքով նախատեսված 20690 իրավասուբյեկտների կողմից (որպես հանձնաժողովի անդամ կամ վստահված անձ) 1988 ընտրական տեղամասերից միայն թվով 40 տեղա-

մասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում են կատարվել գրառումներ, ինչը կազմում է ընտրատեղամասերի ընդհանուր թվի միայն 2 տոկոսը:

Երկրորդ` ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 3-րդ մասում սահմանված է. որ, ի թիվս այլնի, ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու դիմում կարող են ներկայացնել նաեւ` վստահված անձը, եթե ներկա է եղել տվյալ ընտրական տեղամասում, ինչպես նաեւ համապատասխան տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամը, եթե քվեարկության ամփոփիչ արձանագրությունում կատարել է գրառում հատուկ կարծիք ունենալու մասին:

Որպես հանձնաժողովի անդամ ու վստահված անձ ներգրավված` ՀՀ Ազգային ժողովում ներկայացված քաղաքական ուժերի ու ՀՀ Նախագահի թեկնածուների կողմից առաջադրված թվով 20690 իրավասուբյեկտների կողմից նման որեւէ դիմում չի ներկայացվել: Այսինքն` նշված անձանց կողմից իրենց իսկ ստանձնած պարտականությունների շրջանակներում նաեւ ստորագրված արձանագրությունները համարվել են հավաստի ու ոչ բողոքարկելի:

Վերոհիշյալ նույն հոդվածի հիմքով ՀՀ Նախագահի թեկնածու Բաֆֆի Կ. Ռ-իչարդի Հովհաննիսյանի դիմումներին ընթացք է տրվել օրենքով սահմանված կարգով: Ըստ գործի նյութերի` դրանց վերաբերյալ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների որոշումները վերադասության կամ դատական կարգով չեն բողոքարկվել, իսկ դիմումներում նշված ընտրատարածքներից շուրջ 85 տոկոսի վերաբերյալ որեւէ ահազանգ չի եղել կամ գրանցամատյաններում որեւէ գրառում չի կատարվել:

Գատաքննությամբ փաստվեց նաեւ, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածի 13-րդ մասի հիմքով իրավասու ընտրական հանձնաժողովի կողմից ընտրությունների վերաբերյալ օրենքով սահմանված կարգով ներկայացված բողոքների քննարկումը /քննությունը/ անհիմն մերժելու, նման բողոքները սահմանված ժամկետում չքննարկելու /չքննելու/ եւ քննարկումից /քննությունից/ հրաժարվելու կամ խուսափելու դեպքեր չեն արձանագրվել:

Երրորդ` ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է.

«Թեկնածուն, վստահված անձը, եթե ներկա են եղել ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքների ամփոփմանը, ինչպես նաև տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամը՝ ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրությունում քվեարկության արդյունքների ամփոփման կարգի վերաբերյալ հատուկ կարծիք ունենալու մասին գրառում կատարելու դեպքում, իրավունք ունեն սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով եւ ժամկետներում բողոքարկելու տվյալ ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքները՝ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողով ներկայացնելով ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի մասին (այսուհետ՝ վերահաշվարկ) դիմում:

Ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի մասին դիմում կարող է ներկայացվել միայն համապատասխան ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողով քվեարկության հաջորդ օրը՝ ժամը 12.00-ից մինչև ժամը 18.00-ն»:

Ըստ գործի նյութերի՝ ներկայացվել է ընդամենը նման 12 դիմում /ընտրական տեղամասերի 0.6 տոկոսի վերաբերյալ/, որից 10-ը՝ 2 անձի կողմից:

Գործնականում վերահաշվարկի դիմում կարող էր ներկայացվել 20690 իրավասուբյեկտի կողմից, այդ թվում՝ միայն Բ. Հովհաննիսյանի շահերի պաշտպանության իրավական պատասխանատվություն ստանձնած 1009 վստահված անձի կողմից:

Վերջիններս ներկայացրել են օրենքի պահանջների հիման վրա կազմված ընդամենը 1 դիմում:

ՀՀ Նախագահի ընտրությունների քվեարկության օրը տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների թվով 15652 անդամներից միայն 1 անձ է ներկայացրել հատուկ կարծիք (3/33 տեղամաս, որտեղ էլ կատարվել է վերահաշվարկ): Դ-ա նշանակում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովի բոլոր քաղաքական ուժերի կողմից առաջադրված ու հատուկ պարտավորություն ստանձնած 15651 իրավասուբյեկտներ հավաստի են համարել քվեարկության արդյունքները եւ իրենց իսկ ստորագրությամբ վավերացրել այն: Դ-անք էլ ընտրությունների արդյունքների ամփոփման հիմք են հանդիսացել:

Օրենքով նախատեսված այս հնարավորությունը՝ քվեարկության արդյունքները վերահաշվարկի միջոցով բողոքարկելու եւ քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների կողմից ստորագրված ընտրացուցակ-

ների հավաստիությունն ստուգելու, տարաբնույթ կասկածները փարատելու՝ օրենքով նախատեսված հիմնական միջոցն է, ինչից գրեթե չեն օգտվել դիմողները:

Չորրորդ՝ ընտրական գործընթացին առնչվող տարաբնույթ իրավախախտումների վերաբերյալ դիմող կողմի ներկայացրած նյութերը սահմանադրական դատարանի կողմից տրամադրվել են գործով որպես հարակից պատասխանող ներգրավված ՀՀ դատախազությանը եւ ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանությանը՝ իրենց իրավասության սահմաններում ուսումնասիրելու, ինչպես նաեւ 18.02.2013թ. անցկացված ՀՀ Նախագահի ընտրությունների հետ կապված ընտրախախտումների կանխման եւ արձանագրված դեպքերի առնչությամբ ձեռնարկված միջոցառումների վերաբերյալ ամբողջական բացատրություն ներկայացնելու համար: Ըստ ՀՀ դատախազության կողմից ներկայացված բացատրությունների՝ ՀՀ Նախագահի թեկնածու Րաֆֆի Կ. Ռիչարդի Հովհաննիսյանի դիմումին կից տեսաձայնագրությունների ուսումնասիրմամբ պարզվել է, որ տեսանյութերից մեկը պարունակում է ՎԳ/423/05/13 վարչական գործով ՀՀ վարչական դատարանի նիստի ձայնագրությունը, ինչը սահմանադրական դատարանում քննարկման առարկա լինել չի կարող, իսկ մյուսներում առկա են տարբեր ընտրական տեղամասերում, դրանց հարակից հատվածներում եւ այլ վայրերում կատարված տեսաձայնագրություններ եւ լուսանկարներ, որոնց մի մասը ժամանակին ուսումնասիրվել, մյուսները՝ ուսումնասիրվում են համապատասխան իրավասությամբ օժտված մարմինների կողմից:

Միաժամանակ, ընտրական ողջ գործընթացի շրջանակներում ՀՀ դատախազությունն ստացել է 247 հաղորդում, այդ թվում՝ 187-ը ՁԼՄ-ներում գետեղված հրապարակումներից, 5-ը՝ ՀՀ գլխավոր դատախազության թեժ գծով: **Ստացված 247 հաղորդումներից 13-ին (կամ՝ 5.3%) տրվել է պարզաբանում, 13-ով (կամ՝ 5.3%) որոշում է կայացվել քրեական գործ հարուցելու մասին, 218-ով (կամ՝ 88.3%) որոշում է կայացվել քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին հանցադեպի կամ հանցակազմի բացակայության հիմքերով, 3 հաղորդում քննարկման փուլում է: Ընդ որում, մերժված գործերից եւ ոչ մեկով օրենքով սահմանված կարգով բողոք չի ներկայացվել: Փաստվում է նաեւ, որ առկա իրավախախտումները, ինչպես նաեւ դրանց վերաբերյալ ահազանգերը եղել են սահմանափակ թվով եւ չեն կրել զանգվածային բնույթ:**

ՀՀ ոստիկանության կողմից տեղեկացվում է, որ ՀՀ Նախագահի ընտրությունների քարոզարշավի, քվեարկության եւ հետընտրական փուլերում առերեւոյթ իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ ոստիկանության ստացած ահազանգերով քննարկվել կամ քննարկման ընթացքում են 276 հաղորդումներ: **Դ-բանցից 250-ը կամ 90.6 տոկոսը մերժվել է կամ թողնվել է անհետեւանք՝ հանցադեպի, հանցակազմի բացակայության կամ անհիմն լինելու հիմքերով:**

Ամբողջական պատկերն այսպիսին է. ընտրական ողջ գործընթացին մասնակցած 27152 իրավասուբյեկտներ ունեցել են օրենքով նախատեսված վերահսկողական լիազորություններ եւ կարող էին ոչ միայն կանխել, այլեւ առնվազն ահազանգել հնարավոր ընտրախախտումների մասին: Փաստացի ահազանգերի թիվը կազմել է դրանք ներկայացնելու իրավասությամբ օժտվածների թվի 1.9 տոկոսի չափով: Ընդ որում, այդ ահազանգերի զգալի մասը եղել է ընտրական գործընթացներում կոնկրետ իրավասությամբ հանդես չեկող քաղաքացիների կողմից:

Հինգերորդ՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 25-րդ գլուխը (ուժի մեջ է մտել 2008թ. հունվարի 1-ից) ամբողջությամբ նվիրված է ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության դատավարական ընթացակարգերին: Այդ գլխի 144-րդ հոդվածը սահմանում է. «Ընտրական գործերով վարչական դատարան կարող են դիմել սույն օրենսգրքի 3-րդ հոդվածում նշված անձինք, ինչպես նաեւ Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքով սահմանված դեպքերում՝ համապատասխան ընտրական հանձնաժողովը»:

Նույն օրենսգրքի 3-րդ հոդվածը, մասնավորապես, սահմանում է, որ. «Յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավունք ունի դիմելու վարչական դատարան, եթե համարում է, որ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ դրանց պաշտոնատար անձանց վարչական ակտերով, գործողություններով կամ անգործությամբ՝ խախտվել են կամ անմիջականորեն կարող են խախտվել նրա՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, միջազգային պայմանագրերով, օրենքներով եւ այլ իրավական ակտերով ամրագրված իրավունքները եւ ազատությունները»:

Իսկ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 7-րդ մասով սահմանվում է. «Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշումները, գոր-

ծողությունները (անգործությունը) (բացառությամբ համապետական ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ որոշումների) կարող են բողոքարկվել վարչական դատարան...»:

Մինչև ընտրության արդյունքների ամփոփումը 2013թ. փետրվարի 18-ի ՀՀ Նախագահի ընտրությունների հետ կապված վեճերով ՀՀ վարչական դատարան ներկայացվել է 3 հայցադիմում՝ թեկնածուների գրանցմանն առնչվող հարցերով: ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածի հիմքով ընտրությունների արդյունքների ամփոփման պահին քվեարկության եւ դրա արդյունքների վիճարկման հետ կապված հայցադիմում ՀՀ վարչական դատարան ներկայացված չի եղել:

Ընտրությունների վերջնական արդյունքների հրապարակումից եւ ԿԸՀ թիվ 62-Ա որոշումն ընդունելուց հետո 28.02.2013թ. եւ 07.03.2013թ. ՀՀ վարչական դատարանը վարույթ է ընդունել ընտրական գործընթացին առնչվող երկու հայցադիմում, որոնք բացառապես վերաբերել են վարչական դատարանի իրավասությանը եւ դատաքննության արդյունքներով մերժվել են: Ընդ որում, ինչպես նշվեց, թեկնածուների գրանցման հարցով ՀՀ վարչական դատարանի որոշումը վերջնական է եւ սահմանադրական դատարանում քննարկման առարկա լինել չի կարող, ինչին նույնպես դիմող կողմի ներկայացուցիչներն անհրաժեշտ ուշադրություն չեն դարձրել:

Վեցերորդ՝ դիմող կողմերը դատարանում ապացուցողական նշանակություն ունեցող որեւէ իրավական փաստարկ չեն ներկայացրել ընտրություններում Բաֆֆի Կ. Ռ-իչարդի Հովհաննիսյանի հնարավոր հաղթանակի վերաբերյալ: Այս առնչությամբ միակ փաստարկը ՀՀ Նախագահի թեկնածու Ս. Սարգսյանի գրանցման վիճարկումն է եղել, ինչը նախապես դատական կարգով ըստ ընդդատության քննության է առնվել եւ ՀՀ վարչական դատարանի վերջնական որոշմամբ մերժվել է: Ի դեպ, ՀՀ վարչական դատարանի կողմից տվյալ գործով կիրառված օրենքների դրույթների սահմանադրականության հարցերով Բ. Հովհաննիսյանը ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 6-րդ կետի հիմքով 07.03.2013թ. անհատական դիմում է ներկայացրել ՀՀ սահմանադրական դատարան, ինչն օրենքով սահմանված կարգով գտնվում է ուսումնասիրման փուլում:

Սույն դատաքննության ընթացքում դիմողների հարցադրումները գլխավորապես վերաբերել են ընտրությունների արդյունքներն անվավեր

ճանաչելուն՝ դիմումներին կից ներկայացված նյութերի շրջանակներում: Այդ նյութերի նկատմամբ կողմերն հնարավորություն են ունեցել սահմանադրական դատարանում արտահայտել ամբողջական դիրքորոշում: Դրանց համակցված գնահատման արդյունքում սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դրանք կարող էին օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքները բողոքարկելու հիմք կամ առիթ հանդիսանալ, ինչը չի արվել: Բացառությունը, թերեւս, 17/5 ընտրական տեղամասի քվեարկության արդյունքներին առնչվող փաստարկներն են, ինչի ուսումնասիրման արդյունքում ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այդ արդյունքները չեն կարող համարվել հավաստի: Ուստի ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 10-րդ մասի հիմքով այդ տեղամասում քվեարկության արդյունքները պետք է ճանաչվեն անվավեր, իսկ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 72-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով այդ տեղամասում քվեարկության մասնակիցների թիվն արձանագրվի որպես տեղամասում անճշտությունների գումարային չափ: Այդ ընտրական տեղամասին առնչվող բոլոր նյութերը ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 10-րդ մասի հիմքով ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի կողմից պետք է ուղարկվի ՀՀ դատախազություն:

Յոթերորդ՝ բացի վերոնշյալներից, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 9-րդ մասով սահմանված է. «Ընտրության արդյունքները անվավեր ճանաչելու մասին դիմում համապատասխան ընտրական հանձնաժողով կարող է ներկայացվել ընտրության արդյունքներն ամփոփելու համար սույն օրենսգրքով սահմանված համապատասխան ժամկետի ավարտից ոչ ուշ, քան 2 օր առաջ՝ մինչեւ ժամը 18.00-ն»:

Հիշյալ նորմն ընտրության արդյունքներով վերջնական որոշում կայացնելուց առաջ այդ արդյունքների վիճարկման օրենքով նախատեսված հստակ ու բացառիկ կարելուր ընթացակարգ է:

Գործի նյութերից հետեւում է, որ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը սահմանված ժամկետում ՀՀ Նախագահի թեկնածուներից նման դիմում չի ստացել, ընտրության արդյունքներն օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում չեն վիճարկվել՝ բաց թողնելով քվեարկության արդյունքների նկատմամբ հնարավոր կասկածները փարատելու օրենքով նախատեսված եւս մեկ հնարավորություն:

Գործի քննության ընթացքում ներկայացվեցին նաեւ փաստարկներ

առանձին ընտրական տեղամասերում տեղ գտած թերացումների, դրանցում տեսականորեն անհավանական քվեարկության արդյունքների, առանձին թեկնածուների կողմից արված տարբեր հայտարարությունների վերաբերյալ, որոնք նույնպես ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 9-րդ մասի հիմքով ու ժամկետներում չեն վիճարկվել եւ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2013թ. փետրվարի 25-ի թիվ 62-Ա որոշումն ընդունելիս նախապես քննարկման առարկա չեն եղել:

Ըստ գործի նյութերի եւ դատաքննության արդյունքների՝ այսպիսին են 2013թ. փետրվարի 18-ի ՀՀ Նախագահի ընտրություններում պասիվ ընտրական իրավունքի պաշտպանությանն առնչվող վեճի շրջանակներում բացառապես իրավական գործընթացների ընդհանուր պատկերն ու փաստացի արդյունքները: **Գրանք է, իրենց հերթին, պայմանավորել են ընտրությունների արդյունքներով ԿԸՀ-ի կողմից ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում կայացրած վերջնական որոշման իրավական բովանդակությունն ու տրամաբանությունը:**

Վերոշարադրյալ փաստերի համակցված գնահատումը վկայում է, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված կարգով ու ժամկետներում ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն այլ որոշում կայացնել չէր կարող:

Միաժամանակ, ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ընտրական համակարգի հնարավոր անկատարությունների առնչությամբ կողմերի նկատառումները դուրս են սույն գործի քննության առարկայի շրջանակներից, եւ դրանք օրենսդրական բարեփոխումների խնդիր կարող են հանդիսանալ՝ հաշվի առնելով նաեւ այդ հարցերում ՀՀ սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները: **Քացի դրանից, ինչպես նշվեց սույն որոշման տասներորդ կետում, հետընտրական առկա իրավիճակի պայմաններում երկրի բնականոն զարգացումը երաշխավորելու եւ սահմանադրականության ամրապնդման իրավաչափ ու արդյունավետ միջոց կարող է դառնալ ժողովրդավարական հիմնարար սկզբունքներից ելնելով քաղաքական լայն համաձայնության, հանդուրժողականության, քաղաքակիրթ երկխոսության արդյունքում անհրաժեշտ սահմանադրաիրավական բնույթի բարեփոխումների իրականացումը, ինչի անհրաժեշտությունը նույնպես կարելուովեց դատաքննության ընթացքում:**

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից, ղեկավարվելով ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 63, 64 եւ 74-րդ

հողվածներով, հաշվի առնելով սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց** .

1. «Հայաստանի Հանրապետության Նախագահ ընտրվելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2013 թվականի փետրվարի 25-ի թիվ 62-Ա որոշումը թողնել ուժի մեջ:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**14 մարտի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1077**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՄԻ 30-ԻՆ ԱՇԳԱՔԱՏՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
«ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԵՏԻԿ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ԶՈՒԳԱՀԵՌ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ
ՄԱՍԻՆ» 1998 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅՄԲԵՐԻ 25-Ի ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒՄ
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԵՁ /ԿԻՑ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՄԲ/ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅՐ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

26 մարտի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության Էներգետիկայի եւ բնական պաշարների նախարար Ա. Մովսիսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(69)2013 51

թվականի մայիսի 30-ին Աշգաբատում ստորագրված՝ «Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքների ապահովման մասին» 1998 թվականի նոյեմբերի 25-ի պայմանագրում փոփոխություններ կատարելու մասին արձանագրության մեջ /կից հայտարարությամբ/ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 22.02.2013թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով քննության առարկա արձանագրությունը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց** .

1. «Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքների ապահովման մասին» 1998 թվականի նոյեմբերի 25-ի պայմանագրում փոփոխություններ կատարելու մասին արձանագրությունը /կից հայտարարությամբ/ (այսուհետ՝ Արձանագրություն) ստորագրվել է Աշգաբատում 2012թ. մայիսի 30-ին՝ ՀՀ վարչապետ Տ. Սարգսյանի կողմից:

Հարկ է նկատել, որ «Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքի ապահովման մասին» պայմանագիրը (այսուհետ՝ Պայմանագիր) ստորագրվել է 1998թ. նոյեմբերի 25-ին՝ Մոսկվայում, եւ վավերացվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2002թ. նոյեմբերի 20-ի թիվ Ն-311-2 որոշմամբ /ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2000թ. հուլիսի 11-ի ՍԳՈ-243 որոշում/: Պայմանագիրը Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2002թ. դեկտեմբերի 19-ից:

Նշված Պայմանագրի հիմնական նպատակն է ԱՊՀ մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքի տնտեսական, տեխնիկական եւ տեխնոլոգիական առավելությունների օգտագործման միջոցով բարձրացնել մասնակից երկրների էներգետիկ անվտանգությունը, տնտեսությունը եւ բնակչությանը

Էլեկտրաէներգիայով ապահովելու հուսալիությունն ու արդյունավետությունը:

2. Զննության ենթակա Արձանագրությամբ մի շարք փոփոխություններ /լրացումներ/ են կատարվում Պայմանագրում, նպատակ հետապնդելով հստակեցնելու վերջինիս առանձին դրույթներ:

Արձանագրությամբ նախատեսվում են փոփոխություններ /լրացումներ/ կատարել Կողմերի միջև էլեկտրաէներգիայի պլանային եւ արտապլանային փոխհոսքերի, մատակարարվող էլեկտրաէներգիայի քանակների, վթարների եւ վթարային իրավիճակների սահմանումների, ինչպես նաեւ Կողմերի էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքի կազմակերպման իրավական, տեխնոլոգիական եւ տնտեսական սկզբունքների վերաբերյալ:

Խնդրո առարկա Արձանագրությունը բաղկացած է 2 հոդվածներից, համաձայն որոնց առաջարկվում է փոփոխություններ /լրացումներ/ կատարել մատնանշված Պայմանագրի 1-ին, 3-րդ, 4-րդ, 7-րդ, 20-րդ եւ 21-րդ հոդվածներում:

Ըստ Արձանագրության 1-ին հոդվածի՝ նախատեսվում է մի շարք փոփոխություններ կատարել Պայմանագրի 1-ին հոդվածում, մասնավորապես, տրվում են Պայմանագրում օգտագործվող մի շարք հասկացությունների /էլեկտրական էներգիայի հոսքեր, էլեկտրական էներգիայի արտապլանային /տեխնոլոգիական/ հոսքեր, վթար, վթարային իրավիճակ եւ այլն/ նոր սահմանումները: Գործնականում էական փոփոխության է ենթարկվում Պայմանագրի 3-րդ հոդվածը, որն առավել հստակեցնում է մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքի հիմնական, այդ թվում՝ կազմակերպարավական, տեխնոլոգիական եւ տնտեսական սկզբունքները, որոնք կարեւորագույն նշանակություն ունեն Կողմերի հարաբերություններում:

Պայմանագրի՝ նոր խմբագրությամբ 4-րդ հոդվածը Կողմերին պարտավորեցնում է մասնակից պետությունների էներգահամակարգերի զուգահեռ աշխատանքի ապահովման պայմանների /սկզբունքների/ իրականացման մեխանիզմը եւ կարգը նախատեսել երկկողմ եւ/կամ բազմակողմ միջազգային պայմանագրերին համապատասխան:

Արձանագրությամբ նախատեսված հաջորդ փոփոխությունը վերաբերում է Պայմանագրի 7-րդ հոդվածին, համաձայն որի՝ Կողմերը մշակում են Պայմանագրի մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետի-

կայի փոխհաշվարկների սկզբունքները, ապահովում են դրանց իրականացումը եւ այլն:

Պայմանագրի 20-րդ եւ 21-րդ հոդվածներում առաջարկվող փոփոխությունները, հիմնականում, նվիրված են Պայմանագրի ընթացակարգային բնույթ կրող հարցերի շրջանակին, այն է՝ Պայմանագրին միանալուն, դրանում փոփոխություններ կատարելուն եւ այլն:

Արձանագրության 2-րդ հոդվածը սահմանում է, որ սույն Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտնում ստորագրող Կողմերի՝ դրա ուժի մեջ մտնելու համար անհրաժեշտ ներպետական ընթացակարգերի կատարման մասին 3-րդ ծանուցումն ավանդապահի ստանալու օրվանից 30 օր հետո:

3. Ի լրումն Պայմանագրի՝ Արձանագրությանը համապատասխան՝ Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ լրացուցիչ պարտավորությունները.

- որոշել լիազորված ՀՀ էլեկտրաէներգետիկ կազմակերպություններին, որոնք մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքի ապահովման համար իրականացնում են համապատասխան գործունեություն, եւ այդ մասին սահմանված կարգով ծանուցել Պայմանագրի մասնակից մյուս Կողմերին,
- կնքել Կողմերի լիազորված էլեկտրաէներգետիկ կազմակերպությունների հետ համապատասխան պայմանագրեր՝ էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքի ապահովման վերաբերյալ,
- իրականացնել մշտադիտարկում՝ մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքի ապահովմանը վերաբերող այլ փաստաթղթերի պայմանների կատարման նկատմամբ,
- ստեղծել, անհրաժեշտության դեպքում, համատեղ մարմիններ էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքի համակարգման համար,
- համաձայնեցված տեղաբաշխել եւ փոխադարձության սկզբունքով տրամադրել հզորության ռեզերվները,
- իրականացնել համակարգված, օպերատիվ հակավթարային կառավարում,
- կիրառել համաձայնեցված սկզբունքներ հակավթարային ավտո-

- մատ համակարգերի գործունեության համար, որոնք ազդեցություն ունեն Կողմերի էներգետիկ համակարգերի վրա,
- փոխանակել համաձայնեցված ծավալներով տեխնոլոգիական բնույթի տեղեկատվություն,
 - կատարել աշխատանքի հուսալիության եւ անվտանգության փոխ-համաձայնեցված պահանջները,
 - չվնասել Պայմանագրի մյուս մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետիկ համակարգերին,
 - կիրառել էլեկտրական էներգիայի ժամային, կոմերցիոն հաշվառում էլեկտրահաղորդման միջպետական հոսքազծերի վրա՝ Կողմերի լիազորված կազմակերպությունների միջուկ համաձայնեցված կանոնների հիման վրա,
 - կիրառել համաձայնեցված հաշվարկային մեխանիզմներ էլեկտրաէներգիայի հաշվեմնացորդային հոսքերի բաժանման եւ մաքսային ձեւակերպման ժամանակ,
 - ապահովել առկա տեխնիկական հնարավորություններով մասնակից պետությունների տարածքներով էլեկտրական էներգիայի եւ հզորության անարգել տարանցումը,
 - կնքել էներգահամակարգերի զուգահեռ աշխատանքի ապահովման պայմանների /սկզբունքների/ իրականացման մեխանիզմը եւ կարգը սահմանող երկկողմ եւ/կամ բազմակողմ միջազգային պայմանագրեր,
 - մշակել Պայմանագրի մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետիկայի փոխհաշվարկների սկզբունքները, ապահովել դրանց իրականացումը՝ համաձայն կնքված միջազգային պայմանագրերի:

4. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Պայմանագիրը եւ Արձանագրությունը կոչված են բարձրացնելու մասնակից պետությունների էներգետիկ անվտանգությունը, տնտեսությանը եւ բնակչությանը էլեկտրաէներգիայով ապահովելու հուսալիությունը եւ արդյունավետությունը՝ հաշվի առնելով էլեկտրաէներգետիկայի բնագավառում Կողմերի իրավահավասարության, փոխշահավետության, էներգետիկ օբյեկտների ու ռեսուրսների նկատմամբ ինքնիշխան իրավունքների պահպանման անհրաժեշտությունը, ինչպես նաեւ էլեկտրաէներգետիկայի առանցքային նշանակությունը տնտեսության զարգացման, բնակչության կենսամակարդակի եւ սոցիալական ապահովության մակարդակի բարձրացման գործում:

Այսպիսով, սույն Արձանագրության դրույթները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 9-րդ հոդվածում ամրագրված սկզբունքներին, մասնավորապես, միտված են էլեկտրաէներգետիկայի ոլորտում ԱՊՀ մասնակից պետությունների հետ փոխշահավետ հարաբերություններ հաստատելուն՝ օգտագործելով այդ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքի ընձեռած առավելությունները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի մայիսի 30-ին Աշգաբատում ստորագրված՝ «Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների էլեկտրաէներգետիկ համակարգերի զուգահեռ աշխատանքների ապահովման մասին» 1998 թվականի նոյեմբերի 25-ի պայմանագրում փոփոխություններ կատարելու մասին արձանագրության մեջ /կից հայտարարությամբ/ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

26 մարտի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1078

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 17-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

26 մարտի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովոյանի, Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի տեղակալ Ա. Նազարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի հոկտեմբերի 17-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի

Հանրապետության կառավարության եւ Իտալիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ պաշտպանության բնագավառում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 22.02.2013թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով քննության առարկա համաձայնագիրն ու գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց** .

1. Համաձայնագիրն ստորագրվել է 2012 թվականի հոկտեմբերի 17-ին Երեւանում՝ երկու պետությունների զինված ուժերի միջեւ երկկողմ համագործակցությանը եւ բարեկամական կապերին նպաստելու նպատակով:

2. Համաձայնագրով սահմանված են համագործակցության սկզբունքներն ու ուղղությունները, համագործակցության ձեւերը, ֆինանսական հարցերի լուծման եւ վնասների հատուցման կարգը:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- Հայաստանի Հանրապետության եւ Իտալիայի Հանրապետության միջեւ պաշտպանության բնագավառում հավասարության, փոխադարձության եւ փոխշահավետության սկզբունքներով կարգավորվող համագործակցությունն իրականացնել խրախուսելու, աջակցելու եւ այն զարգացնելու նպատակով՝ ՀՀ օրենսդրությանը եւ միջազգային պարտավորություններին համապատասխան,
- հոգալ ճանապարհածախսի, աշխատավարձերի, առողջության եւ պատահարների ապահովագրության, ինչպես նաեւ իր անձնակազմի հետ կապված ցանկացած այլ ծախսեր՝ ազգային օրենսդրությանը համապատասխան,
- հոգալ բժշկական եւ ատամնաբուժական ծախսերը, ինչպես նաեւ այն բոլոր ծախսերը, որոնք կապված են հիվանդ, վնասված կամ վիրավորված անձնակազմի տարհանման կամ տեղափոխման հետ,

- երկկողմ համագործակցության միջոցառումների իրականացման ընթացքում բժշկական օգնություն պահանջող մյուս կողմի ցանկացած անձնակազմին ցուցաբերել առաջին շտապ բժշկական օգնություն իր զինված ուժերի բժշկական հաստատություններում՝ այն իրականացնելով անվճար հիմունքներով,
- օժանդակել ռացիոնալ ռազմական նշանակության արտադրանքի եւ դրա հետ կապված գործողությունների ընթացակարգերի նկատմամբ հսկողությանը վերաբերող ոլորտին եւ փոխադարձ հետաքրքրություն ներկայացնող այլ կոմերցիոն նախաձեռնություններին,
- երաշխավորել համաձայնագրից բխող նախաձեռնություններից առաջացած մտավոր գործունեության արդյունքների պաշտպանվածությունը՝ ՀՀ օրենսդրությանը եւ միջազգային պարտավորություններին համապատասխան,
- օգտագործել, փոխանցել, պահպանել եւ հանձնել համաձայնագրի շրջանակներում փոխանակված կամ առաջացած ցանկացած դասակարգված տեղեկատվություն՝ ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան, այդ տեղեկատվությունը փոխանակել միայն ազգային անվտանգության իրավասու մարմնի կամ Հայաստանի Հանրապետության եւ Իտալիայի Հանրապետության կողմից լիազորված մարմնի կողմից թույլատրված եւ նշված ձեռով, ինչպես նաեւ երաշխավորել, որ դասակարգված տեղեկատվությունը կօգտագործվի միայն ըստ նախատեսված նպատակների:

4. Համաձայնագիրը սահմանում է նաեւ կողմերի միջեւ վեճերի լուծման կարգը, լրացուցիչ արձանագրություններ կազմելու, փոփոխելու եւ լրացնելու, ինչպես նաեւ համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելու եւ գործողության դադարեցման կարգն ու պայմանները:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ խնդրո առարկա համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին եւ ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորություններին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին եւ 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց** .

1. 2012 թվականի հոկտեմբերի 17-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Իտալիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ պաշտպանության բնագավառում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**26 մարտի 2013 թվականի
ՍԴՈ-1079**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 23-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ
ԵՎ ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ
«ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ՄԻՋԱՆՑՔԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ»
ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

26 մարտի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարի տեղակալ Վ. Արամյանի, համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի նոյեմբերի 23-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Վերակառուցման եւ զարգացման եվրոպական բանկի միջեւ «Հյուսիսային միջանցքի արդիականացման ծրագիր» վարկային հա-

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(69)2013 61

մաճայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ սահմանադրական դատարան 2013 թվականի փետրվարի 25-ին մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց** .

1. «Հյուսիսային միջանցքի արդիականացման ծրագիր» վարկային համաձայնագիրն (այսուհետ՝ Համաձայնագիր) ստորագրվել է 2012 թվականի նոյեմբերի 23-ին՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Վերակառուցման եւ զարգացման եվրոպական բանկի միջեւ:

2. Համաձայնագրի նպատակն է աջակցել Հայաստանի Հանրապետությանը՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Վրաստանի սահմանի երկայնքով ընկած սահմանային երեք անցակետերի եւ մինչեւ անցակետերը տանող համապատասխան ճանապարհային ենթակառուցվածքի արդիականացման գործընթացում:

Ծրագիրը համաֆինանսավորվում է Համաֆինանսավորողների (Եվրոպական ներդրումային բանկի, Եվրոպական Միության, Եվրոպական Միության Հարեւանության ներդրումային ծրագրի եւ ՄԱԿ-ի Չարգացման ծրագրի) կողմից՝ Վերակառուցման եւ զարգացման եվրոպական բանկի բաղադրիչով, որը բաղկացած է հետեւյալ մասերից՝ ա) Հայաստանի Հանրապետության եւ Վրաստանի միջեւ գտնվող Բագրատաշենի սահմանային անցակետի տարածքում նոր կամրջի կառուցում, բ) խորհրդատվական ծառայություններ, ներառյալ վերահսկողության եւ մոնիտորինգի հարցերում աջակցություն, ինչպես նաեւ մոնիտորինգի հարցում Ծրագրի իրականացման գրասենյակին լրացուցիչ օգնություն, գ) վարկի տրամադրման միանվագ միջնորդավճար: Ակնկալվում է Ծրագիրն ավարտին հասցնել Համաձայնագրի ստորագրմանը հաջորդող երեք տարիների ընթացքում:

3. Համաձայնագիրը բաղկացած է նախաբանից եւ 7 հոդվածներից, որոնք վերաբերում են ստանդարտ պայմաններին ու սահմանումներին (հոդված I), վարկի չափին ու մարմանը (հոդված II), վարկի միջոցների օգտագործմանը եւ Ծրագրի իրականացման պարտադիր պայմաններին (հոդված III), ֆինանսական գրանցումներին եւ հաշվետվությանը (հոդված IV), վարկի կասեցմանը, չեղյալ համարմանը կամ մարման ժամկետի կրճատմանը (հոդված V), Համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելուն (հոդված VI) եւ այլ դրույթների (հոդված VII):

Համաձայնագիրն ունի 4 առդիրներ, որոնցում ներկայացված են՝ Ծրագրի նկարագրությունը (Առդիր 1), Կատեգորիաները եւ Վարկի միջոցների մասհանումը (Առդիր 2), Սահմանի համալիր կառավարման ծրագիրը (Առդիր 3) եւ Բնապահպանական եւ սոցիալական գործողությունների պլանը (Առդիր 4):

4. Համաձայնագրի II հոդվածի 2.01 բաժնի համաձայն՝ Վերակառուցման եւ զարգացման եվրոպական բանկի կողմից Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրվող վարկի չափը կազմելու է 10.300.000 եվրո: Վարկի առաջին մարման ամսաթիվը 2016 թվականի ապրիլի 16-ն է, իսկ վերջին մարման ամսաթիվը՝ 2027 թվականի հոկտեմբերի 16-ը: Վարկի միջոցները դուրս բերելու նվազագույն գումարը կազմում է 100.000 եվրո, կանխավճարի նվազագույն գումարը՝ 500.000 եվրո, իսկ չեղյալ հայտարարման նվազագույն գումարը՝ 500.000 եվրո:

5. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- վարկը մարել քսանչորս հավասար (կամ հնարավորինս հավասար) կիսամյակային վճարումներով՝ յուրաքանչյուր տարվա ապրիլի 16-ին եւ հոկտեմբերի 16-ին,
- վճարել հանձնառության վճար տարեկան 0,5 տոկոս դրույքաչափով,
- վճարել տոկոսագումարները յուրաքանչյուր տարվա ապրիլի 16-ին եւ հոկտեմբերի 16-ին,
- իրականացնել Ծրագիրը պատշաճ ջանասիրությամբ եւ արդյունավետությամբ՝ համաձայն կիրառելի օրենքների եւ հաշվի առնելով բնապահպանական, առողջապահական եւ անվտանգության ասպեկտները,
- Բանկի հետ այլ համաձայնություն ձեռք չբերելու պարագայում

- ստեղծել եւ Ծրագրի կատարման ամբողջ ընթացքում ապահովել Ծրագրի իրականացման գրասենյակի (ԾԻԳ) գործունեությունը բավարար ռեսուրսներով եւ համապատասխան որակավորում ունեցող աշխատակազմով՝ Բանկի համար ընդունելի աշխատանքային պայմաններով Ծրագրի իրականացման բոլոր ասպեկտները, այդ թվում՝ Ծրագրի համար աշխատանքների, ապրանքների եւ ծառայությունների գնումները համակարգելու, կառավարելու, վերահսկելու եւ գնահատելու նպատակով,
- եթե Բանկն այլ համաձայնություն չի տալիս, ապա ապահովել, որպեսզի Վարկի միջոցներից ֆինանսավորվող ապրանքների, աշխատանքների ու ծառայությունների (բացի խորհրդատուների ծառայություններից) գնումները կատարվեն բաց մրցույթի միջոցով,
 - եթե Բանկն այլ համաձայնություն չի տալիս, ապա ապահովել, որպեսզի՝ ա) Ծրագրի իրականացման սուբյեկտը եւ յուրաքանչյուր կապալառու իրականացնեն Բանկի բաղադրիչը, բ) Ծրագրի իրականացման սուբյեկտը ջանասիրությամբ իրականացնի եւ հետեւի Բնապահպանական ու սոցիալական գործողությունների պլանին եւ կատարի դրա մոնիտորինգ, գ) Բանկի համաձայնությամբ փոփոխել Բնապահպանական ու սոցիալական գործողությունների պլանը՝ ի պատասխան Ծրագրում առկա հանգամանքների, դ) Ծրագրի իրականացման սուբյեկտը իրականացնի Ծրագիրը՝ պատշաճ կերպով հաշվի առնելով շրջակա միջավայրի եւ հանրային ու աշխատավայրում առողջապահության, անվտանգության եւ աշխատանքի չափանիշները,
 - Համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելու ամսաթվից մինչեւ Վարկի ողջ գումարը մարելը կամ չեղյալ հայտարարելը Բանկին ներկայացնել տարեկան հաշվետվություններ՝ իր կամ Բանկի բաղադրիչի առնչությամբ ծագող բնապահպանական ու սոցիալական հարցերի վերաբերյալ, հաշվետու տարվա ավարտից հետո՝ 90 օրվա ընթացքում,
 - ապահովել, որ Ծրագրին առնչվող ցանկացած միջադեպ կամ դժբախտ պատահար տեղի ունենալուն պես, որն ունի կամ հավանաբար կունենա զգալի բացասական ազդեցություն շրջակա միջավայրի կամ հանրության կամ աշխատավայրում առողջապահության կամ անվտանգության վրա, Ծրագրի իրականացման սուբյեկտը Բանկին կտեղեկացնի եւ ծանուցում կտրամադրի դրա

- վերաբերյալ՝ նշելով միջադեպի կամ պատահարի բնույթը եւ դրանք շտկելու համար ձեռնարկվելիք քայլերը,
- վարել ընթացակարգեր, գրանցումներ եւ հաշիվներ Հայաստանի Հանրապետության այն ստորաբաժանումների կամ գործակալությունների մասով, որոնք պատասխանատու են Ծրագրի կամ դրա որեւէ մասի իրականացման համար, եւ որոնք բավարար են արտացոլելու, համաձայն ընդունված միջազգային հաշվապահական կիրառվող չափանիշների, այն գործառնությունները, ռեսուրսները եւ ծախսերը, որոնք վերաբերում են Ծրագրին եւ բավարար են Ծրագրի մոնիտորինգն անցկացնելու եւ առաջընթացը գրանցելու համար,
 - կազմակերպել Համաձայնագրի 4.01 բաժնի «ա» կետում նշված գրանցումների եւ հաշիվների աուդիտ յուրաքանչյուր ֆինանսական տարվա համար, Բանկի համար ընդունելի ձեւով՝ միջազգայնորեն ընդունված աուդիտի սկզբունքներին եւ չափանիշներին համապատասխան եւ այլն:

6. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Համաձայնագրում նշված՝ 2012 թվականի օգոստոսի 7-ին ստորագրված վարկային համաձայնագիրը՝ «Հայաստանի Հանրապետության եւ Եվրոպական ներդրումային բանկի միջեւ «Սահմանային անցակետեր եւ ենթակառուցվածք» (Բագրատաշենի, Բավրայի եւ Գոգավանի սահմանային անցակետերի արդիականացում) ֆինանսական պայմանագիրը (2012 թվականի նոյեմբերի 5-ին Երեւանում Հայաստանի Հանրապետության եւ Եվրոպական ներդրումային բանկի միջեւ ստորագրված՝ պայմանագրի փոփոխություն թիվ 1 նամակ-համաձայնագրում կատարված փոփոխություններով հանդերձ)՝ Հայաստանի Հանրապետությունը վավերացրել է 2012 թվականի դեկտեմբերի 3-ին՝ ՀՀ Ազգային ժողովի թիվ ԱԺՈ-0-38-Ն որոշմամբ:

Վերոհիշյալ համաձայնագրով Հայաստանի եւ Վրաստանի միջեւ երեք սահմանային անցակետերի (Բագրատաշեն, Բավրա եւ Գոգավան) վերակառուցման եւ արդիականացման՝ ներառյալ Հայաստանում ելակետային ճանապարհների ու հարակից ենթակառուցվածքների բարելավման, այդ թվում՝ Բագրատաշենում նոր կամրջի, ինչպես նաեւ Գոգավանի սահմանային անցակետ տանող 7.4կմ գլխավոր ճանապարհի վերակառուցման նպատակով, Եվրոպական ներդրումային բանկը Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրում է 30.316.000 եվրոյին համարժեք վարկ:

7. Սահմանադրական դատարանը նաեւ արձանագրում է, որ Համաձայնագրի Առդիր 2-ով ներկայացված վարկի միջոցների հատկացման ու մասհանման աղյուսակի հիման վրա կատարվել է վարկային միջոցների բաշխում, որոնց նպատակային ու արդյունավետ ծախսման նկատմամբ անհրաժեշտ է իրականացնել պետական վերահսկողություն:

8. Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաեւ, որ նման ծրագրերի իրականացումը հասարակության համար պետք է լինի առավել հրապարակային ու թափանցիկ, այդ թվում՝ ապահովելով մատչելի տեղեկատվություն իրականացվող ծրագրերի վերաբերյալ:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի նոյեմբերի 23-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Վերակառուցման եւ զարգացման եվրոպական բանկի միջեւ «Հյուսիսային միջանցքի արդիականացման ծրագիր» վարկային համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

26 մարտի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1080

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԳԻՄՈՒՄԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 44-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 4-ՐԴ ՄԱՍԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

16 ապրիլի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Գ. Ջհանգիրյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պետական-իրավական հարցերի մշտական հանձնաժողովի նախագահ Դ. Հարությունյանի,

համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների դիմումի հիման վրա՝ «Ազգային ժողովի

կանոնակարգ» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 44-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ Ազգային ժողովի թվով 34 պատգամավորների՝ 2012 թվականի դեկտեմբերի 6-ի ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Լսելով սույն գործով զեկուցողի զեկույցը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի ներկայացուցիչների բացատրությունները, ինչպես նաեւ հետազոտելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2002 թվականի փետրվարի 20-ին, Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2002 թվականի մարտի 21-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2002 թվականի ապրիլի 12-ին:

«Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի՝ «Ազգային ժողովի նիստում պատգամավորների գրանցումը» վերտառությամբ 44-րդ հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող 4-րդ մասը սահմանում է.

«4. Նիստն իրավագոր է, եթե սահմանված կարգով գրանցվել է պատգամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելին (քվորումն ապահովված է)»:

2. Վիճարկելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 44-րդ հոդվածի 4-րդ մասի դրույթի սահմանադրականությունը՝ դիմողը գտնում է, որ այն արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ անցկացնելու մասով հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 70 եւ 71-րդ հոդվածներին:

Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ դիմողը, մասնավորապես, ներկայացնում է հետեւյալ փաստարկները.

պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի նախաձեռնությամբ Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ նախաձեռնելու սահմանադրական լիազորությունը կոչված է հնարավորություն տալու Ազգային ժողովում ներկայացված ընդդիմությանը (փոքրամասնությանը: իր համար նախընտրելի ժամկետներում եւ օրակարգով Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ հրավիրել, ինչը Սահմանադրությունը չի կապում կամ պայմանավորում

Ազգային ժողովի մեծամասնության կամքի կամ ցանկության այս կամ այն դրսևորման հետ:

Ըստ դիմողի՝ ՀՀ Սահմանադրությունն Ազգային ժողովի նստաշրջանների եւ նիստերի (այդ թվում՝ նաեւ արտահերթ) իրավագործության՝ քվորումի որեւէ շեմ չի նախատեսում: Սահմանադրության պահանջները վերաբերում են քվեարկության մասնակիցների թվին եւ ընդունված որոշումներին:

Ելնելով սահմանադրական նորմերի իր վերլուծությունից՝ դիմողը հանգում է այն հետեւությանը, որ պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի նախաձեռնությամբ Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ գումարելիս նիստերը պետք է համարվեն իրավագոր Ազգային ժողովի պատգամավորների նույն՝ մեկ երրորդի շեմն ապահովված լինելու դեպքում:

Ըստ դիմողի՝ վիճարկվող դրույթն Ազգային ժողովի փոքրամասնության կողմից նախատեսված արտահերթ նստաշրջանի կամ նիստի իրավագործության՝ Սահմանադրությամբ չնախատեսված պայման է առաջադրում՝ պահանջելով, որ այդ նիստում գրանցված պատգամավորների թիվը պակաս չլինի, քան պատգամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելին:

3. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկներին, գտնում է, որ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 44-րդ հոդվածի 4-րդ մասը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը:

Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ պատասխանողը, մասնավորապես, ներկայացնում է հետեւյալ փաստարկները.

դիմողի պնդումը՝ այն մասով, որ պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի նախաձեռնությամբ Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ նախաձեռնելու սահմանադրական լիազորությունը կոչված է հնարավորություն տալու Ազգային ժողովում ներկայացված ընդդիմությանը (փոքրամասնությանը) իր համար նախընտրելի ժամկետներում եւ օրակարգով Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ **հրավիրել**, մասնավորապես՝ հրավիրել եզրույթը կիրառելու մասով արդեն իսկ սխալ շեշտադրում է, այն սահմանադրական եզրույթ չէ եւ դրանով պայմանավորված ստեղծվում է շփոթ: Ըստ պատասխանողի՝ ՀՀ Սահմանադրության 70-րդ հոդվածը հստակ կիրառում է արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ **նախաձեռնելու եւ գումարելու** եզրույթները, պատգամավորների ընդհանուր թվի մեկ երրորդի

իրավունքները վերագրում է ոչ միայն ընդդիմությանը, այլև իշխանությանը, եւ ընդհանուր առմամբ սահմանադրական հիշյալ նորմն ուղղված է Ազգային ժողովի լիազորությունների իրացմանը:

Ըստ պատասխանող կողմի՝ ՀՀ Սահմանադրության 71-րդ հոդվածն ամրագրելով ՀՀ Ազգային ժողովի իրավազորության (քվորումի, որոշում կայացնելու) սահմանները, ըստ էության նախանշում է այն շրջանակները, որոնց առկայության դեպքում միայն Ազգային ժողովն իրավասու է կատարելու իր՝ որպես օրենսդիր իշխանության, սահմանադրական լիազորությունները:

Ի հակադրություն դիմողի այն փաստարկի, որ Սահմանադրությունը նախատեսել է արտահերթ նստաշրջանի կամ նիստի օրակարգում ընդգրկված հարցի առնվազն քննարկում Ազգային ժողովի լիազումար նիստում, պատասխանող կողմը գտնում է, որ Ազգային ժողովը կոչված է ոչ միայն ապահովել քաղաքական քննարկումներ, այլև կայացնել որոշումներ: Ըստ պատասխանողի՝ հիշյալ հարցը կարող էր քննության առարկա լինել, եթե Ազգային ժողովն իր գործունեության շրջանակներում չունենար եւ չապահովեր քննարկումների իրացման առանձին ինստիտուտներ, մասնավորապես՝ խորհրդարանական լսումները, եւ այլն:

4. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկայում նույնպես անդրադարձներ եղել են խորհրդարանական (պատգամավորական) փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանության հիմնախնդրին՝ հատկապես հաշվի առնելով Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 2008թ. հունվարի 23-ին ընդունված թիվ 1601 բանաձեռի դրույթները, որոնք վերաբերում են ժողովրդավարական խորհրդարաններում ընդդիմության իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ ընթացակարգային երաշխավորություններին: Մասնավորապես, Չեխիայի սահմանադրական դատարանի 2011թ. մարտի 1-ի որոշման մեջ առանձնակի կարեւորվում է իրավական կարգավորումների եւ օրենսդրական գործընթացի շրջանակներում սահմանադրական այնպիսի սկզբունքները հաշվի առնելը, ինչպիսիք են իշխանությունների տարանջատումը, բազմակարծությունը, քաղաքական ուժերի ազատ մրցակցությունը, ներկայացուցչական ժողովրդավարությունը: Դրանցից բխում է նաեւ խորհրդարանական փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանության, առաջարկվող նախագծերի հրապարակային ու թափանցիկ քննարկման, բոլոր կողմերին լսելու պահանջը:

Հիշյալ բանաձեւը նախատեսում է ներկայացուցչական ժողովրդավարության արդյունավետության ու քաղաքական հանդուրժողականության երաշխավորման առումով օրենսդիր մարմնի գործունեության կանոնակարգման այնպիսի ընթացակարգեր, որոնք, մասնավորապես, կապահովեն խորհրդարանական քննարկումներին ու խորհրդարանների գործառնական լիազորությունների իրականացման գործում ընդդիմության ակտիվ դերակատարությունը:

Նման նպատակ է հետապնդում նաեւ Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի /Վենետիկի հանձնաժողով/ կողմից 2010թ. նոյեմբերի 15-ին ընդունված զեկույցը՝ «Ժողովրդավարական խորհրդարանում ընդդիմության դերի մասին»: Վերջինս հատուկ կարեւորում է **խորհրդարանական մեծամասնության եւ փոքրամասնության միջեւ գործառնական հավասարակշռության ապահովումը՝** ի նպաստ օրենսդիր մարմնի գործունեության արդյունավետության երաշխավորման: Շեշտվում է նաեւ, որ կախված այն բանից, թե որքանով է կոնկրետ խորհրդարանական ընդդիմությանը հնարավորություն տրվում փաստացիորեն իրականացնելու իր գործառույթները, կարող է գնահատվել ժողովրդավարական հասունության աստիճանը /կետ 26/: Նման խնդրի լուծման համար առաջադրվում է այն ելակետային մոտեցումը, որ խորհրդարանների կանոնակարգերը հնարավորինս պետք է ձեւակերպվեն այնպես, որպեսզի «...բարդացնեն պարզ մեծամասնության կողմից քաղաքական փոքրամասնության խմբերի իրավաչափ նպատակներն անտեսելու հնարավորությունը» /կետ 96/:

Հաշվի առնելով քննության առարկա հիմնախնդրի վերաբերյալ կողմերի ներկայացրած դիրքորոշումները, ինչպես նաեւ միջազգային սահմանադրաիրավական փորձն ու արդարադատական պրակտիկան՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն գործի շրջանակներում համակարգային մոտեցմամբ անհրաժեշտ է պարզել.

- որքանով է ՀՀ Սահմանադրությունը հստակ ամրագրել օրենսդիր մարմնի իրավագործության շրջանակները,
- սահմանադրորեն ի՞նչ երաշխիքներ են նախատեսված խորհրդարանական ընդդիմության իրավունքների իրացման, խորհրդարանական մեծամասնության եւ փոքրամասնության միջեւ գործառնական հավասարակշռություն ապահովելու համար,
- որքանով են «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի՝ վեճի առարկա ու դրա հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ նորմերը համահունչ սահմանադրական լուծումներին:

5. Ինչպես սահմանադրական իրավունքի միջազգային պրակտիկայում, այնպես էլ մեր երկրում պետական իշխանության մարմնի իրավագործությունը պայմանավորվում է նրա կողմից գործառնական իրավասության իրացման կարողունակությամբ: Դա իր հերթին պայմանավորվում է քվորումի առկայությամբ: Օրինակ՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 49-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված է, որ «Նախագահողը, նշանակված ժամին հավաստիանալով, որ նիստն իրավագործ է, բացում է այն եւ հայտարարում դատաքննության ենթակա գործը»: Տվյալ պարագայում նիստի իրավագործությունն անմիջականորեն պայմանավորված է քննության առարկա հարցով գործը քննելու եւ որոշում կայացնելու համար անհրաժեշտ քվորումի առկայությամբ:

«Քվորում» եզրույթը լատիներեն ծագում ունի /quorum praesentia sufficient/ եւ բառացի նշանակում է «որոնց ներկայությունը բավարար է»: Ներկայացուցչական մարմնի պարագայում **բավարար է այն ներկայությունը**, որի դեպքում տվյալ մարմինն իր սահմանադրաիրավական կարգավիճակին համապատասխան գործունեություն իրականացնելու իրավասություն կունենա: **Քվորումի առկայությունն է տվյալ մարմնի իրավագործության վկայությունը եւ գործառույթների իրացման իրավաչափության երաշխիքը**: Քվորումն է այն չափորոշիչը, որը սահմանված թվով պատգամավորների առկայությանը տալիս է գործառնական բնույթի որակական բնութագրիչ՝ ճանաչելով այն որպես Ազգային ժողով:

Որքանով է ՀՀ Սահմանադրությունը ՀՀ Ազգային ժողովի գործունեության առնչությամբ ամրագրել օրենսդիր մարմնի իրավագործության սահմանները: ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այդ հարցն ստացել է հստակ ու ամբողջական պատասխան: Այն արտահայտված է ՀՀ Սահմանադրության 71-րդ հոդվածում, համաձայն որի՝ «Օրենքները եւ Ազգային ժողովի որոշումները, բացառությամբ Սահմանադրությամբ նախատեսված դեպքերի, ընդունվում են քվեարկությանը մասնակցած պատգամավորների ձայների մեծամասնությամբ, եթե քվեարկությանը մասնակցել է պատգամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելին»:

Այս եւ վերջինիս հետ համակարգային առումով փոխկապակցված մի շարք այլ հոդվածներից բխում է, որ.

ա/ ՀՀ Սահմանադրությունը ՀՀ Ազգային ժողովի համար **սահմանում է քվորումի ընդհանուր կանոն** եւ դրանից բացառություններ՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված դեպքերում /մասնավորապես՝ 72-րդ հոդվածի 1-ին մաս, 74-րդ հոդված, 79-րդ հոդվածի 1-ին մաս, 83.1-րդ հոդվածի 1-ին մաս, 84-րդ հոդվածի 1-ին մաս եւ այլն/,

բ/ տարբերակվում են նիստի իրավագործության եւ որոշում կայացնելու (օրենք ընդունելու) իրավագործության փոխկապակցված ինստիտուտները: Ազգային ժողովը կարող է ընդունել օրենք կամ որոշում քվեարկությանը մասնակցած պատգամավորների ձայների մեծամասնությամբ, բայց պայմանով, որ այդ նիստն իրավագործ լինի ճանաչվելու որպես օրենսդիր իշխանության մարմնի նիստ: Իսկ դա առկա է այն դեպքում, երբ քվեարկությանը մասնակցել է պատգամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելին: **Քացառությամբ ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսված առանձին դեպքերի, պատգամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելի առկայությունն է ՀՀ Ազգային ժողովի իրավագործության սահմանը:** Դրանից պակաս պատգամավորների որեւէ այլ թվի պարագայում, ըստ ՀՀ Սահմանադրության, Ազգային ժողովը՝ որպես օրենսդիր իշխանություն իրականացնող մարմին, հանդես գալու իրավագործություն չի կարող ունենալ,

գ/ ՀՀ Սահմանադրության 71-րդ հոդվածը համակարգային առումով քթթակցում է նաեւ Սահմանադրության 74.1-րդ հոդվածի հետ, որում անդրադարձ է կատարվում օրենսդիր մարմնի անգործության այնպիսի դրսեւորումներին, որոնք վերջինիս արձակման հիմք կարող են հանդիսանալ: Նման անգործությունը, մասնավորապես, կարող է դրսեւորվել գործառույթն իրացնելու կամ որոշման կայացման համար անհրաժեշտ քվորում չապահովելու հետեւանքով: Տվյալ դեպքում քվորումը հանդես է գալիս որպես Ազգային ժողովի իրավագործության իրացման բնութագրիչ:

Քննության առարկայի շրջանակներում ուշադրության են արժանի նաեւ ՀՀ Սահմանադրության մի շարք այլ դրույթներ: Մասնավորապես, Սահմանադրության 62-րդ հոդվածը /4-րդ մաս/ սահմանում է, որ Ազգային ժողովի գործունեության կարգը սահմանվում է ոչ միայն Սահմանադրությամբ, **այլեւ Ազգային ժողովի կանոնակարգով**, որն օրենք է: Սա նշանակում է, որ սահմանադրական կանոնակարգման շրջանակներում **օրենսդիր մարմինն օժտվում է նաեւ որոշակի հայեցողությամբ՝ սահմանելու իր գործունեության կարգը:** Ինչ վերաբերում է Սահմանադրության 70-րդ հոդվածում պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի ամրագրմանը, ապա տվյալ համատեքստում հստակեցվում է ոչ թե Ազգային ժողովի գործունեության կարգը, այլ լուծվում է իրավասուրյեկտության խնդիր՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդին օժտելով Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջանի կամ նիստի հրավիրում նախաձեռնելու իրավասությամբ: Նման իրավասություն ունեն նաեւ Հանրապետության Նախագահը եւ կառավարությունը:

Սահմանադրական նման լուծումների շրջանակներում պատգամավորների, այդ թվում՝ պատգամավորական փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանության սահմանադրական երաշխիքներ են հանդիսանում, մասնավորապես.

ա/ Ազգային ժողովի գործունեության երաշխավորումն իշխանությունների բաժանման եւ հավասարակշռման, իրավունքի գերակայության եւ ժողովրդաիշխանության ապահովման, իրավական եւ ժողովրդավարական պետության կայացման հիմնարար սկզբունքների հիման վրա,

բ/ մշտական հիմունքներով ու ազատ մանդատի հիման վրա պատգամավորի լիազորությունների կատարման երաշխավորումը,

գ/ Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի հիման վրա պատգամավորի կարգավիճակին համապատասխան անձեռնմխելիության նախատեսումը,

դ/ պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդին սահմանադրական սուբյեկտ ճանաչելը եւ վերջինիս Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ գումարելու նախաձեռնությամբ օժտելը,

ե/ սահմանադրական մակարդակում Ազգային ժողովի պատգամավորի օրենս- դրական նախաձեռնության իրավունքի ճանաչումը,

զ/ պատգամավորներին սահմանադրական իրավասությամբ օժտելը՝ կառավարությանն ուղղելու գրավոր եւ բանավոր հարցեր կամ խմբերի ու խմբակցությունների միջոցով հանդես գալու հարցապնդմամբ:

Նման պարագայում հիմնական խնդիրն այն է, թե այս երաշխիքներն ինչպես են օրենսդրորեն ապահովվում եւ իրացվում:

6. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի՝ վեճի առարկա 44-րդ հոդվածի 4-րդ մասը, դիմողի կարծիքով, ինչպես նշվեց, խոչընդոտում է պատգամավորական փոքրամասնության՝ Սահմանադրությամբ երաշխավորված իրավունքի իրացումը, քանի որ այն պայմանավորվում է Ազգային ժողովի մեծամասնության կամքի կամ ցանկության այս կամ այն դրսեւորմամբ:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նման հետեւությունը բխում է ոչ թե տվյալ օրենսդրական դրույթի իրավակարգավորման բուն էությունից, այլ պարզապես արտացոլում է խորհրդարանական գործունեության ձեւավորված պրակտիկան:

Ինչ վերաբերում է վեճի առարկա դրույթի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը, ապա.

Ուսիս՝ տվյալ դրույթը **սահմանում է ընդհանուր կանոն** եւ վերաբերում է Ազգային ժողովի բոլոր նիստերին: Դա նկատի ունենալով՝ դիմողների կողմից հարց կարող էր բարձրացվել պատգամավորական փոքրամասնությանն առնչվող մասով լրացուցիչ իրավակարգավորման կամ իրավակարգավորման բացի հաղթահարման մասին, ինչն օրենսդիր մարմնի իրավասության շրջանակներում է,

Երկրորդ՝ ինչպես նշվեց, քվորումի ապահովումը տվյալ ինստիտուտի իրավագործության բնութագրիչն է եւ ՀՀ Սահմանադրության, մասնավորապես, 62, 67 եւ 71-րդ հոդվածների համաձայն քվեարկության ու դրան մասնակցելու միջոցով են իրացվում առանձին պատգամավորների ու օրենսդիր մարմնի գործառնական լիազորությունները,

Երրորդ՝ ՀՀ Սահմանադրությունը եւ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքը, այդ թվում՝ վերջինիս 5-րդ հոդվածը, **որեւէ պատգամավորի իրավունք չեն վերապահում անհարգելի բացակայել Ազգային ժողովի նիստերից, խուսափել մշտական հիմունքներով իր լիազորությունները կատարելու սահմանադրական պահանջից:** Ավելին, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» օրենքի 6-րդ հոդվածը **պարտավորեցնում է** պատգամավորին մասնակցել Ազգային ժողովի նիստերին՝ առանց որեւէ վերապահման,

չորրորդ՝ **իրավական առումով անհիմն է Ազգային ժողովի նիստերից բացակայելը որպես «քաղաքական բոյկոտ» ներկայացնելը:** «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքը սահմանել է քվեարկությանը չմասնակցելու միայն երկու հնարավոր ինստիտուտ, երբ, մի դեպքում, օրենքով սահմանված կարգով, համաձայն տվյալ օրենքի 99-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դ/ կետի, Ազգային ժողովի նիստում պատգամավորը հանդես է գալիս տվյալ քվեարկությանը մասնակցելուց հրաժարվելու մասին հայտարարությամբ, մյուս դեպքում՝ նույն հոդվածի 3-րդ մասի ե/ կետի հիմքով քվեարկությունից առաջ նման հայտարարությամբ հանդես է գալիս պատգամավորական խումբը կամ խմբակցությունը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ օրենսդրությունը քաղաքական դրդապատճառներով **Ազգային ժողովի նիստերին չմասնակցելու** որեւէ իրավական հիմք չի նախատեսում: Բացառությամբ Ազգային ժողովի նիստերից օրենքով նախատեսված հարգելի բացակայությունների սպառիչ ցանկի (ներառյալ՝ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 99-րդ հոդվածի 3-րդ մասի «դ» եւ «ե» կետերով նշված հիմքերով քվեարկությունից պատգամավորի բացակայությունը), մյուս բոլոր բացակայություններն անհարգելի են եւ ՀՀ

Սահմանադրության 67-րդ հոդվածով սահմանված կարգով պետք է առաջացնեն համարժեք իրավական հետեւանքներ:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ խորհրդարանական փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանության խնդիրն իրոք առկա է, սակայն այն պայմանավորված է ոչ թե վեճի առարկա դրույթով, այլ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 99-րդ հոդվածի 4-8-րդ մասերի իրավակարգավորումներով, որոնց ՀՀ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասի պահանջներից ելնելով:

Սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ անկախ այն բանից, թե ՀՀ Սահմանադրության 70-րդ հոդվածում նախատեսված որ սուբյեկտի կողմից է նախաձեռնվել Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջանի կամ նիստի գումարումը, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի ա/ կետի պահանջներից ելնելով բոլոր պատգամավորները **պարտավոր են** մասնակցել Ազգային ժողովի նիստերին: Բացակայությունը կարող է հարգելի համարվել միայն օրենքով սահմանված կոնկրետ հիմքերի առկայության դեպքում: Այս սկզբունքից շեղվելու բոլոր դեպքերը կհանգեցնեն պատգամավորի ու օրենսդիր մարմնի անգործության՝ դրանից բխող համարժեք իրավական հետեւանքներով:

Ամբողջ խնդիրն այն է, թե ինչպիսին են այդ հետեւանքները եւ որքանով են դրանք երաշխավորում նաեւ պատգամավորական փոքրամասնության իրավունքների իրացումը: Օրենսդրական առկա կարգավորումների ուսումնասիրումը վկայում է, որ տեղ են գտել այնպիսի լուծումներ, որոնք ընդհուպ անհրաժեղելի են դարձնում ՀՀ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի ուղղակի գործողությունը՝ մեկ հերթական նստաշրջանի ընթացքում քվեարկությունների ավելի քան կեսից անհարգելի բացակայելու դեպքում պատգամավորի լիազորությունների **դադարման** վերաբերյալ: Գործնականում, անկախ հարգելի բացակայությունների վերաբերյալ օրենքով նախատեսված հիմքերից, վերջին հաշվով Ազգային ժողովին է «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 99-րդ հոդվածով իրավասություն վերապահվում որոշումով լուծելու բացակայությունները հարգելի կամ անհարգելի համարելու հարցը, ինչն ըստ էության դառնում է պատգամավորական մեծամասնության կամաարտահայտումը: Նման պայմաններում մեծ վերապահումով կարելի է խոսել պատգամավորական փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանվածության կամ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի վերոհիշյալ դրույթի ուղղակի գործողության մասին:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաեւ, որ տվյալ իրավակարգավորումը հետեւանք է ՀՀ Սահմանադրության 62 եւ 67-րդ հոդվածների միջեւ առերեսույթ անհամապատասխանության, ինչին դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ՝ առկա սահմանադրահրավական խնդրի արդյունավետ լուծումը գտնելու տեսանկյունից:

7. ՀՀ Սահմանադրության 62-րդ հոդվածը ոչ միայն ամրագրում է ՀՀ Ազգային ժողովի տեղն ու դերը պետական իշխանության համակարգում, այլեւ սահմանում է օրենսդիր իշխանության մարմնի գործունեության ընթացակարգային սահմանները: Վերջիններիս թվին են պատկանում նաեւ հարցերի այն շրջանակի որոշակիացումը, որոնց վերաբերյալ Ազգային ժողովն ընդունում է որոշումներ:

Վերոհիշյալ հոդվածում իրենց իրավական բնույթից ելնելով առկա են երկու տիպի իրավանորմեր՝ նյութական, որոնցով կանոնակարգվում են իրավահարաբերությունները, որոշակիացվում են օրենսդիր մարմնի իրավասության շրջանակները, երկրորդ՝ ընթացակարգային, որոնց միջոցով գործառույթի իրացման խնդիրն է լուծվում:

Եթե ՀՀ Սահմանադրության 62-րդ հոդվածում «Հայաստանի Հանրապետությունում օրենսդիր իշխանությունն իրականացնում է Ազգային ժողովը» դրույթը սահմանում է օրենսդիր մարմնի սահմանադրահրավական կարգավիճակը, ապա որոշումներ ընդունելու իրավասության իրացման շրջանակի հստակեցումն առաջին հերթին Ազգային ժողովի գործունեության կանոնակարգման նպատակ է հետապնդում: Ընդ որում, Սահմանադրության 62-րդ հոդվածի 1-ին մասում թվարկված բոլոր հոդվածներով, բացառությամբ 67-րդ հոդվածի (առանձին քննարկման առարկա կարող է լինել նաեւ 74.1-րդ հոդվածը), նախատեսված են Ազգային ժողովի կոնկրետ լիազորություններ, որոնց իրացման ձեւ է սահմանված որոշման ընդունումը: Այդ մասին է վկայում Սահմանադրության 62-րդ հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրահրավական բովանդակության համադրումը 55-րդ հոդվածի 13-րդ եւ 14-րդ կետերի, 57, 59-րդ հոդվածների, 62-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 66, 69, 73, 74, 75, 77, 79-րդ հոդվածների, 80-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 81, 83, 83.1, 83.2, 83.3, 83.4, 84, 94.1-րդ հոդվածների, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի, 103, 111 եւ 112-րդ հոդվածների իրավակարգավորումների հետ: Վերջիններով հստակ սահմանված են Ազգային ժողովի լիազորությունները տվյալ իրավակարգավորման շրջանակներում:

Սահմանադրության 67-րդ հոդվածով ամբողջությամբ կանոնակարգված են հանրային բնույթի նյութաիրավական հարաբերություն-

ներ, սահմանված են այն բոլոր ու նաեւ սպառիչ դեպքերը, երբ **դադարում են** Ազգային ժողովի պատգամավորի լիազորությունները: Ընդ որում, այդ դեպքերը ներկայացվում են թվարկումով՝ առանց որեւէ առանձնահատուկ բնութագրիչների ու բացատրությունների: Այս թվարկումների մեջ, թերեւս, առանձնահատուկ մոտեցում է պահանջում Սահմանադրության 65-րդ հոդվածին կատարվող հղումը, որը ենթադրում է, որ տվյալ դրույթի օրենսդրական իրացումը պետք է հստակ թղթակցի Սահմանադրության 65-րդ հոդվածի պահանջների կատարումն օրենսդրորեն երաշխավորելու հետ:

Ներկայացված համատեքստում ՀՀ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածում ամրագրված «**դադարում» եզրույթը** սահմանադրաիրավական այն բնույթն ունի, որ հետեւանքն առաջանում է իրավունքի ուժով /*ex jure*/, **երբ առկա է փաստը**: Մասնավորապես, Ազգային ժողովի լիազորությունների ժամկետի ավարտը կամ Ազգային ժողովի արձակումն իրավունքի ուժով հանգեցնում է պատգամավորի լիազորությունների դադարման: Որեւէ որոշմամբ կամ նույնիսկ օրենքով սահմանադրական տվյալ նորմի գործողությունն արգելափակել հնարավոր չէ, քանի որ դա անմիջականորեն կհակասի Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի /1-ին եւ 2-րդ մասեր/ պահանջներին:

Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությունից բխում է, որ նման մոտեցումը հավասարապես վերաբերում է նաեւ մեկ հերթական ցատաշրջանի ընթացքում քվեարկությունների ավելի քան կեսից անհարգելի բացակայությանը եւ չի նախատեսվում լիազորությունների **դադարեցման** կոնկրետ իրավասություն:

Սահմանադրական տարբեր հոդվածների համադրված վերլուծության արդյունքում ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ստեղծված իրավիճակի հաղթահարման համար հիմք պետք է ընդունել սահմանադրական իրավունքի երկու հիմնարար սկզբունք:

Առաջին՝ Սահմանադրությունն ինքնաբավ է եւ տեքստային առերեսույթ անհամապատասխանությունները կարող են հաղթահարվել Սահմանադրության արժեքանության ու հիմնարար սկզբունքների վրա հենվելով: Տվյալ պարագայում էական է այն հանգամանքը, որ ՀՀ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի **անմիջական գործողության ապահովումը**, դրա համար անհրաժեշտ իրավական նախադրյալների ստեղծումը երկրում ժողովրդաիշխանության ամրապնդման, ներկայացուցչական ժողովրդավարության արդյունավետ իրացման, օրենսդիր իշխանության գործունակության ապահովման կարեւորագույն երաշխիքներից մեկն է:

Երկրորդ՝ իրավունքի ընթացակարգային նորմը չի կարող նյութական նորմի ամբողջական ու լիարժեք իրացման խոչընդոտ հանդիսանալ: Այս առումով ՀՀ Ազգային ժողովը Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի պահանջների իրացման շրջանակներում վեճի առարկա դրույթի մասով կարող է միայն **«ի գիտություն ընդունել»** իրավական փաստի ու դրանից բխող հետեւանքի առկայությունը, իրավասություն չունենալով քվեարկությամբ կասեցնել սահմանադրական նորմի գործողությունը եւ **«դադարում» եզրույթը գործնականում փոխակերպել «դադարեցում» եզրույթով**, երբ վերջինս ենթադրում է հստակ ու համարժեք լիազորության առկայություն: Գրա մասին է վկայում նաեւ ՀՀ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածում, 55-րդ հոդվածի 10-րդ կետի 2-րդ պարբերության մեջ ու 83-րդ հոդվածի 3-րդ կետում **«դադարում» եւ «դադարեցում»** եզրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակության համադրված վերլուծությունը: Ընդ որում, ՀՀ Սահմանադրության 62-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «Ազգային ժողովի լիազորությունները սահմանվում են Սահմանադրությամբ»: Իսկ Սահմանադրությունը մեկ հերթական նստաշրջանի ընթացքում քվեարկությունների ավելի քան կեսից անհարգելի բացակայության պարագայում ՀՀ Ազգային ժողովին պատգամավորի լիազորությունների **դադարեցման** իրավասությամբ չի օժտել, այն էլ՝ որոշման միջոցով:

Հետեւությունն այն է, որ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի, մասնավորապես, 99-րդ հոդվածի 4-8-րդ մասերի դրույթները, Ազգային ժողովի պատգամավորի բացակայության քննարկման եւ **քվեարկությամբ** այն հարգելի կամ անհարգելի համարելու վերաբերյալ որոշում կայացնելու մասով, փոխում են սահմանադրական նորմի իրավական բովանդակությունը, **իրավունքի ուժով լիազորությունների դադարումը փոխակերպում են դրանց դադարեցման գործընթացի**: Եթե դադարման ինստիտուտի պարագայում երաշխավորվում են նաեւ խորհրդարանական փոքրամասնության իրավունքները, ապա դադարեցումը պայմանավորվում է խորհրդարանական մեծամասնության կամաարտահայտմամբ եւ ընդհուպ կորցնում է իր կանխարգելիչ նշանակությունը: ՀՀ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի պահանջներից ելնելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 99-րդ հոդվածի 4-8-րդ մասերը պետք է իրավակարգավորման այնպիսի հնարավորություն նախատեսեն, որի պայմաններում **օրենքով նախատեսված իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստն ընդունելով ի գիտություն՝** կազմվի արձանագրություն պատգամավորի **լիազորությունները՝ իրավունքի ուժով /ex jure/ դադարելու** վերաբերյալ:

Անհրաժեշտ է նաև «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 6-րդ եւ 99-րդ հոդվածներում փոխհամաձայնեցված հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ պատգամավորի բացակայությունը կարող է հարգելի համարվել միայն օրենքով նախատեսված կոնկրետ հիմքերի առկայության դեպքում ու կարգով, եւ այն չի կարող հայեցողական գնահատման արդյունք լինել: Սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում համապատասխան փոփոխությունների անհրաժեշտություն ունի նաև «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 68-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**:

1. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 44-րդ հոդվածի 4-րդ մասը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Սույն գործով վեճի առարկա դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 99-րդ հոդվածի 4-8-րդ մասերի դրույթները, այն մասով, որով առկա ընթացակարգերը պատգամավորի «լիազորությունների դադարում» սահմանադրական ինստիտուտը գործնականում փոխակերպում են ՀՀ Ազգային ժողովի որոշմամբ նրա «լիազորությունների դադարեցման» ինստիտուտի, ճանաչել ՀՀ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածին հակասող եւ անվավեր:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

16 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1081

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՍԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 51-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ
4-ՐԳ ՄԱՍԻ ԵՎ 54-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 5-ՐԳ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

23 ապրիլի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի, մասնակցությամբ՝

դիմողի՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի աշխատակիցներ Ա. Վարդեանյանի, Ս. Յուզբաշյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Համբարձումյանի, նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասի եւ 54-րդ հոդվածի 5-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 11.10.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Սահմանադրական դատարանն իր՝ 26.02.2013թ. ՍԴԱՌ-12 աշխատակարգային որոշմամբ սույն գործի քննությանը որպես փորձագետ է ներգրավել ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի վարիչ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր Ա. Գաբուզյանին՝ առաջարկելով նրան սահմանադրական դատարանին տրամադրել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասի եւ 54-րդ հոդվածի 5-րդ մասի դրույթների վերաբերյալ փորձագիտական եզրակացություն: Միաժամանակ, ՀՀ արդարադատության նախարարությունից պահանջվել է գրավոր հիմնավորումներ՝ սույն գործով վիճարկվող իր ավակարգավորումների վերաբերյալ:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի ներկայացուցիչների բացատրությունները, ՀՀ արդարադատության նախարարության ներկայացրած հիմնավորումները, գործով ներգրավված փորձագետի եզրակացությունը, ինչպես նաեւ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրքը Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2003 թվականի ապրիլի 18-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2003 թվականի ապրիլի 29-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2003 թվականի օգոստոսի 1-ից:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի՝ «Տուգանքը» վերտառությամբ 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է.

«4. Տուգանքը վճարելու անհնարինության դեպքում դատարանը տուգանքը կամ տուգանքի չվճարված մասը փոխարինում է հանրային աշխատանքներով՝ հանրային աշխատանքների հինգ ժամը նվազագույն աշխատավարձի դիմաց: Եթե տուգանքը կամ տուգանքի չվճարված մասը հանրային աշխատանքներով փոխարինելու համար կա-

տարված հաշվարկի արդյունքում ստացվում է պակաս, քան երկու հարյուր յոթանասուն ժամը, ապա նշանակվում է երկու հարյուր յոթանասուն ժամ, իսկ եթե այն գերազանցում է երկու հազար երկու հարյուր ժամը, ապա նշանակվում է երկու հազար երկու հարյուր ժամ»:

Վերոհիշյալ հոդվածը գործող խմբագրությամբ շարադրվել է 26.06.2006թ. ՀՕ-119-Ն օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն:

Օրենսգրքի՝ «Հանրային աշխատանքները» վերտառությամբ 54-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է.

«5. Հանրային աշխատանքները կատարելուց չարամտորեն խուսափելու դեպքում հանրային աշխատանքների չկրած մասը դատարանը փոխարինում է կալանքով կամ որոշակի ժամկետով ազատազրկմամբ՝ կալանքի կամ որոշակի ժամկետով ազատազրկման մեկ օրը հաշվարկելով հանրային աշխատանքների երեք ժամվա դիմաց»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի հիշյալ հոդվածը 01.07.2004թ. ՀՕ-97-Ն օրենքի 6-րդ հոդվածի համաձայն ենթարկվել է փոփոխությունների, իսկ 26.06.2006թ. ՀՕ-119-Ն 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ 1-ից 3-րդ մասերը շարադրվել են նոր խմբագրությամբ, իսկ 5-րդ մասում կատարվել է փոփոխություն:

2. Դիմող կողմը գտնում է, որ օրենսգրքի վերոհիշյալ դրույթները չեն համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրությանը՝ հետեյալ հիմնավորումներով:

Հիմք ընդունելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 49-րդ հոդվածը՝ դիմող կողմը փաստում է, որ այդ նորմը սահմանում է պատժի տեսակները, հաշվի առնելով դրանց համեմատական ծանրության չափանիշը՝ ավելի մեղմ պատժից դեպի ավելի խիստը, ըստ որի՝ տուգանքն ամենամեղմ պատժատեսակն է, որին հաջորդում են որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելը, հանրային աշխատանքները եւ այլն: Հանրային աշխատանքը պատիժների համակարգում իր զբաղեցրած տեղով եւ ներգործությամբ ավելի խիստ պատժատեսակ է, քան տուգանքը, քանի որ սահմանափակում է դատապարտյալի ազատությունը:

Վկայակոչելով նաեւ օրենսգրքի 61-րդ հոդվածի 1-ին մասը՝ դիմող կողմը փաստում է, որ հանցագործության համար մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ պետք է նշանակվի արդարացի պատիժ, որը որոշվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սահմաններում՝ հաշվի առնելով օրենսգրքի ընդհանուր մասի դրույթներ:

րը: Ըստ դիմող կողմի՝ հիշյալ նորմը պարտադրում է դուրս չգալ օրենսգրքի հատուկ մասի հոդվածի սանկցիայի սահմաններից: Մինչդեռ 66-րդ եւ 67-րդ հոդվածների համաձայն՝ «դատարանին կարող է իրավունք վերապահվել դուրս գալ Հատուկ մասով սահմանված կոնկրետ հանցակազմի համար նա-

խատեսված պատժի սահմաններից նշանակելով ավելի խիստ պատիժ, քան համապատասխան հոդվածի առավելագույն պատժատեսակը, բայց միայն հանցագործությունների եւ դատավճիռների համակցության դեպքերում»:

Հիմք ընդունելով Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 3-րդ մասը՝ դիմողը գտնում է նաեւ, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասում նշված հանցակազմի համար նախատեսված տուգանքից ավելի ծանր պատժի տեսակի նշանակումը՝ «դատաքնության հստակ երաշխիքների բացակայության պատճառով» կարող է առաջացնել ՀՀ Սահմանադրությանը եւ ՄԻԵԿ-ի համապատասխան հոդվածներին անհամապատասխանության խնդիր:

Բացի դրանից, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասի ուսումնասիրությունից դիմող կողմը եզրակացնում է, որ առկա չէ հստակ տարբերակում տուգանք վճարելու անհնարինության եւ վճարումից չարամտորեն խուսափելու միջեւ: Դիմողը գտնում է, որ տուգանքը հանրային աշխատանքով, իսկ վերջինս կալանքով փոխարինելու իրավակարգավորումը պետք է տարբերակում նախատեսի տուգանքի վճարման անհնարինության եւ դրանից չարամտորեն խուսափելու դեպքերի միջեւ, որի պայմաններում միայն պատժի կատարումը չի հանգեցնի մարդու իրավունքների խախտման:

Սահմանադրական դատարան ներկայացրած իր լրացուցիչ բացատրություններում դիմող կողմը պնդում է դիմումում վիճարկվող իրավադրույթների վերաբերյալ արտահայտած իր տեսակետը:

3. Պատասխանող կողմը գտնում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները չեն հակասում Սահմանադրությանը, մասնավորապես, ըստ միջազգային իրավական պրակտիկայի, ինչպես նաեւ գործող օրենսդրության վերլուծության՝ պատասխանողը հանգել է այն եզրակացությանը, որ դիմումում առաջադրված հարցի շրջանակներում գործում է «...չկա պատիժ առանց այդ մասին օրենքում նշված լինելու» սկզբունքը: Ըստ պատասխանող կողմի՝ խնդիրը կարող է ծագել այն դեպքում, երբ հանցանքը կատարվել է գործող քրեական օրենքի գործո-

ղության ժամանակ, իսկ դատավճիռը կայացնելու ժամանակ գործողության մեջ է եղել մեկ այլ քրեական օրենք:

Վիճարկվող նորմերի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը պատասխանող կողմը փաստարկում է նաեւ այն հիմնավորմամբ, համաձայն որի՝ «հանցագործության կատարման ժամանակ ... դատարանի կողմից կայացված որոշումներից առաջ եւ դրա կայացման ժամանակ, գործող քրեական օրենքով (ՀՀ քրեական օրենսգրքով) պատժի նշանակման նման կարգ եւ պատժի նման տեսակ սահմանված է եղել: Ընդ որում, քրեական օրենք ասելով՝ պետք է հասկանալ ամբողջ քրեական օրենսգիրքը, եւ ոչ թե միայն դրա Հատուկ մասը»:

Անդրադառնալով տուգանքը հանրային աշխատանքներով փոխարինելու, որպես առավել խիստ պատիժ կիրառելու անթույլատրելիության խնդրին՝ պատասխանող կողմը նշում է, որ երկու պատժատեսակները կազմում են պատժի համակարգի ազատագրկման հետ չկապված պատիժների խումբը եւ մեկը մյուսով փոխարինելիս օրենքով նախատեսված է հաշվարկի որոշակի կարգ, որի նպատակը համամասնությունն ապահովելն է, բացի դրանից, տուգանքի չափը որոշելիս դատարանը հաշվի է առնում դատապարտվողի գույքային դրությունը, եւ եթե առկա է տուգանքը վճարելու անհնարինություն, ապա այն կարող է փոխարինվել այլ պատժատեսակով, «... թեկուզ իր բնույթով ավելի խիստ՝ հանրային աշխատանքով»: Հակառակ դեպքում, ինչպես եզրակացնում է պատասխանողը, «... կառաջանան կոռուպցիոն ռիսկեր՝ կտուգանվեն, տուգանքի վճարումը կհետաձգեն կամ կտարածամկետեն եւ այդ կերպ կխուսափեն պատասխանատվությունից ու պատժից»:

Սահմանադրական դատարան ներկայացրած իր լրացուցիչ բացատրությունում պատասխանող կողմը միաժամանակ գտնում է, որ «...տուգանքը կամ տուգանքի չվճարված մասը հանրային աշխատանքներով փոխարինելիս կիրառվող հաշվարկի մեխանիզմը չի ապահովում երկու պատժատեսակների համամասնությունն այն դեպքում, երբ հաշվարկի արդյունքում ստացվում է պակաս, քան օրենքով սահմանված նվազագույն երկու հարյուր յոթանասուն ժամը ... մինչդեռ օրենքը, փաստորեն հնարավորություն չտալով նշանակելու օրենքով սահմանված նվազագույն ժամկետից պակաս ժամկետով հանրային աշխատանքներ, վատթարացնում է տուգանքը վճարելու հնարավորություն չունեցող անձի վիճակը»:

Հանրային աշխատանքները կալանքով կամ որոշակի ժամկետով ազատագրկմամբ փոխարինելը, երբ դատապարտյալը չարամտորեն

խուսափում է այդ աշխատանքները կատարելուց, պատասխանող կողմը գնահատում է իրավաչափ եւ եզրակացնում, որ «... հանրային աշխատանքները կալանքով կամ որոշակի ժամկետով ազատագրկմամբ փոխարինելիս կիրառվող հակազդեցության միջոցն իր խստությամբ կարող է նաեւ գերազանցել մինչ այդ նշանակված պատժին»:

4. Սույն գործով վիճարկվող նորմերի սահմանադրականությունը ՀՀ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում գնահատել.

- քրեական պատասխանատվության անխուսափելիության եւ անհատականացման սկզբունքների իրավաչափ կիրառումն ապահովելու տեսանկյունից,
- պատժատեսակը փոխարինելու ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը համապատասխանության եւ իրավունքի գերակայության երաշխավորման տեսանկյունից,
- խնդրո առարկա իրավակարգավորման վերաբերյալ միջազգային փորձի համակողմանի ուսումնասիրման եւ գնահատման տեսանկյունից:

Վիճարկվող նորմերի սահմանադրականությունը գնահատելիս հիմք են ընդունվում «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 7-րդ մասի պահանջները, ի թիվս այլնի, մասնավորապես, պարզելու մարդու եւ քաղաքացու՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների ու ազատությունների ապահովման եւ պաշտպանության, ազատ իրականացման անհրաժեշտությունը, դրանց սահմանափակումների թույլատրելիությունը, Սահմանադրության անմիջական գործողության ապահովման անհրաժեշտությունը:

Ելնելով դիմող կողմի հարցադրումներից եւ արված եզրահանգումներից՝ սահմանադրական դատարանը կարելուք է համարում վիճարկվող նորմերով նախատեսված իրավակարգավորումների սահմանադրաիրավական բովանդակությունը բացահայտել նաեւ ՀՀ քրեական օրենսգրքում այդ նորմերի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ նորմերի համադրված վերլուծության արդյունքում:

5. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 51-րդ եւ 54-րդ հոդվածների՝ սույն գործով վիճարկվող նորմերն ուղղակիորեն ամրագրում են ազատագրկման հետ չկապված պատիժների՝ տուգանքի եւ հանրային աշխատանքների կիրառման կարգի ու պայմանների տարրերը, մասնավորապես՝ կապված որոշակի կոնկրետ իրավապայմանների առկայության դեպքում

դատարանի կողմից այդ պատժատեսակները հանցագործության կատարման մեջ մեղավոր ճանաչված անձանց նկատմամբ հարկադրանքի այլ կոնկրետ միջոցներով փոխարինելու, այսինքն՝ պատժատեսակը փոխարինելու ինստիտուտի կիրառման կարգի ու պայմանների հետ:

Տուգանքի եւ հանրային աշխատանքների՝ որպես ազատությունից զրկելու հետ չկապված պատիժների կատարման կարգն ու պայմանները նախատեսված են ՀՀ քրեակատարողական օրենսգրքի 24-ից 26-րդ եւ 32-ից 35-րդ հոդվածներով, որոնց առնչությունները վիճարկվող իրավակարգավորումների հետ՝ սահմանադրաիրավական առումով, դուրս են սույն գործի քննության առարկայի շրջանակներից:

Սույն գործով վիճարկվող եւ ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան այլ նորմերի ընդհանուր իրավական բովանդակությունից բխում է, որ տուգանքը դատապարտյալի գույքային իրավունքները սահմանափակող, անգզուշությանը կամ շահադիտական նպատակներով եւ դիտավորությամբ կատարված հանցավոր արարքի մեջ մեղավոր անձանց նկատմամբ կիրառվող պատժատեսակ է: Այն դրամական տուժանք է, որը նշանակվում է ոչ մեծ եւ միջին ծանրության հանցանքների համար ՀՀ քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասում նախատեսված դեպքերում եւ սահմաններում՝ պատիժ նշանակելու պահին ՀՀ օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երեսնապատիկից հազարապատիկի չափով:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի ընդհանուր եւ հատուկ մասերի համապատասխան հոդվածների ուսումնասիրությունը վկայում է, որ տուգանքի չափը տարբերակված է: Այն որոշվում է դատարանի կողմից՝ հաշվի առնելով կատարված հանցագործության ծանրությունը եւ դատապարտյալի գույքային դրությունը (վաստակի չափը, ընտանիքի ապահովվածությունը եւ այլն): Տուգանքը կարող է նշանակվել միայն որպես հիմնական պատիժ, ինչպես նաեւ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ եւ 77-րդ հոդվածներում նախատեսված դեպքերում:

Հանրային աշխատանքները դատարանի կողմից նշանակված, իրավասու մարմնի կողմից որոշված վայրում չվարձատրվող, դատապարտյալի կողմից հանրության համար օգտակար աշխատանքների կատարումն է: Այն որպես հիմնական պատիժ կարող է նշանակվել ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցագործություններ կատարած, առավելագույնը երկու տարի ժամկետով ազատագրկման դատապարտված անձանց նկատմամբ, որպես ազատագրկմանն այլընտրանքային պատժատեսակ՝ ուժի մեջ մտած դատավճիռն ի կատար ածելու կարգադրությամբ:

յունն ստանալուց հետո՝ քսանօրյա ժամկետում՝ դատապարտյալի գրավոր դիմումի հիման վրա, ինչպես նաև որպես տուգանքին փոխարինող պատժատեսակ՝ օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասում նախատեսված կարգով:

Այսպիսով, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ինչպես տուգանքը, այնպես էլ հանրային աշխատանքները, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի բնորոշմամբ, **պետական հարկադրանքի (իրավական պատասխանատվության) միջոցներ են**, որոնք պետության անունից նշանակվում են հանցավոր արարքի համար մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ եւ արտահայտվում են այդ անձին իրավունքներից ու ազատություններից օրենքով նախատեսված կարգով զրկմամբ կամ դրանց սահմանափակմամբ, հետեւաբար՝ բխում են ՀՀ Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախանշված իրավակարգավորման անհրաժեշտությունից: Այդ միջոցները, ի թիվս օրենքով նախատեսված հարկադրանքի այլ միջոցների, կիրառվելով իրավասու դատարանի որոշմամբ, հետապնդում են հասարակական կարգի պահպանման, հանցագործությունների կանխման, հանրության բարոյականության, այլոց սահմանադրական իրավունքների ու ազատությունների, պատվի եւ բարի համբավի պաշտպանության նպատակներ, հետեւաբար՝ իրավաչափ են, միտված են սահմանադրական կարգի հիմունքների եւ օրինականության պահպանմանը:

Անդրադառնալով տուգանքն ու հանրային աշխատանքներն այլ պատժատեսակներով փոխարինելու ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ այն իրենից սահմանադրական եւ իրավունքի այլ ճյուղերի (քրեական, քրեադատավարական, քրեակատարողական) նորմերի համակարգված ամբողջություն է, որը կոչված է օրենքով որոշված դեպքերում ու կարգով պատժի կատարման շրջանակներում ապահովելու հանցանքի կատարման մեջ մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ դատական ակտով նշանակված պատժի փոխարինումը մեկ այլ՝ օրենքով նախատեսված համապատասխան պատժով: Ըստ սույն գործով վիճարկվող իրավակարգավորումների բովանդակության՝ պատժի փոխարինման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է այնպիսի հանցանքների (իրավապայմանների) առկայությամբ, որպիսիք խոչընդոտում են նախկինում նշանակված պատժի կատարմանը:

Մասնավորապես, ըստ վերոհիշյալ իրավակարգավորման՝ տուգանքը (կամ տուգանքի չվճարված մասը) օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 3-րդ եւ

4-րդ մասերում նախանշված որոշակի իրավապայմանների առկայությամբ փոխարինվում է հանրային աշխատանքներով **նախ**, երբ **դատապարտվողն ի վիճակի չէ անհապաղ եւ ամբողջությամբ վճարելու նշանակված տուգանքը**: Այսինքն՝ օրենսդիրը նկատի է ունեցել, մասնավորապես, դատապարտյալի անձնական կամ նյութական ոչ բարենպաստ վիճակը: Այդ դեպքում դատարանը նրա համար վճարման ժամկետ է սահմանում առավելագույնը մեկ տարի ժամկետը կամ թույլատրում է տուգանքը մաս առ մաս վճարել նույն ժամկետում, եւ սահմանում է վճարման ժամանակացույց՝ որոշելով յուրաքանչյուր անգամ վճարման ենթակա գումարի չափը (այսինքն՝ պատիժ կրելու հարցում, ըստ օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ձեւակերպման, սահմանվում է արտոնություն): Երբ դատապարտյալը վճարման ժամանակացույցով սահմանված պարտավորությունների կատարումը (արտոնությունից օգտվելու հնարավորությունը) խախտում է, դատարանն այդ դեպքում է տուգանքը կամ դրա չվճարված մասը փոխարինում հանրային աշխատանքներով: Ընդ որում, օրենսդիրը **կարելու է հիշյալ պարտավորությունների (իրավապայմանի) խախտման եւ ոչ թե՛ դրանց չկատարման դրդապատճառների փաստը**: Փաստորեն, տվյալ դեպքում, օրենքով նախատեսված իրավակարգավորման «բարենպաստ» (արտոնյալ) իրավական ռեժիմը դատապարտյալի կողմից խախտվելուն իրավաչափորեն հաջորդում են իրավական, համեմատաբար, անբարենպաստ հետեւանքներ:

Երկրորդ իրավապայմանը (օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մաս), համաձայն որի՝ տուգանքը փոխարինվում է հանրային աշխատանքներով, **տուգանքը վճարելու անհնարինությունն է**: Եւ չնայած օրենսդիրը չի հստակեցրել «անհնարինության» դրսեւորումները (այն հստակ չէ նաեւ ՀՀ քրեակատարողական օրենսգրքի 25-րդ հոդվածի 1-ին մասում), այնուհանդերձ, դրա ներքո կարող են դասվել փաստական այնպիսի հանգամանքներ, որպիսիք նախանշված չեն օրենսգրքի քննարկվող հոդվածի 3-րդ մասում: Միաժամանակ, ակնհայտ է, որ «անհնարինություն» եզրույթը չի կարող ներառել «դիտավորություն» կամ «չարամիտ խուսափում» եզրույթները: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իրավակարգավորման բովանդակությունից բխում է, որ իրավասու դատարանի մեկնաբանման խնդիրն է որոշելու, թե այս կամ այն փաստական հանգամանքը խոչընդո՞ւ է դատապարտյալի կողմից տուգանքի վճարման համար, թե՞ ոչ: Որպես այդպիսիք կարող են լինել ինչպես օբյեկտիվ, այնպես էլ սուբյեկտիվ գործոններով պայմանավորված հանգամանքներ:

Սահմանադրական դատարանը կարելու է համարում արձանագրել, որ օրենսգրքի վերոհիշյալ 51-րդ հոդվածում (3-րդ եւ 4-րդ մասեր) նախանշված երկու խումբ իրավապայմանների առկայությունը հանգեցնում է **իրավական միեւնույն հետեւանքի**՝ տուգանքի հանրային աշխատանքներով փոխարինմանը (պատժատեսակի փոխարինմանը): Այդպիսով օրենսդիրը նպատակ է հետապնդել ապահովել դատարանի կողմից նշանակված պատժի կատարումը, իրացնել պատժի նպատակները՝ սոցիալական արդարության վերականգնումը, հանցանք կատարած անձի ուղղումը եւ հանցագործությունների կանխումը:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասի վերոհիշյալ իրավակարգավորման շրջանակներում տուգանքը վճարելու «անհնարինության» իրավական բովանդակության բացակայությունն իրավակիրառական պրակտիկայում կարող է հանգեցնել տարակերպ մեկնաբանման: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերջինս ՀՀ քրեական օրենսգրքում բացահայտված չի եղել նաեւ վիճարկվող իրավակարգավորման նախորդ՝ փոփոխված շարադրանքում: Մասնավորապես, տարբերակված չեն տուգանք վճարելու անհնարինության եւ տուգանքը չվճարելու (վճարումից խուսափելու) հնարավոր հանգամանքները: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ պատժատեսակի փոխարինման (տուգանքը՝ հանրային աշխատանքներով) ինստիտուտի կիրառումն ինքնին հետապնդում է իրավաչափ նպատակ, սակայն այն պահանջում է նաեւ տարբերակված մոտեցում՝ ելնելով փոխարինման դրդապատճառներից: Հետեւաբար, օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իրավակարգավորման շրջանակներում տուգանքի վճարումից խուսափելու հնարավոր հանգամանքները չնախատեսելը կարող է գործնականում սահմանադրականության խնդիր առաջացնել:

Բացի դրանից, կարելու է նաեւ պատիժը (տվյալ դեպքում՝ տուգանքը) մեկ այլ պատժով (տվյալ դեպքում՝ հանրային աշխատանքներով) փոխարինելու համաչափության խնդիրը՝ կապված վիճարկվող իրավակարգավորմամբ տուգանքը կամ տուգանքի չվճարված մասը հանրային աշխատանքով փոխարինելու համար նախատեսված հաշվարկի կիրառման հետ: Վեճի առարկա դրույթի համաձայն՝ «...Եթե տուգանքը կամ տուգանքի չվճարված մասը հանրային աշխատանքներով փոխարինելու համար կատարված հաշվարկի արդյունքում ստացվում է պակաս, քան երկու հարյուր յոթանասուն ժամը, ապա նշանակվում է երկու հարյուր յոթանասուն ժամ, իսկ եթե այն գերազան-

ցում է երկու հազար երկու հարյուր ժամը, ապա նշանակվում է երկու հազար երկու հարյուր ժամ»։ Բացի դրանից, վերոհիշյալ իրավակարգավորման շրջանակներում օրենսդիրն սկզբունքորեն ընդհանրապես չի անդրադարձել տուգանք վճարելուց չարամտորեն (կամ դիտավորության այլ դրսեւորումներով) խուսափելու պայմաններում այն առավել խիստ պատժով փոխարինելու ինստիտուտի կիրառման անհրաժեշտության խնդրին, ինչն առկա է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 54-րդ հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող մասում։ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ինչպես հանրային աշխատանքներից, այնպես էլ տուգանքից, որպես ազատագրկման հետ չկապված պատժատեսակից, խուսափելը հասարակական վտանգավորության միեւնույն աստիճանի տեսանկյունից օրենսդիր մարմնից պահանջում է իրավական համարժեք գնահատական, հետեւաբար՝ նաեւ համապատասխան իրավակարգավորում այն սկզբունքով, որպեսզի հաշվի առնվեն դատապարտյալի կողմից ոչ միայն տուգանք վճարելու պարտականության չկատարման (անհնարինության), այլեւ դրանից խուսափելու հանցավոր դրսեւորումները։

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 4-րդ եւ 10-րդ հոդվածների համաձայն՝ արդարությունը քրեաիրավական հարաբերությունների կարգավորման (քրեաիրավական ներգործության) հիմնական սկզբունքներից է, որի դրսեւորումներից է այն, որ պատիժը եւ քրեաիրավական ներգործության այլ միջոցները պետք է համապատասխանեն հանցանքի ծանրությանը, դա կատարելու հանգամանքներին, հանցավորի անձնավորությանը, անհրաժեշտ եւ բավարար լինեն նրան ուղղելու եւ նոր հանցագործությունները կանխելու համար։ Այս համատեքստում միայն վիճարկվող իրավակարգավորումը կարող է գնահատվել իրավաչափ՝ երբ պահպանվել է հետապնդվող նպատակի եւ դրան հասնելու իրավական միջոցների համարժեքության սկզբունքը։

Անդրադառնալով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասի նորմատիվ կարգավորման իրավաչափության (համաչափության) խնդրին՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ երբ առկա չէ դատապարտյալի կողմից պատիժը կրելուց խուսափելու օրենքով նախատեսված կարգով փաստված անվիճելի հանգամանք, ապա **իրավաչափ չէ նշանակված պատժի փոխարինմամբ դրա առավել խստացումը**, ինչին գործնականում կարող է հանգեցնել վերոհիշյալ իրավակարգավորումը։ Բանն այն է, որ պատժի փոխարինման նախատեսված հաշվարկի արդյունքում ստացված պակաս ժամկետով հանրային աշ-

խատանքների փոխարեն նախատեսվում են առավել երկար ժամկետով այդպիսի աշխատանքներ (երբ տուգանքը կամ տուգանքի չվճարված մասը հանրային աշխատանքներով փոխարինելու համար կատարված հաշվարկի արդյունքում ստացվել է պակաս, քան երկու հարյուր յոթանասուն ժամը), այսինքն՝ արդյունքում խախտվում է նախկին եւ փոխարինված պատժատեսակների միջեւ համամասնությունը, անհիմն վատթարացվում է այն անձի վիճակը, որը հնարավորություն չի ունեցել վճարելու տուգանքը, եւ երբ առկա չեն այդպիսի խստացման իրավական ընդհանուր (քրեական օրենսդրությամբ նախատեսված) հիմքեր (դիտավորություն կամ այլ հանգամանքներ): Արդյունքում՝ անձը (դատապարտյալը) գործնականում զրկվում է ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իր իրավունքի իրացման հնարավորությունից: Այսպիսով, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ **ՀՀ քրեական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասի նորմերը բովանդակում են իրավակարգավորիչ անհամաչափ միջոցներ՝ պատժի խստացում (դատապարտյալ անձի վիճակի անհիմն վատթարացում) այն դեպքում, երբ առկա չէ դրա կիրառման իրավաչափ հիմքը, եւ այդպիսի խստացման բացակայություն՝ իրավական համապատասխան հիմքերի (դիտավորության) հնարավոր առկայության դեպքերում:**

6. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ որոշակի հստակ իրավապայման է նախատեսված հանրային աշխատանքները՝ որպես պատժատեսակ, հարկադրանքի այլ միջոցներով փոխարինելու դեպքում: Մասնավորապես, օրենսգրքի 54-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ հանրային աշխատանքների չկրած մասը դատարանը փոխարինում է կալանքով կամ որոշակի ժամկետով ազատագրկմամբ, երբ **դատապարտյալը հանրային աշխատանքների կատարումից չարամտորեն խուսափում է:** Այսինքն, չարամտությունը՝ որպես քրեորեն դատապարտելի սուբյեկտիվ գործոն եւ հասարակական առավել վտանգավոր երեւույթ, օբյեկտիվորեն հանգեցնում է փոխարինվող պատժի խստացմանը (ազատագրկման հետ կապված պատժի փոխարինմանն ու կիրառմանը), հետեւաբար՝ նաեւ իրավակարգավորման արդյունավետ միջոցի գործադրմանը: Դրանով նպատակ է հետապնդվում վերականգնել սոցիալական արդարությունը, ուղղել պատժի ենթարկված անձին, կանխել հանցագործությունները, այսինքն՝ երաշխավորել սահմանադրական կարգի հիմունքների պահպանումը:

Հետեւաբար, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ իրավական հետեւանքի առումով օրենսդիրը վերոհիշյալ դեպքում պահպանել է հետապնդվող նպատակի եւ դրան հասնելու իրավական միջոցների համարժեքության սկզբունքը:

Գնահատելով վերոհիշյալ իրավակարգավորումը պատժի անխուսափելիության, պատասխանատվության եւ անհատականացման սկզբունքների իրավաչափ կիրառման, ինչպես նաեւ պատիժը փոխարինելու ինստիտուտի արդյունավետության եւ մարդու իրավունքների պաշտպանությունը երաշխավորելու եւ իրավունքի գերակայության ապահովման ծրարության տեսանկյուններից՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ քննության առարկա օրենսգրքի 54-րդ հոդվածի 5-րդ մասի նորմերով առկա են բավարար երաշխիքներ ինչպես պատժի արդյունավետ եւ ՀՀ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածում, 14.1-րդ հոդվածի առաջին մասում, 16-րդ եւ այլ հոդվածներում ամրագրված սկզբունքներին համապատասխան կիրառման, այնպես էլ ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ եւ 19-րդ հոդվածներին եւ 20-րդ հոդվածի երրորդ մասին համապատասխան անձի իրավունքների դատական պաշտպանության ապահովման համար, ինչը լիարժեք երաշխավորված չէ օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասում նախատեսված իրավակարգավորման շրջանակներում:

Միջազգային պրակտիկան վկայում է, որ վեճի առարկա իրավակարգավորումներին տրված օրենսդրական լուծումներն ունեն թե՛ ընդհանրություններ եւ թե՛ որոշակի առանձնահատկություններ: Հիմնականում դրանք հանգում են հետեւյալին.

ա/ երկրների գերակշիռ մասում տարբերակում է դրվում տուգանքը չվճարելու անհնարինության եւ դրանից չարամտորեն խուսափելու դեպքում պատժատեսակի փոխարինման ինստիտուտի կիրառման հարցերում,

բ/ ազատագրկումը համարվում է այն ծայրահեղ միջոցը, երբ անձը չարամտորեն խուսափում է վճարել տուգանքը կամ կատարել հանրային /ուղղիչ, սոցիալապես օգտակար/ աշխատանք,

գ/ ազատագրկումը որոշակի հարաբերակցության մեջ է դրվում չվճարված տուգանքի չափից կամ չկատարած հանրային աշխատանքից:

Առանձնահատկությունները հանգում են հետեւյալին.

ա/ երկրների զգալի մասում չվճարված տուգանքին համամասնորեն /անկախ չվճարման հանգամանքներից / նախատեսվում է ազատագրկում.

բ/ տուգանքը հանրային աշխատանքով կամ ազատազրկմամբ փոխարինելու հարցը լուծվում է միաժամանակ՝ տուգանքը չվճարելու հանգամանքի հետ կապված:

Ելնելով միջազգային փորձի վերոհիշյալ ընդհանրացումներից՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող իրավակարգավորումներում խնդրին տրվել է փուլային լուծում, նախ՝ տուգանքը միայն հանրային աշխատանքով փոխարինում՝ տուգանքի չվճարման անհնարինության դեպքում, եւ հանրային աշխատանքն ազատազրկմամբ փոխարինում՝ այդ աշխատանքից չարամտորեն խուսափելու դեպքում: Հետեւաբար, սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում պատժատեսակի փոխարինման ինստիտուտի օրենսդրական կարգավորումների մակարդում այդ ինստիտուտի առավել լիարժեք ու արդյունավետ գործադրման երաշխավորումը, որը կնպաստի ոչ միայն քրեախրավական ներգործության, այլեւ սահմանադրական կարգի եւ անձանց իրավունքների ու ազատությունների իրավական պաշտպանության միջոցների կատարելագործմանը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 68-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 4-րդ մասն այնքանով, որքանով տուգանքը կամ տուգանքի չվճարված մասը հանրային աշխատանքներով փոխարինելու համար կատարված հաշվարկի արդյունքում համարժեքորեն չի երաշխավորում երկու հարյուր յոթանասուն ժամից պակաս տեւողությամբ հանրային աշխատանքների կիրառման իրավական հնարավորություն այն անձանց նկատմամբ, որոնք չունեն տուգանքը վճարելու հնարավորություն՝ արգելափակելով նրանց իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքի իրացումը, ինչպես նաեւ տարբերակված մոտեցում չի դրսևորում տուգանքը վճարելու անհնարինության եւ դրանից խուսափելու հանգամանքների միջեւ, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 18-րդ հոդվածին հակասող եւ անվավեր:

2. Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 54-րդ հոդվածի 5-րդ մասը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ հաշվի առնելով սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**23 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1082**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 7-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐՈՒՄԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ
ՄԻՋԵՎ «ՋՐԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԾՐԱԳԻՐ»/ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐ
ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՋՐԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐ/ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ/ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒՄ
ԵՎ ԴՐԱՆ ԿԻՑ 2013 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆՎԱՐԻ 10-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԹԻՎ 1 ՆԱՄԱԿ-ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

23 ապրիլի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի նախագահ Ա. Անդրեասյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի օգոստոսի 7-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Եվրոպական ներդրումային բանկի միջեւ «Ջրային ոլորտի ծրագիր» /Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագիր/ /Հայաստանի Հանրապետություն/ ֆինանսական պայմանագրում եւ դրան կից 2013 թվականի հունվարի 10-ին ստորագրված փոփոխություն թիվ 1 նամակ-համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 11.03.2013թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով քննության առարկա ֆինանսական պայմանագիրը եւ դրան կից փոփոխություն թիվ 1 նամակ-համաձայնագիրը, գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց .**

1. Հայաստանի Հանրապետության եւ Եվրոպական ներդրումային բանկի միջեւ «Ջրային ոլորտի ծրագիր» /Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագիր/ /Հայաստանի Հանրապետություն/ ֆինանսական պայմանագիրը /այսուհետ՝ Պայմանագիր/ ստորագրվել է 2012թ. օգոստոսի 7-ին, իսկ դրան կից փոփոխություն թիվ 1 նամակ-համաձայնագիրը /այսուհետ՝ Համաձայնագիր/՝ 2013թ. հունվարի 10-ին, Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարար Վ. Գաբրիելյանի կողմից:

Պայմանագրի նախաբանում արձանագրված է, որ Կողմերի միջեւ 2008թ. փետրվարի 12-29-ին ստորագրված՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում Եվրոպական ներդրումային բանկի գործունեության կառավարման համար» Երջանակային համաձայնագիրը շարունակում է ուժի մեջ մնալ սույն Պայմանագրի գործողության ողջ ընթացքում եւ Ծրագիրը գտնվում է Երջանակային համաձայնագրի գործողության ոլորտում:

Հարկ է նկատել նաեւ, որ նշված Երջանակային համաձայնագիրը վավերացվել է ՀՀ Ազգային ժողովի 2008թ. հոկտեմբերի 1-ի թիվ Ն-099-4 որոշմամբ /ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2008թ. սեպտեմբերի 12-ի ՍԴՈ-759 որոշում/:

Քննության ենթակա Պայմանագրի հիմնական նպատակն է Հայաս-

տանի Հանրապետության 7 մարզերում 17 փոքր քաղաքներ /բնակավայրերի սպառիչ ցանկը կցված է/ սպասարկող՝ Հայջրմուղկոյուղի ընկերության կողմից շահագործվող ջրամատակարարման, ջրահեռացման /կոյուղու/ եւ ջրի մաքրման ենթակառուցվածքների վերակառուցումն ու արդիականացումը: Ծրագրի շրջանակներում, մասնավորապես, կվերականգնվեն Տավուշի, Լոռու, Շիրակի, Գեղարքունիքի, Կոտայքի, Սյունիքի եւ Վայոց Ձորի մարզերի 17 փոքր քաղաքների /մոտ 300 000 բնակիչ ընդգրկող/ ջրամատակարարման, կոյուղու եւ ջրի մաքրման ենթակառուցվածքները՝ ներառյալ.

- ջրաբաշխման ցանցի վերականգնում, մասնավորապես, հին խողովակների փոխարինում, նոր պոմպակայանների եւ բաշխիչ խողովակների տեղադրում,
- աղբյուրների պահպանության ապահովում՝ սանիտարական գոտիների ստեղծման հետ միասին, հորատանցքերի վերականգնում եւ փորում,
- Դիլիջան եւ Ջերմուկ քաղաքներում ջրամաքրման նոր կայանների ստեղծում եւ գործող կայանների արդիականացում:

Ծրագրով նախատեսվում է մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացում՝ խմելու ջրի մատակարարման տեղողությունն զգալիորեն երկարացնելու միջոցով:

Ծրագիրն իրականացվելու է 2012-2015 թվականների ընթացքում:

Սույն Պայմանագրով Ծրագրի ֆինանսավորման համար Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրվում է վարկ՝ 6.5 միլիոն եվրոյի չափով:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների շրջանակները սահմանված են առայժմ միայն ընդհանուր գծերով, քանի որ ներդրումային ծրագիրը եւ յուրաքանչյուր քաղաքում իրականացվելիք աշխատանքների բնութագրերն առավել մանրամասն կամրագրվեն նախագծային փուլում:

2. Խնդրո առարկա Պայմանագիրը բաղկացած է նախաբանից, 12 հոդվածներից, 4 առդիրներից, Ա առդիրի հավելումից, Հավելված 1-ից եւ պայմանագրի անբաժանելի մաս համարվող փոփոխություն թիվ 1 նամակ-համաձայնագրից: Համաձայն վերջինիս՝ համապատասխան փոփոխություններ են կատարվել Պայմանագրի 11-րդ եւ 12-րդ հոդվածների 11.02 եւ 12.04 կետերում:

Պայմանագրին համապատասխան՝ վարկի սպասարկումն իրականացվելու է եվրոյով, իսկ Եվրոպական ներդրումային բանկի /ալյուտետ՝

Բանկ/ կողմից վարկը կհատկացվի առավելագույնը 6 տրանշով: Յուրաքանչյուր տրանշի գումարը նվազագույնը կկազմի 1 միլիոն եվրո, եթե այն չի համարվում վարկի չօգտագործված մաս: Բանկը տրանշի հատկացման նպատակով ուղարկում է հատկացման առաջարկ, որն ընդունվում է Պայմանագրի 1-ին հոդվածի 1.02Գ կետին համապատասխան: Տոկոսադրույքը կարող է լինել ֆիքսված կամ լողացող, ինչն ամրագրվելու է առանձին յուրաքանչյուր տրանշի համար: Հայաստանի Հանրապետությունը /այսուհետ՝ Փոխառու/ վարկի մարումն իրականացնելու է հավասարաչափ կիսամյակային վճարումներով: Յուրաքանչյուր հատկացված տրանշ ունենալու է մարման իր ժամանակացույցը: Վարկի մարման ժամկետն է 4-25 տարի, իսկ արտոնյալ ժամկետը՝ 2 ամսից մինչև 7 տարի՝ կախված տրանշից:

Պայմանագրի նախաբանում սահմանված է, որ Հայջրմուղկոյուղի ընկերությունը /այսուհետ՝ Օժանդակող/ պարտավորվում է Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացնել ջրամատակարարման, ջրահեռացման եւ կոյուղաջրերի մաքրման համակարգերի վերակառուցման ծրագիր, ինչն առավել պարզորոշ նկարագրված է Պայմանագրի Ա առդիրում կամ տեխնիկական նկարագրում:

Անհրաժեշտ է առանձնակի ընդգծել, որ ըստ Համաձայնագրի՝ Պայմանագրի 11-րդ հոդվածի 11.02 կետը վերաշարադրվել է նոր խմբագրությամբ եւ սահմանվել է, որ Պայմանագրին առնչվող բոլոր վեճերը ներկայացվում են Եվրոպական միության արդարադատության դատարանի իրավասությանը եւ Կողմերը ենթարկվում են հիշյալ դատարանի իրավասությանը: Դատարանի որոշումները վերջնական են եւ պարտադիր յուրաքանչյուր կողմի համար՝ առանց սահմանափակումների ու վերապահումների:

Համաձայնագրով հանված է Պայմանագրի 12-րդ հոդվածի 12.04 կետը եւ այդ կապակցությամբ Պայմանագրի 12-րդ հոդվածի 12.05 եւ 12.06 կետերը վերահամարակալվել են որպես 12.04 եւ 12.05 կետեր՝ անփոփոխ թողնելով դրանց բովանդակությունը:

3. Պայմանագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- տրամադրել Բանկին՝ առաջին տրանշի հատկացման սահմանված ամսաթվից առաջ 7-րդ աշխատանքային օրը կամ դրանից շուտ Պայմանագրի 1-ին հոդվածի 1.04 կետի 1.04Ա ենթակետում սահմանված փաստաթղթերը կամ հաստատումները,

- վճարել Բանկին՝ սահմանված ամսաթվին եւ հատկացման սահմանված ամսաթվին, Պայմանագրի 1-ին հոդվածի 1.04 կետում նշված պայմաններից որեւէ մեկը կատարած չլինելու դեպքում՝ հետաձգման փոխհատուցում, որը հաշվարկվում է հետաձգված հատկացման գումարի հիման վրա,
- վճարել Բանկին հետաձգման փոխհատուցում՝ կանխավճարի հատուցման իրավիճակի կամ Պայմանագրի 10.01 կետով նախատեսված իրավիճակի առաջացման պատճառով Բանկի կողմից ընդունված տրանշը կասեցնելու դեպքում /հոդված 1-ին, կետ 1.06/,
- վճարել կամ ապահովել Պայմանագրի ստորագրման պահից 15 օրվա ընթացքում գնահատման վճարի 50 000 եվրո կատարումը Բանկին,
- վճարել յուրաքանչյուր տրանշի տոկոսները, հետվճարումները եւ այլ գանձումները եվրոյով, ցանկացած այլ վճարում կատարել Բանկի կողմից սահմանված արժույթով,
- կրել Պայմանագրի 5-րդ հոդվածի 5.04 գ) կետի համաձայն առաջացած վնասների, ծախսերի ու կորուստների հատուցման կապակցությամբ առաջացող պարտավորությունները,
- ապահովագրել Ծրագրի մաս կազմող բոլոր աշխատանքները եւ սեփականությունը՝ առաջնակարգ ապահովագրական ընկերությունների միջոցով,
- համաֆինանսավորել Պայմանագրի 9-րդ հոդվածի 9.01 եւ 9.02 կետերում սահմանված ցանկացած բնույթի պարտադիր վճարները,
- վճարել Բանկին Պայմանագրի 9-րդ հոդվածի 9.03 կետով նախատեսված դեպքերում առաջացող ծախսերը,
- ապահովել, որպեսզի Օժանդակողը Ծրագիրն իրականացնի համաձայն տեխնիկական նկարագրի, որը ժամանակ առ ժամանակ կարող է փոփոխվել Բանկի հաստատմամբ,
- ապահովել, որպեսզի Օժանդակողն առանց Բանկի գրավոր նախնական համաձայնության չօտարի իր բիզնեսի մի մասը կամ ամբողջը՝ անկախ այն հանգամանքից, թե դա կատարվում է կամավոր կամ ոչ կամավոր կերպով,
- երաշխավորել Բանկին Պայմանագրի 6-րդ հոդվածի 6.18 կետով սահմանված ընդհանուր երաշխիքները,
- անձամբ տրամադրել կամ ապահովել, որպեսզի Օժանդակողը Բանկին տրամադրի Պայմանագրի 8-րդ հոդվածով նախատեսված տեղեկատվությունը,

- վճարել բոլոր հարկերը, տուրքերը, վճարներն ու այլ ցանկացած բնույթի պարտադիր վճարներ՝ ներառյալ պետական տուրքը եւ գրանցման վճարը, որոնք ծագում են Պայմանագրի կատարումից:

4. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սույն Պայմանագիրը կոչված է առաջնահերթ ապահովելու ջրային տնտեսության համակարգում իրականացվող բարեփոխումների շարունակականությունը, պահպանելու եւ խորացնելու այդ ընթացքում արդեն իսկ ձեռք բերված արդյունքները, զգալիորեն բարելավելու ջրամատակարարման եւ ջրահեռացման ծառայությունների որակը եւ ծավալները, էականորեն ավելացնելու բնակավայրերում խմելու ջրի մատակարարման տեւողությունը, հնարավորինս նվազեցնելու ջրակորուստները, ապահովելու բնակչությանը խմելու ջրի՝ միջազգային չափանիշներին համապատասխան մատակարարումը, նվազեցնելու ջրային պաշարների աղտոտվածության ներկա մակարդակը:

Միաժամանակ, նկատի ունենալով, որ տարբեր ոլորտներում իրականացվող ծրագրերում գնալով գերակշիռ մաս են կազմում վարկային կամ դրամաշնորհային միջոցները, ինչպես նաեւ հաշվի առնելով, որ համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 77-րդ հոդվածի՝ ՀՀ Ազգային ժողովն է իրականացնում օտարերկրյա պետություններից եւ միջազգային կազմակերպություններից ստացվող փոխառությունների ու վարկերի օգտագործման նկատմամբ վերահսկողությունը, ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտ է.

ա/ բնակչության լայն զանգվածներին առնչվող յուրաքանչյուր վարկային ծրագիր համացանցի միջոցով մատչելի դարձնել հանրությանը՝ դրանց իրականացման նկատմամբ ապահովելով նաեւ հանրային վերահսկողություն,

բ/ վավերացման փուլում նախապես քննության առնել տվյալ ոլորտում արդեն իսկ իրականացված ու իրականացվող ծրագրերի արդյունավետությունն ու փոխառված միջոցների նպատակային օգտագործման վիճակը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի

63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց** .

1. 2012 թվականի օգոստոսի 7-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Եվրոպական ներդրումային բանկի միջեւ «Ջրային ոլորտի ծրագիր» /Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագիր/ /Հայաստանի Հանրապետություն/ ֆինանսական պայմանագրում եւ դրան կից 2013թ. հունվարի 10-ին ստորագրված փոփոխություն թիվ 1 նամակ-համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**23 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1083**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 30-ԻՆ ԱՇԳԱԲԱՏՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
«ԱՆՏԱՌԱՐԳՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԵՎ ԱՆՏԱՌԱՅԻՆ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳՎԱՌՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍԻՆ» 1998 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 11-Ի
ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՉ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅՐԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

23 ապրիլի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարար Ս. Կարապետյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի մայիսի 30-ին Աշգաբատում ստորագրված՝ «Անտառարդյու-

նաբերական համալիրի եւ անտառային տնտեսության բնագավառում համագործակցության մասին» 1998 թվականի սեպտեմբերի 11-ի համաձայնագրում փոփոխություններ կատարելու մասին արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 20.03.2013թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով քննության առարկա արձանագրությունն ու գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Արձանագրությունն ստորագրվել է 2012 թվականի մայիսի 30-ին Աշգաբատում՝ ԱՊՀ երկրների համագործակցության շրջանակներում համատեղ ծրագրերի մշակման, ինչպես նաեւ անտառների կայուն կառավարման եւ անտառային պաշարների վերարտադրության ոլորտում փոխշահավետ համագործակցության զարգացման նպատակով:

2. «Անտառարդյունաբերական համալիրի եւ անտառային տնտեսության բնագավառում համագործակցության մասին» 1998 թվականի սեպտեմբերի 11-ի համաձայնագիրը Հայաստանի Հանրապետությունը վավերացրել է 2000 թվականի հոկտեմբերի 11-ին:

3. Արձանագրության բաղկացուցիչ մաս է կազմում Հավելվածը, որով կողմերն ընդունում են անտառարդյունաբերական համալիրի եւ անտառային տնտեսության ոլորտին վերաբերող կանոնակարգ՝ նոր խմբագրությամբ:

4. Կանոնակարգով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- Անտառարդյունաբերական համալիրի եւ անտառային տնտեսության ոլորտի միջպետական խորհուրդ ուղարկել երկու ներկայացուցչի. մեկին՝ անտառարդյունաբերական համալիրի կառավարման մարմնի կողմից, մյուսին՝ անտառային տնտեսության կառավարման մարմնի կողմից,

- որպես ընդունող պետություն՝ Խորհրդի նիստերի անցկացման կազմակերպման հետ կապված ծախսերն իրականացնել պետական իշխանության համապատասխան մարմինների հաշվին,
- որպես ուղարկող պետություն՝ Խորհրդի անդամների եւ նիստերի այլ մասնակիցների գործողման ծախսերն իրականացնել պետական իշխանության մարմինների եւ կազմակերպությունների կողմից:

5. Արձանագրությամբ սահմանված է նաեւ այն ուժի մեջ մտնելու կարգն ու պայմանները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին եւ 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. 2012 թվականի մայիսի 30-ին Աշգարատում ստորագրված՝ «Անտառարդյունաբերական համալիրի եւ անտառային տնտեսության բնագավառում համագործակցության մասին» 1998 թվականի սեպտեմբերի 11-ի համաձայնագրում փոփոխություններ կատարելու մասին արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**23 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1084**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 2-ԻՆ ՎԻԵՆՆԱՅՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱԿՈՈՒՊՑԻՈՆ
ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ՝ ՈՐՊԵՍ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ,
ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

23 ապրիլի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության պետի տեղակալ Ա. Օսիկյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2010 թվականի սեպտեմբերի 2-ին Վիեննայում ստորագրված՝ Միջազգային հակակոռուպցիոն ակադեմիայի՝ որպես միջազգային կազմակերպության, հիմ-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(69)2013

նադրման վերաբերյալ համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան՝ մուտքագրված 20.03.2013թ.:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով համաձայնագիրը, ինչպես նաև գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց** .

1. Միջազգային հակակոռուպցիոն ակադեմիայի՝ որպես միջազգային կազմակերպության, հիմնադրման վերաբերյալ համաձայնագիրն ստորագրվել է 2010 թվականի սեպտեմբերի 2-ին՝ Վիեննայում:

Համաձայնագրի նպատակը կոռուպցիան կանխելուն եւ հաղթահարելուն արդյունավետ կերպով նպաստելն է՝ ապահովելով հակակոռուպցիոն կրթություն եւ մասնագիտական վարժանք, նախաձեռնելով եւ նպաստելով կոռուպցիայի տարրերի ուսումնասիրությանը, ապահովելով կոռուպցիայի դեմ պայքարում տեխնիկական աջակցության այլ ձեւեր, խրախուսելով կոռուպցիայի դեմ պայքարին ուղղված միջազգային համագործակցությունն ու կապերի հաստատումը:

2. Համաձայնագիրն ուժի մեջ է մտել 2011թ. մարտի 8-ին: 2013թ. փետրվարի 15-ի դրությամբ Համաձայնագրի կողմ են հանդիսանում 34 պետություն եւ 3 միջազգային կազմակերպություն:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- նշանակել ներկայացուցիչ՝ որպես Կողմերի Ժողովի անդամ հանդես գալու համար, որը կունենա մեկ քվե,
- մյուս կողմերին տեղյակ պահել եւ խորհրդակցել Համաձայնագրի ներքո իրենց համագործակցության առնչությամբ հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերի շուրջ՝ Ժողովի գումարումների ընթացքում կամ այլ պատեհ առիթներով եւ այլն:

4. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը չի ստանձնում անմիջական ֆինանսական պարտավորություններ:

5. Համաձայնագրում ամրագրված դրույթները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 9-րդ հոդվածին եւ բխում են միջազգային փոխա-
հավետ համագործակցության հաստատման սահմանադրական
սկզբունքից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաս-
տանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կե-
տով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանա-
դրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի
63, 64 եւ 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմա-
նադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2010 թվականի սեպտեմբերի 2-ին Վիեննայում ստորագրված՝ Մի-
ջազգային հակակոռուպցիոն ակադեմիայի՝ որպես միջազգային կազ-
մակերպության, հիմնադրման վերաբերյալ համաձայնագրում ամրա-
գրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի
Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդ-
վածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի
մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

23 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1085

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 30-ԻՆ ԱՇԳԱԲԱՏՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԻՆՎԱԾ ՈՒԺԵՐԻ ՄԻՋԵՎ
ԻՆԺԵՆԵՐԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

23 ապրիլի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի տեղակալ Ա. Նազարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի մայիսի 30-ին Աշգաբատում ստորագրված՝ Անկախ պետությունների

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(69)2013

համագործակցության մասնակից պետությունների զինված ուժերի միջև ինժեներական ապահովման ոլորտում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 20 մարտի 2013թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով դիմումը, գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների զինված ուժերի միջև ինժեներական ապահովման ոլորտում համագործակցության մասին համաձայնագիրն ստորագրվել է 2012թ. մայիսի 30-ին՝ Աշգաբատում:

Համաձայնագրի նպատակն է միավորել ԱՊՀ անդամ պետությունների զինված ուժերի ինժեներական ապահովման եւ կատարելագործման համար անհրաժեշտ հնարավորությունները եւ ջանքերը:

Սույն նպատակի իրականացման համար մասնակից պետությունները համագործակցում են այնպիսի ուղղություններով, ինչպիսիք են՝ ինժեներական ապահովման հարցերում փոխգործակցությունը, ԱՊՀ մասնակից պետությունների զինված ուժերի միջև ինժեներական ապահովման կազմակերպչական եւ տեխնիկական հարցերի լուծման ուղղությամբ ընդհանուր մոտեցումների մշակումը, ինժեներական ապահովման միջոցների գիտական մշակումների իրականացման, նախագծման, պատրաստման, ձեռքբերման եւ ներդրման առնչությամբ գործունեության համաձայնեցումը եւ այլ ուղղություններով:

Համաձայնագիրը նպատակ ունի նաեւ աջակցել՝ ԱՊՀ մասնակից պետությունների զինված ուժերի ինժեներական ապահովման՝ համատեղ գիտահետազոտական եւ փորձարարակոնստրուկտորական գործունեության զարգացմանը, ինչպես նաեւ ԱՊՀ մասնակից պետությունների զինված ուժերի ինժեներական զորքերի հումանիտար գործունեության զարգացմանը:

Համաձայնագրով նախատեսված պարտավորությունները համա-

հունչ են ՀՀ Սահմանադրության 1-ին եւ 9-րդ հոդվածների պահանջներին եւ չեն վտանգում ՀՀ ինքնիշխան իրավունքները: Դրանք են.

- հարգել եւ պահպանել ընդունված որոշումների մշակման եւ իրականացման հարցում պետությունների իրավահավասարության սկզբունքը,
- ապահովել ինժեներական ապահովման առաջադրանքների կատարման ընթացքում կողմերի միջեւ ծագած խնդիրների համընդհանուր քննարկման եւ լուծման սկզբունքը,
- ապահովել ազգային շահերի նկատմամբ փոխադարձ հարգանքի սկզբունքը,
- մշակել ինժեներական գորքերի գործադրման եւ նրանց կողմից ինժեներական ապահովման խնդիրների իրականացման համաձայնեցված մոտեցումներ,
- տեղեկատվություն փոխանակել եւ դրա պաշտպանությունն իրականացնել ԱՊՀ մասնակից պետությունների ազգային օրենսդրությանը համապատասխան,
- Համաձայնագրի իրականացման ընթացքում ստացված տեղեկատվությունը չօգտագործել ի վնաս Համաձայնագրի մյուս կողմերի շահերի եւ այլն:

Համաձայնագրի 6-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ միջպետական գաղտնիքների հետ վարման կարգը եւ դրանց պաշտպանությունն անհրաժեշտ է իրականացնել «Միջպետական գաղտնիքների պաշտպանության փոխադարձ ապահովման մասին» 1993թ. հունվարի 22-ի համաձայնագրով եւ գաղտնի տեղեկատվության (պետական գաղտնիքների: փոխադարձ պաշտպանության (պահպանության: մասին երկկողմ համաձայնագրերով: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ 1993թ. հունվարի 22-ի համաձայնագիրը, որն ուժի մեջ է մտել ստորագրման պահից, Հայաստանի Հանրապետությունն ստորագրել է:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի մայիսի 30-ին Աշգարատում ստորագրված՝ Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների զինված ուժերի միջև ինժեներական ապահովման ոլորտում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**23 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1086**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 29-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԹՈՒՐՔՄԵՆՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԵՎ ԹՈՒՐՔՄԵՆՍՏԱՆՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԴԵՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ԹՈՒՐՔՄԵՆՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԱԿԱՅՍԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՀՈՂԱՏԱՐԱԾՔՆԵՐԻ ՓՈԽԱԴԱՐՉԱԲԱՐ ՏՐԱՄԱԴՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

30 ապրիլի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ Շ. Քոչարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(69)2013

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության միջեւ Թուրքմենստանում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանության եւ Հայաստանի Հանրապետությունում Թուրքմենստանի դեսպանության տեղակայման համար հողատարածքների փոխադարձաբար տրամադրման մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 05.04.2013թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով Համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության միջեւ Թուրքմենստանում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանության եւ Հայաստանի Հանրապետությունում Թուրքմենստանի դեսպանության տեղակայման համար հողատարածքների փոխադարձաբար տրամադրման մասին համաձայնագիրն ստորագրվել է 2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին՝ Երեւանում:

2. Համաձայնագրի նպատակն է՝ Կողմերի միջեւ առկա ավանդական բարեկամական հարաբերությունների զարգացումը եւ իրենց պետությունների դիվանագիտական ներկայացուցչությունների համար աշխատանքի բարենպաստ պայմանների ստեղծումը:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվում է, մասնավորապես՝

- Հայաստանի Հանրապետությունում 49 տարի ժամկետով վարձակալության տրամադրել շենքերի եւ շինությունների կառուցման համար նախատեսված հողատարածքներ, որոնք բացառապես պետք է օգտագործվեն դեսպանությունների համար եւ նշված տա-

- րածքների օգտագործման համար ամրագրել տարեկան մեկ ԱՄՆ դոլար վարձավճար (հոդված 1, մաս 1),
- երաշխավորել, որ Համաձայնագրի 1-ին հոդվածում նշված հողատարածքները ծանրաբեռնված չլինեն սեփականության իրավունքից բխող ոչ մի պարտքով եւ պահանջով, գրավով եւ այլ սահմանափակումներով, ինչպես նաեւ նրանց նկատմամբ չներկայացվեն ոչ մի տեսակի պահանջներ եւ փոխհատուցման իրավունքներ (հոդված 4),
 - Համաձայնագրի 1-ին հոդվածում նշված հողատարածքները չփոխանցել երրորդ ֆիզիկական եւ/կամ իրավաբանական անձանց՝ առանց բուրքմենական կողմի որոշակի կերպով արտահայտած գրավոր համաձայնության (հոդված 5),
 - հողատարածքները եւ դրանց վրա կառուցված շենքերն ու շինություններն ազատել Հայաստանի Հանրապետությունում գանձվող բոլոր հարկերից, տուրքերից եւ այլ պարտադիր վճարումներից՝ բացառությամբ սույն Համաձայնագրի 1-ին հոդվածով սահմանված վարձակալության վճարի (հոդված 7),
 - մարել Հայաստանի Հանրապետության շահագործմանը հանձնված՝ Համաձայնագրով փոխանցված հողատարածքի շահագործման պահպանման ծախսերը (հոդված 8):

ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն Համաձայնագիրը բխում է ՀՀ Սահմանադրության 9-րդ հոդվածով ամրագրված՝ բոլոր պետությունների հետ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերություններ հաստատելու սկզբունքներից եւ նորմերից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության միջեւ Թուրքմենստանում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանության եւ Հայաստանի Հանրապետությունում Թուրքմենստանի դեսպանության տեղակայման համար հողատարածքների

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

փոխադարձաբար տրամադրման մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ.ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**30 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԴՈ-1087**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 29-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԹՈՒՐԲՄԵՆՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԵՎ ՍԵՅՍՄԻԿ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

30 ապրիլի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ իրավիճակների նախարարի տեղակալ Հ. Մխիթարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(69)2013

Հանրապետության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության միջեւ սեյսմիկ պաշտպանության ոլորտում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 05.04.2013թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով քննության առարկա Համաձայնագիրն ու գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. Համաձայնագիրն ստորագրվել է 2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին Երեւանում՝ կողմերի միջեւ սեյսմիկ պաշտպանության ոլորտում փոխհամագործակցությունը կանոնակարգելու, ինչպես նաեւ փոխօգնության տրամադրման եւ համատեղ ծրագրերի իրականացման համար անհրաժեշտ հիմքեր ստեղծելու նպատակով:

2. Համաձայնագրով սահմանված են կողմերի համագործակցության ոլորտները, համատեղ հետազոտությունների իրականացման եւ արդյունքների հրապարակման կարգը, ինչպես նաեւ այդ արդյունքները երրորդ կողմին փոխանցելու կարգն ու պայմանները:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- Համաձայնագրի իրականացման ընթացքում առաջնորդվել Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ եւ միջազգային իրավունքի համընդհանուր նորմերով եւ սկզբունքներով,
- Համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելուց հետո որոշել իրավասու մարմինների շրջանակը, որոնք պետք է իրականացնեն Համաձայնագրի դրույթներից բխող գործառնություններ,
- առանձին համաձայնագրերով տեղեկատվություն փոխանակել գիտական եւ տեխնիկական նոր նվաճումների վերաբերյալ սեյսմիկ վտանգի գնահատման եւ սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման բոլոր բնագավառներում,

- կազմակերպել համատեղ հետազոտությունների արդյունքների հրատարակում, մասնակցել համատեղ միջազգային նախագծերին եւ ծրագրերին,
- յուրաքանչյուր նախագիծ սկսելուց առաջ գրավոր համաձայնեցնել ֆինանսավորման աղբյուրները,
- համատեղ աշխատանքների իրականացման արդյունքները երրորդ կողմին փոխանցել միայն մյուս կողմի համաձայնության դեպքում:

4. Համաձայնագրով սահմանված են դրանում փոփոխությունների եւ լրացումների կատարման կարգը, Համաձայնագրի դրույթների մեկնաբանման ընթացքում ծագած տարաձայնությունների լուծման կարգն ու պայմանները: Համաձայնագիրը սահմանում է նաեւ դրա գործողության ժամկետն ու երկարացման, ուժի մեջ մտնելու եւ գործողության դադարեցման կարգն ու պայմանները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին եւ 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. 2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության միջեւ սեյսմիկ պաշտպանության ոլորտում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

30 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1088

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 29-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԹՈՒՐԲՍԵՆՍԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԵՎ ԳԻՏԱՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

30 ապրիլի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության կրթության եւ գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտեի նախագահ Ս. Հարությունյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապե-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(69)2013

տության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության միջեւ գիտատեխնիկական համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 2013 թվականի ապրիլի 5-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով դիմումը, գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության միջեւ գիտատեխնիկական համագործակցության մասին համաձայնագիրն (այսուհետ՝ Համաձայնագիր) ստորագրվել է 2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին՝ Երեւանում:

2. Համաձայնագրի նպատակն է նպաստել երկու պետությունների միջեւ գիտության, տեխնոլոգիաների եւ նորարարության ոլորտներում գիտատեխնիկական համագործակցության զարգացմանն ու ամրապնդմանը, գիտական գործունեության արդյունքների կիրառմանը, ինչպես նաեւ երկկողմ փոխշահավետ կապերի ամրապնդմանը:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետության եւ Թուրքմենստանի միջեւ գիտատեխնիկական համագործակցությունը կիրականացվի նախարարությունների, կառավարման այլ մարմինների, գիտությունների ազգային ակադեմիաների, գիտահետազոտական գերատեսչությունների եւ կազմակերպությունների, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների, գիտնականների եւ մասնագետների միջոցով, նրանց իրավասության սահմաններում եւ նրանց միջեւ ուղղակի համաձայնագրերի եւ պայմանագրերի հիման վրա՝ Համաձայնագրի կողմերի օրենսդրություններին համապատասխան:

4. Համաձայնագրով սահմանվում են համագործակցության կազմակերպումն իրականացնող սուբյեկտները՝ Հայաստանի Հանրապետության կողմից՝ ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարության կառա-

վարման ոլորտում գործող գիտության պետական կոմիտեն, Թուրքմենստանի կողմից՝ Թուրքմենստանի գիտությունների ակադեմիան:

5. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- Համաձայնագրի իրականացման նպատակով Թուրքմենստանի հետ համատեղ ստեղծել գիտատեխնիկական համագործակցության հարցերի համատեղ Հանձնաժողով, ինչպես նաև ապահովել, որպեսզի Հայաստանի Հանրապետության կրթության եւ գիտության նախարարության կառավարման ոլորտում գործող գիտության պետական կոմիտեն իրականացնի Համաձայնագրով սահմանված համագործակցության կազմակերպումը,
- հաշվի առնելով գիտական հետազոտությունների, փորձարարաշինարարական մշակումների բարձր մակարդակի պահպանման կարելիությունը՝ օժանդակել նոր տեխնոլոգիաների փոխանակմանը, հատուկ ուշադրություն դարձնել համատեղ ծրագրերի ու նախագծերի իրականացման ժամանակ երկու պետությունների գիտնականների համար նորագույն եւ եզակի փորձարարական կայանքներից, սարքերից, սարքավորումից օգտվելու հարցում հասանելիության ապահովմանը, ինչպես նաև համագործակցության հիմունքներով մասնակցել դրանց մշակման, արտադրության եւ ձեռքբերման աշխատանքներին,
- երաշխավորել, որ համագործակցության ընթացքում ստացված՝ գիտական եւ գիտատեխնիկական տեղեկատվությունը, որը Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան բաց է հրապարակման համար, ընդունված եղանակների օգտագործման շրջանակներում հասանելի կլինի համաշխարհային գիտական հանրությանը,
- հաշվի առնելով Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության պահանջները, Համաձայնագրի շրջանակներում համագործակցության արդյունքում ապահովել մտավոր սեփականության իրավունքների պաշտպանությունը,
- Համաձայնագրի իրագործման ընթացքում համատեղ իրականացնել գերակա նշանակություն ունեցող գիտական, գիտատեխնիկական եւ նորարարական նախագծեր եւ ծրագրեր, ինչպես նաև հիմնարար հետազոտություններ, անցկացնել դրանց փոխադարձ փորձաքննություն,

- ապահովել գիտահետազոտական աշխատանքների արդյունքների համատեղ հրատարակումը, գիտնականների եւ մասնագետների փոխանակումը, գիտական կադրերի պատրաստումը, աջակցել կադրերի որակավորման քննության անցկացմանը,
- համագործակցության ձեւերն ընտրելիս եւ սահմանելիս ղեկավարվել բացառապես Հայաստանի Հանրապետության պետական եւ ազգային գիտության, տնտեսության զարգացման եւ հասարակական առաջընթացի շահերով,
- իրականացնել համագործակցություն մատչելի փոխհամաձայնեցված այլ ձեւերով, որոնք կապահովեն սույն Համաձայնագրի իրականացումը:

6. Համաձայնագրով նախատեսված է Համաձայնագրի մեկնաբանումից կամ կիրառումից ծագող վեճերի ու տարաձայնության դեպքում Համաձայնագրի կողմերի կողմից դրանց կարգավորման ընթացակարգը:

7. Համաձայնագրում ամրագրված են Համաձայնագրում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու, ինչպես նաեւ Համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելու կամ դրա գործողությունը դադարեցնելու կարգն ու ժամկետները:

8. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ գիտության զարգացման եւ տեխնոլոգիական առաջընթացի՝ որպես Հայաստանի Հանրապետության համար կարեւորագույն ռազմավարական խնդրի իրացման կարեւորագույն ուղղություններից է միջազգային գիտատեխնիկական համագործակցության իրականացումը:

Այդ առումով սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Հայաստանի Հանրապետության կողմից գիտատեխնիկական համագործակցության վերաբերյալ ստորագրված շուրջ մեկ տասնյակից ավելի երկկողմ եւ բազմակողմ միջազգային պայմանագրերը, այդ թվում՝ սույն Համաձայնագիրը միտված են համաշխարհային գիտական, գիտակրթական եւ գիտատեխնոլոգիական տարածքում հայկական գիտության դերակատարման կարեւորմանն ու առաջընթացի ապահովմանը, գիտության եւ տեխնոլոգիաների գերակայությունների վերասահմանմանը, ԱՊՀ անդամ պետությունների հետ գիտական հանրության կապերի ու համագործակցության հաստատմանը, գիտության, տեխնոլոգիաների եւ նորարարության ոլորտներում փոխշահավետ կապերի հաստատ-

մանր: Սույն Համաձայնագրի շրջանակում պահանջվում է միջազգային պարտավորությունների պատշաճ կատարում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության միջեւ գիտատեխնիկական համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**30 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԴՈ-1089**

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 29-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԹՈՒՐԲՄԵՆՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԵՎ ՕԴԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

30 ապրիլի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչության պետի տեղակալ Ա. Մարությանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապե-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 3(69)2013

տության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության միջեւ օդային հաղորդակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի՝ 2013 թվականի ապրիլի 5-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով դիմումը, գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության (այսուհետ՝ Պայմանավորվող կողմեր) միջեւ օդային հաղորդակցության մասին համաձայնագիրն (այսուհետ՝ Համաձայնագիր) ստորագրվել է 2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին՝ Երեւանում:

Համաձայնագրի անբաժանելի մասն է կազմում օդային հաղորդակցությունների երթուղիների մասին հավելվածը:

2. Համաձայնագրի նպատակն է հաստատել օդային հաղորդակցություն Հայաստանի Հանրապետության եւ Թուրքմենստանի՝ որպես Չիկագոյի 1944 թվականի դեկտեմբերի 7-ի «Միջազգային քաղաքացիական ավիացիայի մասին» կոնվենցիայի մասնակից երկրների տարածքների միջեւ եւ դրանց սահմաններից դուրս:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը եւ միջազգային իրավունքի համընդհանուր սկզբունքներին եւ նորմերին համապատասխան՝ համագործակցել Համաձայնագրի մյուս կողմի հետ օդային հաղորդակցության բնագավառում,
- Համաձայնագրի մյուս կողմին տրամադրել Համաձայնագրով նախատեսված իրավունքներ՝ նպատակ ունենալով սահմանելու եւ իրականացնելու ավիաձեռնարկությունների կողմից նշանակված

- միջազգային օդային հաղորդակցություններ այն երթուղիներով, որոնք սահմանված են Հավելվածի համապատասխան բաժնում,
- Համաձայնագրի դրույթների համաձայն, սահմանված երթուղիներով պայմանավորված հաղորդակցություններ իրականացնելիս, Համաձայնագրի մյուս կողմի նշանակած ավիաձեռնարկություններին տրամադրել Համաձայնագրով նախատեսված արտոնություններ, ինչպիսիք են՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքի վրայով անվայրէջք թռիչք կատարելը, նշված տարածքում կանգառներ կատարելը ոչ առետրային նպատակներով, նշված տարածքում կանգառներ կատարել՝ ուղեւորներ, բեռ եւ փոստ օդանավ վերցնելու եւ իջեցնելու նպատակով,
- որպես արտոնություններ տրամադրող կողմ՝ անհապաղ տրամադրել Համաձայնագրի մյուս կողմի նշանակած ավիաձեռնարկությանը կամ ավիաձեռնարկություններին համապատասխան շահագործման լիազորություններ,
- ապահովել, որպեսզի Համաձայնագրի մյուս կողմի տարածք ժամանան, տարածքից մեկնման կամ այդ տարածքում գտնվելու ժամանակ Հայաստանի Հանրապետության նշանակած ավիաձեռնարկության կողմից պահպանվեն օդանավերի շահագործման եւ օդանավավարական ծառայություններին վերաբերող օրենքները, կանոնները եւ ընթացակարգերը,
- Համաձայնագրի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված օդանավերի շահագործման լիազորությունները չեղյալ հայտարարելը կամ Համաձայնագրի 3-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքները կասեցնելը իրականացնել միայն Համաձայնագրի մյուս կողմի հետ խորհրդակցություններ անցկացնելուց հետո՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ անհրաժեշտ է իրականացնել անհապաղ միջոցառումներ՝ կանխելու համար օրենքների եւ կանոնների հետագա խախտումները,
- իր տարածքում երաշխավորել կալանքի արգելքը՝ կապված դատական գործերով արգելանքի կամ օդանավերին վերաբերող սեփականության իրավունքների որեւէ այլ սահմանափակումների, ինչպես նաեւ Համաձայնագրի մյուս կողմի նշանակած ավիաձեռնարկությանը կամ ավիաձեռնարկություններին պատկանող սեփականության հետ,
- Համաձայնագրի մյուս կողմի հարցման դեպքում տրամադրել անհրաժեշտ օժանդակություն՝ օդանավերի ապօրինի զավթման,

- օդանավերի, դրանց ուղեւորների ու անձնակազմի, օդանավակա-
յանների ու օդագնացության միջոցների անվտանգության դեմ
ուղղված այլ անօրինական գործողությունները, ինչպես նաև քա-
ղաքացիական ավիացիայի անվտանգության դեմ ուղղված ցան-
կացած այլ սպառնալիք կանխելու նպատակով,
- վավեր ճանաչել Համաձայնագրի մյուս կողմի տրված կամ վավեր
ճանաչված՝ դեռևս ուժի մեջ գտնվող թռիչքային պիտանության
վկայագրերը եւ հավաստագրերը, պայմանով, որ այդ վկայագրե-
րը եւ հավաստագրերը համապատասխանում կամ գերազանցում
են Չիկագոյի 1944 թվականի դեկտեմբերի 7-ի «Միջազգային քա-
ղաքացիական ավիացիայի մասին» կոնվենցիայով սահմանված
նվազագույն չափանիշներին,
 - Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող օդանավա-
կայանների օգտագործման համար Համաձայնագրի մյուս կողմի
նշանակած ավիաձեռնարկության կամ ավիաձեռնարկություննե-
րի օդանավի համար սահմանված տուրքերը եւ այլ վճարները
չնախատեսել ավելի բարձր, քան այլ պետությունների օդանավե-
րի համար սահմանված գանձումների ու վճարների չափերը,
 - բացառությամբ սպասարկման ծառայության դիմաց գանձումների՝
մաքսատուրքերից, հարկերից եւ գանձումներից ազատել Հայաս-
տանի Հանրապետության տարածքում վերցված օդանավի պա-
շարները՝ Հայաստանի Հանրապետության լիազորված մարմիննե-
րի կողմից սահմանված թույլատրելի քանակի սահմաններում, նա-
խատեսված Համաձայնագրի մյուս կողմի նշանակած ավիա-
ձեռնարկության կամ ավիաձեռնարկությունների կողմից պայմա-
նագրային հաղորդակցություններում շահագործվող օդանավում
օգտագործելու համար, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետու-
թյան տարածք ներկրված պահեստամասերը՝ Համաձայնագրի
մյուս կողմի նշանակած ավիաձեռնարկության կողմից պայմանա-
գրային հաղորդակցություններում շահագործվող օդանավի տեխ-
նիկական սպասարկման կամ վերանորոգման համար,
 - Համաձայնագրի մյուս կողմի նշանակած ավիաձեռնարկության
կամ ավիաձեռնարկությունների կողմից պայմանագրային հաղոր-
դակցությունների վրա շահագործվող օդանավերը, ինչպես նաև
դրանց հաշվեցուցակային գույքը, օդանավերում գտնվող վառելի-
քի եւ քսայուղերի պաշարները, օդանավում առկա պաշարները
(ներառյալ սննդամթերքը, ըմպելիքները եւ ծխախոտային ար-

տաղրանքը) ազատել բոլոր տեսակի մաքսատուրքերից, հարկերից եւ գանձումներից Հայաստանի Հանրապետության տարածք ժամանելու ընթացքում՝ պայմանով, որ այդ գույքը, նյութերը եւ պաշարները մնում են օդանավում մինչեւ Հայաստանի Հանրապետության տարածքից մեկնելու պահը,

- երաշխավորել, որ Հայաստանի Հանրապետության տարածքով ուղիղ տարանցումով անցնող ուղեւորները, որոնք չեն հեռանում օդանավակայանում այդ նպատակով հատկացված տարածքից, կենթարկվեն համեմատաբար հեշտացված վերահսկողության՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ կիրառվում են Համաձայնագրի 7-րդ հոդվածով վերապահված անվտանգության կանոնները, ինչպես նաեւ ուղղված են թմրամիջոցների եւ հոգեմետ նյութերի ներկրումը կանխելուն,
- ուղիղ տարանցումով փոխադրվող բեռներն ու ուղեբեռներն ազատել մաքսատուրքից եւ այլ գանձումներից,
- համաձայն Հայաստանի Հանրապետության արժութային կարգավորման նորմերի եւ կանոնների՝ Համաձայնագրի մյուս կողմի նշանակած ավիաձեռնարկությանը կամ ավիաձեռնարկությունների տրամադրել նրանց ծախսերը գերազանցող եկամուտների գումարների ազատ փոխանցումների իրավունք,
- ապահովել, որպեսզի Հայաստանի Հանրապետության ավիաձեռնարկության կողմից առնվազն 45 օր առաջ Համաձայնագրի մյուս կողմի հաստատմանը ներկայացվի իր ենթադրյալ հաղորդակցությունների չվացուցակը՝ նշելով հաճախականությունը, օդանավի տեսակը, ժամերը, նստատեղերի դասավորությունը եւ քանակը, ինչպես նաեւ չվացուցակի գործողության ժամկետը,
- Համաձայնագրի մյուս կողմի նշանակած ավիաձեռնարկությունների տրամադրել Համաձայնագրի հավելվածում սահմանված երթուղիներով օդային հաղորդակցությունների իրականացման հավասար հնարավորություն,
- համաձայնեցված հաղորդակցությունների իրականացման նպատակով փոխադարձության հիմունքով՝ երաշխավորել Համաձայնագրի մյուս կողմի նշանակած ցանկացած ավիաձեռնարկության իրավունքը Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ունենալ իրենց ներկայացուցությունները՝ վարչական, առեւտրային եւ տեխնիկական անձնակազմով եւ այլն:

4. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Համաձայնագրով կարելուովում է ավիաձեռնարկությունների եւ դրանց ծառայությունից օգտվող անձանց շահերի հարաբերական հավասարակշռվածության ապահովումը, ինչը, մասնավորապես, արտահայտված է այն հիմնավորմամբ, որ թեև սակագները սահմանելու իրավունքը վերապահված է ավիաձեռնարկյանը, սակայն այդ իրավունքը սահմանափակված է «ընդունելի մակարդակով» եւ շահույթի «հիմնավորված» լինելու պահանջներով (հոդվ. 14, կետ 1):

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Համաձայնագրով երաշխավորվել է ավիաձեռնարկությունների կողմից անընդունելի սակագների բացառման հնարավորությունը, որոնք անհիմն խտրական են, ոչ պատշաճ չափով բարձր կամ սահմանափակող են՝ «գերիշխող դիրքի չարաշահման բերումով», կամ արհեստականորեն ցածր են կամ հանգեցնում են գնի անկման (հոդվ. 14, կետ 2):

5. Օդային հաղորդակցության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության կողմից ստորագրված համաձայնագրերի գործողության իրավակիրառական պրակտիկայի ուսումնասիրությամբ պարզվել է, որ Հայաստանի Հանրապետությունն օդային հաղորդակցության վերաբերյալ ստորագրել է երեք տասնյակից ավելի երկկողմ եւ բազմակողմ համաձայնագրեր, որոնք կազմում են պետությունների միջեւ կանոնավոր օդային հաղորդակցության հաստատման, Պայմանավորվող կողմերի միջեւ երթևեկության իրավունքների փոխանակման, օդագնացության, տնտեսական եւ կազմակերպական հարցերի կարգավորման իրավական հիմքը:

Միաժամանակ, իրավակիրառական պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է, որ Հայաստանի Հանրապետության կողմից կնքված այդ համաձայնագրերը գրեթե չեն գործել եւ ՀՀ օդային հաղորդակցության բարելավման հարցում անհրաժեշտ դերակատարում չեն ունեցել: Նման համաձայնագրերի կնքումը չի կարող ձեւական բնույթ ունենալ, ուստի դրանց վավերացման շրջանակներում առանձնահատուկ ուշադրության առարկա պետք է լինի դրանց նպատակահարմարության եւ այս ոլորտում առկա իրավիճակի համակողմանի գնահատման հարցը:

6. Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունը, միացած լինելով Միջազգային օդային փոխադրումներին վերաբերող որոշ կանոնների միասնականացման մասին 1929 թվականի հոկտեմբերի 12-ի, Միջազգային քաղաքացիական ավիացիայի մասին

1944 թվականի դեկտեմբերի 7-ի Չիկագոյի, Օդանավերում կատարվող հանցագործությունների եւ մի շարք այլ ակտերի մասին 1963 թվականի սեպտեմբերի 14-ի Տոկիոյի, Օդանավերի անօրինական գավթումների դեմ պայքարի մասին 1970 թվականի դեկտեմբերի 16-ի Հաագայի, Քաղաքացիական ավիացիայի անվտանգության դեմ ուղղված ապօրինի գործողությունների դեմ պայքարի մասին 1971 թվականի սեպտեմբերի 23-ի Մոնրեալի կոնվենցիաներին, Միջազգային օդային տրանզիտ հաղորդակցությունների մասին 1944 թվականի դեկտեմբերի 7-ի Չիկագոյի պայմանագրին, Միջազգային քաղաքացիական ավիացիայի մասին կոնվենցիայի փոփոխմանը վերաբերող 1977 թվականի սեպտեմբերի 30-ի եւ 1984 թվականի մայիսի 10-ի Մոնրեալի, Միջազգային օդանավակայաններում բռնության անօրինական ձեռնարկումների դեմ պայքարելու մասին 1988 թվականի փետրվարի 24-ի Մոնրեալի արձանագրություններին, ստեղծել է միջազգային իրավական պատշաճ հիմք երկկողմ արդյունավետ պայմանագրային հարաբերություններ հաստատելու համար:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ նշում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է նաեւ Չիկագոյի 1944 թվականի դեկտեմբերի 7-ի «Միջազգային քաղաքացիական ավիացիայի մասին» կոնվենցիայի մի շարք հավելվածների, լրացումների եւ փոփոխությունների արձանագրությունների (1994 եւ 1996 թթ.): Քանի որ համաձայնագրում «կոնվենցիա» եզրույթը ներառում է եւ՝ հիշատակված կոնվենցիան, եւ՝ դրա բոլոր հավելվածներն ու փոփոխությունները, ապա կարելու է դրանց նկատմամբ Համաձայնագրում արված այն վերապահումը, ըստ որի՝ «այդ հավելվածները կամ փոփոխություններն ընդունելի են երկու Պայմանավորվող կողմերի համար» (հոդվ. 1, կետ ա):

Նշված միջազգային պայմանագրերը ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի համաձայն Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են հանդիսանում, եւ քննության առարկա Համաձայնագրում ամրագրված դրույթները չեն հակասում միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ սկզբունքներին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի նոյեմբերի 29-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Թուրքմենստանի կառավարության միջեւ օդային հաղորդակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**30 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1090**

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ**

ՀՅՈՒՐԵՐ ՄՈՍՎԱՅԻՑ

«Սահմանադրական կարգի զարգացումը Հայաստանում եւ Ռուսաստանում» թեմայով կոնֆերանսի շրջանակներում Երեւանում գտնվող Մոսկվայի պատվիրակու-

թյունը մայիսի 14-ին այցելեց ՀՀ սահմանադրական դատարան:

Հանդիպմանը մասնակցում էին ՀՀ ՍԴ անդամներ Վլ. Հովհաննիսյանը, Վ. Պողոսյանը, Ֆ. Թոխյանը, Ա. Խաչատրյանը, ՍԴ աշխատակազմի ղեկավար Ա. Հակոբյանը: Հյուրերից՝ Ս. Ավագյանը, Մ. Սալիկովը, Վ. Նեվինսկին, Գ. Դավթյանը, Ս. Շեվերդյատեր:

Հյուրերը ծանոթացան սահմանադրական դատարանի գործունեությանը:

Զրույցն ընթացավ երկու երկրներում սահմանադրական արդարադատության զարգացման ուղղությամբ տարվող աշխատանքների շուրջ:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՄԱՅՆԱԿՆԸ

Հունիսի 5-ին ՀՀ սահմանադրական իրավունքի կենտրոնը եւ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության ամբիոնը ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ Շահամիր եւ Հակոբ Շահամիրյանների անվան սրահում անցկացրին «**Իրավունքի գերակայության սկզբունքի տեսքն ու դերը իշխանության հանրային վարքագծում**» թեմայով սեմինար: Հիմնական բանախոսներն էին ՀՀ ՍԳ նախագահ Գ. Հարությունյանը եւ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության ամբիոնի վարիչ Արթուր Վաղարշյանը:

Օրենքի՞, թե՞ իրավունքի գերակայություն: Անշուշտ՝ իրավունքի՝ գերակայություն: Սակայն մեր իրականության մեջ կան մարդիկ, ընդհուպ մասնագետներ, ովքեր ինչ-որ ինտերցիայով շարունակում են տարբերակում չդնել այդ հասկացությունների միջեւ, ինչը նաեւ իրավական անգրագիտության դրսևորում է: Ահա մտահոգություն, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահի հորդորով եւ գործուն մասնակցությամբ իրավիրվեց հիշյալ սեմինարը:

Բանախոսը նախ կարեւորեց սեմինարի անցկացման անհրաժեշտությունը՝ այն պայմանավորելով մի շարք հանգամանքով: Առաջին՝ այս տարի լրանուն է մեր հայրենակից, իրավագիտության խոշոր մասնագետ, երջանկահիշատակ Վլադիկ Ներսիսյանցի ծննդյան 75-ամյակը:

Նա մեծ հեղինակություն էր վայելում ոչ միայն նախկին Խորհրդային Միության տարածքում, այլև ողջ աշխարհի իրավագետների շրջանում: Եւ պատահական չէ, որ Ռուսաստանի Դաշնությունում պարբերաբար կազմակերպվում են իրավունքի փիլիսոփայության հարցերով «Ներսիսյանական ընթերցումներ»: Իսկ Հայաստանում մեծ իրավագետի ծննդյան օրը՝ հոկտեմբերի 2-ին, կմեկնարկի Ներսիսյանցի՝ իրավունքի փիլիսոփայության հայացքներին եւ մերօրյա հիմնախնդիրներին նվիրված առանձին գիտաժողով: Երկրորդ՝ այս տարվա հուլիսի 2-5-ը Հայաստանում իրավիրվելիք համաեվրոպական խորհրդաժողովը նույնպես այսօրվա սեմինարի թեմային է անդրադառնալու՝ կարեւորելով հիմնահարցի՝ միջազգային մեծ նշանակությունը: Այդ խոշոր ֆորումին մասնակցելու են Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի եւ Վենետիկի հանձնաժողովի նախագահները, տասնյակ երկրների սահմանադրական եւ համարժեք դատարանների նախագահներ, օմբուդսմեններ, պառլամենտական պատվիրակություններ:

Անցնելով բուն՝ իրավունքի գերակայության թեմային, պարոն Հարությունյանը վկայեց այս հարցում Հայաստանի Հանրապետության ունեցած միջազգային պարտավորվածությունը. «Հայաստանը Եվրա-

խորհրդի անդամ է, վավերացրել է Եվրախորհրդի կանոնադրությունը, որի 3-րդ հոդվածն ամրագրում է. *«Անդամ երկրները պարտավորվում են երաշխավորել իրավունքի գերակայության սկզբունքը»*:

Բանախոսն իր զեկուցման մեջ հանգամանալից ներկայացրեց իրավունքի գերակայության նշանակությունը, օրենքի գերակայություն հասկացության հետ ունեցած տարբերակումը, իրավական բովանդակությունը:

Երկրորդ բանախոսը՝ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության ամբիոնի վարիչ Ա. Վահարշյանը հանգամանալից անդրադարձավ «Իրավունքի գերակա-

յություն» հասկացության տեսա-փիլիսոփայական եւ իրավագիտական բովանդակությանը, դրա ընկալման եւ իրավունքի գիտակայնության սկզբունքի իրացման հիմնախնդիրներին:

ՀՀ ՍԳ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՅՅԸ

Հունիսի 14-15-ը ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանը մասնակցեց Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի (Վենետիկի հանձնաժողով) լիազույցար նիստին եւ Սահմանադրական դատարանների համաշխարհային կոնգրեսի բյուրոյի նիստին:

Վենետիկի հանձնաժողովի 95-րդ լիազույցար նիստը երկու տասնյակ հարցերի շարքում ձավալուն քննարկման առարկա դարձրեց մի շարք երկրներում (մասնավորապես՝ Ուկրաինա, Ռումինիա, Թուրքիա, Մոնակո, Վրաստան, Բոսնիա եւ Հերցեգովինա) սահմանադրական բարեփոխումներին առնչվող հարցեր:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահը հանձնաժողովին տեղեկատվություն ներկայացրեց հուլիսի 3-5-ը Երեւանում հրավիրվող համաեվրոպական խորհրդաժողովի նախապատրաստական աշխատանքների մասին:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԱՅՅԸ

Հունիսի 18-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց պաշտոնական այցով Հայաստանի Հանրապետությունում գտնվող Վրաստանի արդարադատության նախարար տիկին Թեա Յուլուկիանիին: Նախարարին ուղեկցում էին փոխնախարար Գոշա Լոռղկիպանիձեն, ՀՀ-ում Վրաստանի արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Թենգիզ Շարմանաշվիլին, նախարարության հասարակայնության հետ կապերի վարչության պետ Մարիամ Սկիլաձեն:

Քննարկվեցին Վրաստանում դատաիրավական բարեփոխումների վերաբերյալ ընդունված նոր օրենդրության հետ կապված հարցեր, որոնք վերջերս դարձել էին Վենետիկի հանձնաժողովի քննարկման

առարկա: Հիշեցնենք, որ պարոն Հարությունյանը, որպես Վենետիկի հանձնաժողովի անդամ, հունիսի 14-15-ը մասնակցում էր Վենետիկի հանձնաժողովի 95-րդ լիագումար նիստին, ուր երկու տասնյակ այլ հարցերի շարքում քննարկման առարկա էին դարձել մի շարք երկրներում, այդ թվում նաև Վրաստանի Հանրապետությունում, սահմանադրական բարեփոխումներին առնչվող հարցեր:

Կողմերը քննարկեցին նաև սահմանադրական բարեփոխումների հետ կապված մի շարք հիմնախնդիրներ: Անդրադարձ եղավ ՀՀ սահմանադրական դատարանի եւ Վրաստանի արդարադատության նախարարության միջեւ համագործակցության հետագա ծավալման եւ խորացման հարցերին:

ՄԳ մամուլի ծառայություն

Գրանցվել է ՀՀ արդարադատության նախարարության
20 դեկտեմբերի 1996թ. կոլեգիայի թիվ 37/2-14 որոշմամբ

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71
E-mail: armlaw@concourt.am.
<http://www.concourt.am>.

Ստորագրված է տպագրության՝ 23.06.2013 թ.
Գ-ասիջ՝ 77754
Գրաչափը՝ 70x100 1/16
Տպաքանակը՝ 500

*ՀՀ ՄԳ տեղեկագիրը ՀՀ
քարտեզագույն որակավորման
հանձնաժողովի որոշմամբ ընդգրկված է
ալեկոնստիտուցիոնների արդյունքների
տպագրման համար ընդունելի
պարբերականների ցանկում*

Вестник Конституционного Суда Республики Армения N 3(69) 2013
Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Armenia N 2(69) 2013
Bulletin de la Cour constitutionnelle de la République d' Arménie. N 3(69) 2013